

Mentorordninger og ledighed

En undersøgelse af fremkomsten, brugen og potentialet ved mentorordninger i relation til ledige

Kandidatafhandling

af Philip Zubin Hormozi Køppen

Politisk Kommunikation og Ledelse

Vejleder: Alexander Carnera

Afleveret den: 04/05/2016

Antal tegn: 181.955

Antal normalsider: 79,98

Abstract

This thesis is a critical investigation into the birth, rise, establishment, operation and potential of mentor relationships as a technology for treatment of unemployment. In this context, also focusing on how the technology operates between ethics and power. The background for this study is the fast growth and spread of mentor relationships in Denmark within the last 10 years. This phenomenon has been praised for its positive outcomes and potential with regards to bringing vulnerable, long-term unemployed people closer to labor or education. However, a recent study suggests otherwise. By adopting a Foucauldian methodology, this thesis sets out to explore the discursive formations and genealogy of unemployment and the concept of ‘the mentor’. Furthermore, it will explore how these have shifted in the past by showing their connections to the emergence of different institutions and societal changes, thus showing the contingency of the mentor figure by demonstrating its originally roots in Ancient Greece, as well as how it has been influenced and changed with, especially, the rise of the coach, the therapist and the government. The shifts in the role of ‘the mentor’ has resulted in the modern mentor lacking the general education which was considered fundamental earlier on. Instead, an all-encompassing therapeutic, work and health-oriented counsellor is promoted. The unemployed person is marked and subjected as passive, excluded, alone, responsible, and the emergence of a culture increasingly dominated by self-realization culture the unemployed person to realize its working potential and the secrets that hinders it in it. In this connection, the implementation of the modern mentor becomes a relevant tool, since ‘the mentor’ can define and point out potential resources to both the unemployed person, as well as the government.

The use of mentor relationships on unemployed persons works as a technology of the self and as hidden technology of power, which operates between ethics and power. The technology forces unemployed persons to passively subjectivate themselves in a specific way, thus creating a different relationship to itself - as a resource.

By investigating the historical past use of ‘the mentor’ a neglected transforming and liberating potential is realized. This is further unfolded with the use of Foucault’s framework of the ethics of self and friendship as a way of life, thus resulting in recommendations for the further use of mentor relationships on unemployed persons.

Indholdsfortegnelse

Mentorordninger og ledighed	1
1 Indledning.....	5
1.1 Problematisering.....	6
1.1.1 Problemformulering.....	7
2 Metodiske og teoretiske overvejelser	8
2.1 Mellem videnskæologi og genealogi.....	8
2.1.1 Videnskæologien - problematisering af kontinuitet og regularitet.....	8
2.1.2 Begivenheden.....	9
2.1.3 Udsagnet som begivenhed.....	9
2.1.4 Udsagnet, diskurs og diskursfeltet	10
2.1.5 Genealogien	12
2.2 Teoretiske begreber	13
2.2.1 Magt, modstand og sandhedsspil	13
2.2.2 Etik - Subjektion og subjektivikation	14
2.2.3 (Selv)Teknologier.....	15
2.3 Operationalisering af begreber og metode	17
2.3.1 Undersøgelsesdesignet	17
2.4 Etableringen af undersøgelsens empiriske felt.....	19
2.5 Refleksion over undersøgelsen	20
3 Genealogi af mentorbegrebet	22
3.1 Den filosofiske mentor	23
3.1.1 Mentor karakter fra Odysseen	23
3.1.2 Selvomsorgen	23
3.2 Den religiøse mentor.....	25
3.2.1 Mentoren som navneord	25
3.2.2 Mesteren Jesus.....	26
3.3.3 Kirken og bekendelsen	27
3.3 Den instruerende mentor	27
3.3.1 Mesterlære.....	28
3.3.2 Den almene dannelse og mentoren som tutor	28
3.4 Den psykologiske mentor	29
3.4.1 coachen og resultaterne	30
3.4.2 Terapeuten.....	30
3.5) Den "biopolitiske" mentor	32
3.5.1 Uddannelse og vejledning	32
3.5.2 Dannelse som humankapital	34
3.6 Delkonklusion	35
4 Genealogi af ledighed	37
4.1 Eksklusion	37
4.1.1Daglejerne og de gale.....	37
4.1.2 Værdigt og uværdigt trængende.....	38
4.2 Autoriteternes forfald	39
4.2.1 Opgøret med faderfiguren	39
4.2.2 Velfærdsrettigheder.....	40
4.2.3 Fra skyld til skyldfølelse.....	41

4.2.4 Psykologisering af samfundet	42
4.3 Markedsgørelse af ledighed	43
4.3.1 Aktiveringsindsatsen	43
4.3.2 De dovne og de asociale	43
4.3.3 Kontraktliggørelse	44
4.4 (Selv)Realisering	44
4.4.1 Selvrealiseringskulturen	44
4.4.2 Det skjulte potentiale og det hele menneske	45
4.5 Delkonklusion	46
5 Den moderne mentor – mentoren i det offentlige	47
5.1 Mellem mentor og ledig	47
5.2 Statens forlængede arm	48
5.3 Personlig vejleder og støtte	49
5.4 Motiverende coach	49
5.5. Den uerfarne mentor	50
5.6 Delkonklusion og opsamling af den moderne mentorfigur	51
6 Mentorordninger som selvteknologi	53
6.1 Objektivisering: Den etiske substans	53
6.1.1 Selvet som en ressource	53
6.2 Subjektivisations måden: Underkastelsesmåden	55
6.2.1 Målgruppen og mentorpligten	55
6.3 Selvaktiverende aktivitet: Udarbejdelsesformerne	57
6.3.1 Mentorens og den lediges værktøjer	58
6.3.2 Selvaktivering af mentoren	59
6.4 Telos: Formålet med mentorordningen	60
6.5 Opsamling – Hvordan virker mentorordninger som en (selv)teknologi	61
7 Undersøgelse og diskussion af mentorordningernes potentiale	63
7.1 OMSORGEN FOR SIG SELV – Mellem magt og etik	63
7.1.2 En måde at leve på	63
7.1.3 Askesis - livet som en praksis	64
7.1.4 Afkaldet på nydelserne	64
7.1.5 Selvransagelsen – selvreflektionen	65
7.1.6 Arbejdet med sandheden og værdierne	66
7.1.7 Opsamling- mellem magt og etik	67
7.2 Den anden – mellem magt og etik	68
7.2.1 Venskabet som en politik af fremmedhed og en etik af ubehag	68
7.2.2 Venskabet	69
7.2.3 Fra pastoral til parrhesia	70
7.2.4 Forræderi	71
7.2.5 Fremmedhed, upersonlighed og rollespil	72
7.2.6 Potentiale og uden fremtid	73
7.3 Diskussion: Mellem magt og etik: Subjektion og Subjektivikation	73
7.3.1 Parrhesia og pastoralmagt	74
7.3.2 Disciplin som magt og frigørende	74
7.4 Overvejelser og opsamling	75
7.5 anbefalinger	77
8 Konklusion	79

1 Indledning

Med implementeringen af Lov om aktiv social politik i slutningen af 1990'erne har der været et øget fokus på aktivering af arbejdsløse i Danmark (Hornemann Møller og Elm Larsen, 2012). Denne tendens er siden hen blevet videreført af skiftene regerings reformer af lovgivningen og implementering af forskellige initiativer, der skulle hindre, at flere havnede på førtidspension og kontanthjælp (Regeringen og Beskæftigelsesministeriet, 2013) (Regeringen, 2006). Lov om aktiv social politik bevirkede, at retten til ydelser var betinget af, at man stod til rådighed for arbejdsmarkedet gennem aktivering (Ebsen, 2012).

I den forbindelse viste det sig, at et succesfuldt mentorforløb med brobyggerordningen var effektivt i forhold til at integrere indvandrere i arbejdet, hvorefter alle landets jobcentre siden 2003 har haft mulighed for at tilbyde mentorer til ledige for at få dem i uddannelse eller i beskæftigelse (SFI et al., 2012). Selvom mentorordninger forekommer i VK-regeringens handlingsplan *"Det fælles ansvar II"* som en metode, der skal være med til at sørge for, at de socialt udsatte kommer i arbejde, så var der i 2010 blot ca. 3000 mennesker, der var tilknyttet en mentorordning (Regeringen, 2006) (SFI et al., 2012). Dette billede ændrer sig med førtidsreformen *"En del af fællesskabet"* fra 2012, hvilket medførte, at det ikke længere var muligt at tildele borgere under 40 år førtidspension, medmindre det var formålsløst at udvikle deres arbejdsevne (Regeringen, 2012). Mentorstøtte blev fremhævet som et værktøj i relation til at udvikle den lediges evner, selvom der blev advaret imod at gøre mentoren til en *"socialrådgiver"*, der agerer som *"systemets forlængede arm"* i evalueringen af den første mentorordning i det offentlige, Brobyggerordningen (CABI et al., 2004: 19).

I 2013 var der således over 24.000 personer, som var påbegyndt et mentorforløb. Det blev af jobcentrene udråbt som *"et effektivt middel mod ledighed"*, og at *"og alt tyder på, at flere vil få gavn af ordningen"* ("Jobcentre har succes med mentor-ordning - HK," n.d.).

Mentorordningen blev efterfølgende udvidet til at gøre sig gældende, hvormed alle udsatte ledige havde ret til at modtage mentorstøtte i 2014, selvom der endnu ikke var dokumenteret nogen effekt af mentorordningen, og *"ingen steder defineres hvem mentoren er"* (Johannesen, 2014).

Udenfor jobcentrenes vægge var mentorfiguren også en voksende skikkelse. Mentorforløb viste sig ligeledes effektivt i forhold til antiradikalisering og resocialisering af kriminelle (Nissen and Dahlgaard, 2015). I erhvervslivet var det almindeligt, at de, som ønskede at gøre karriere, kunne benytte sig af succesfulde erfarne ledere som mentorer (Gunge, 2011). I nogle folkeskoler og gymnasier er det blevet et krav, at alle elever skal have en mentor uanset deres faglige niveau. Det er ligeledes blevet eftertragtet at være en mentor, da det er med til at forbedre eget CV (Ostrynski, 2013). Flere af landets kommuner og institutioner er således begyndt at uddele prisen for årets mentor til borgere, der har været med til at få flest ledige i beskæftigelse. Mentorskikkelsen har bredt sig og er alle mands eje, hvilket kommer til udtryk i Danmarks Radios talentprogram Mentor, som blev sendt direkte i primetime i 2013 (Ibid.).

I 2015 publicerede SFI(2015) "*Evaluering af mentorordningen*", der viste, at mentorordningerne for socialt udsatte havde begrænset eller ingen effekt efter halvandet års virke, hvilket har bevirket, at den lediges ret til et ugentligt møde med mentoren er blevet halveret med finansloven for 2016. Den ledige har således kun krav på kontakt med mentoren hver anden uge (Friis, 2015).

1.1 Problematisering

Mentoren fremstår som et nutidigt fænomen, der pludseligt bliver folkeligt, vokser voldsomt og breder sig overalt i samfundet. Det bliver fremhævet som et værktøj, en teknologi, der har en positiv effekt på hele befolkningen og særligt de udsatte ledige, som har været udenfor arbejdsmarkedet i mange år, og som tidligere initiativer ikke har virket på. Med SFI's (2015) rapport bliver der stillet spørgsmålstejn ved, om mentorordningerne virker, hvilket samtidigt er med til lukke op for kontingensen ved mentoren. Det åbner op for nogle andre spørgsmål og en undren over det fremdukkende fænomen, som udgør denne undersøgelses erkendelsesinteresse. Hvor kommer denne mentorfigur fra, som er blevet så almentilgængeligt og populær? Hvordan kan det være, at det netop er denne teknologi til behandling af ledighed, der slår igennem og ikke andre løsninger? Og hvordan virker mentoren, og hvori er potentialet? Hvad gemmer der sig i denne mentorrolle og i mentorrollens karakter, som er emergerende og alle vegne i det danske samfund? Er mentorordninger vejen frem for de ledige, eller er det blot en forlængelse af systemets lange arm? Ifølge Foucault er selvet en relation og teknologier er med til at påvirke individets relation til sig selv. Derfor er teknologier ikke neutrale. Mentorordninger kan i den forbindelse iagttages, som et værktøj, der skal være med til at behandle ledighed. Det er samtidig også en teknologi, der er med

til påvirke individets forhold til selv, som udspiller sig mellem magt og etik (Foucault, 1988).

Dette leder hen til denne undersøgelses erkendelsesinteresse:

1.1.1 Problemformulering

Hvordan er mentoren på baggrund af dens opkomst og etablering blevet en relevant teknologi, der opererer mellem magt og etik i forhold til at behandle ledighed, og hvilket potentiale er der i mentorordninger i relation til ledige?

I forbindelse med besvarelsen af problemformuleringen vil undersøgelsen være opdelt i tre overordnede inddelinger, der udgør tre indgangsvinkler til at belyse problemstillingen.

- Undersøgelse af, hvordan mentorrelationen og begrebet opstår og etablerer sig i forhold til behandling af ledighed.
- Undersøgelse af, hvordan den moderne mentor fungerer, og hvordan mentorordninger opererer som en teknologi mellem magt og etik.
- Undersøgelse og diskussion af mentorordninger og mentorens potentiale i forhold til behandling af ledighed.

2 Metodiske og teoretiske overvejelser

Til at udfolde dette speciales erkendelsesinteresse, der kommer til udtryk på baggrund af fremkomsten af mentorordninger i relation til ledige, er det således nødvendigt med et teoretisk og metodisk analytisk blik, der tillader at stille spørgsmålstegn ved begrebers opståen og indtrædelsen af fænomener. Ligeledes kræver det et perspektiv, der muliggør iagttagelsen af teknologiers frembrud og operation, samt hvordan disse påvirker forholdet mellem magt og etik.

Der eksisterer ikke en bestemt metode eller analysestrategi, som Foucault anvender i sit forfatterskab til at frembringe sine analyser og betragtninger. Derimod findes der flere forskellige indgangsvinkler til at belyse forskellige problemstillinger. Det gennemgående aspekt ved Foucaults tilgang er en problematisering af vores opfattelse og erkendelsesmåder. I den forbindelse anvender Foucault forskellige indgangsvinkler som vidensarkæologien, genealogien og teknologi til at kunne problematisere magtrelationer, og herved synliggøre, hvordan de er opstået, er blevet installeret, opererer og indvirker på og anvendes af subjektet til at forme sig selv (Foucault, 1988:). Derfor udgør Foucaults metodiske og teoretiske overvejelser fundamentet for det kommende undersøgelsesblik, da det muliggør en problematisering af mentorbegrebets opståen, og hvordan mentorordninger virker i relation til ledige, hvilket kommer til udtryk i den følgende fremstilling af den gennemgående metode for specialet og teoretiske begreber, der giver nogle bestemte iagttagelses muligheder af undersøgelsesgenstanden. (Foucault, 2009).

2.1 Mellem vidensarkæologi og genealogi

I denne forekommende undersøgelse vil vidensarkæologien og genealogien udgøre de gennemgående metoder for iagttagelsen af undersøgelsesgenstanden . De kan som metoder ikke adskilles fra hinanden, men udgør to forskellige blik på samme genstand, som er med til at supplere hinanden (Åkerstrøm Andersen, 1999). Derfor er der visse overlap i den følgende fremlæggelse af metoden.

2.1.1 Vidensarkæologien - problematisering af kontinuitet og regularitet

Ifølge Foucault er begreber, bøger og værker ikke enheder, der er homogene, sikre og afsluttede i deres forståelse, forbindelser og betydning (Foucault, 2009). De forsøger at fremstå stabile, så de

kan betragtes som en enhed. Men begreberne består, sammenkæder og skaber derimod gennem tiden skiftende og nye forbindelser til andre fænomener, bøger og værker. De overskrider dermed det, de fremgår i og lader sig ikke afgrænse til det materiale, de forekommer i. Derfor er vi ifølge Foucault nødt til at afvise tanken om begrebernes og forbindelsernes kontinuitet for derved at åbne op for, at der skal stilles spørgsmålstejn ved disse syntetiserede elementer, opdelinger, grupperinger, relationer, som vi tager for givet, og *"hvis gyldighed er anerkjent fra første stund"*, (Foucault, 2009: 28). De skal derfor i stedet iagttages og accepteres som *"en mengde spredte begivenheder"* (Foucault, 2009: 28).

2.1.2 Begivenheden

Begivenheden er ifølge Foucault *"en specifik tilblivelse af noget i forhold til noget"* (Raffnsøe, 2007:83). Begivenheden er det umiddelbare, den enestående singularitet, der udskiller sig fra noget givent eller kendt, som den er med til at synliggøre, når den træder frem (Raffnsøe, 2007). Derfor er det først muligt at iagttage begivenheden som noget unikt, når man har synliggjort de sammenhænge, hvori den får lov til at skinne igennem. Det kan være, at der er en genstand, som altid har været der, men på grund af særlige omstændigheder og de forbindelser den indgår i, pludseligt fremtræder. Det er først, når noget fremviser sig og indgår i større sammenhænge, at det udgør en begivenhed ellers er det blot en hændelse, der forsvinder igen. Dette gør samtidigt, at det kun er muligt at få øje begivenhedernes udfoldelse ved retrospektivt at undersøge dem (Raffnsøe, 2007). Foucault nægter således at betragte de områder og fænomener, som han har analyseret som en fuldstændig færdigundersøgt genstand (Raffnsøe, 2007). Der kan altid opdages andre begivenheder og forbindelser, som begivenheden er med til at skabe. Derfor er undersøgelsen af begivenheden og historien en metode, der skaber begivenheder i form af en begivenhedsgørelse: *"en tænkning der udarbejder og skaber begivenheder i den skrevne betydning"* (Raffnsøe, 2007: 88). Dette betyder også, at undersøgelsesgenstanden flytter sig og ændrer sig, imens den bliver undersøgt. Undersøgelsesgenstanden bliver derfor til og er identisk med selve undersøgelsen. Genstanden for undersøgelsen vil altid være noget mere, end hvad der bliver synliggjort, da hvert udsagn er en begivenhed (Foucault, 2009: 34).

2.1.3 Udsagnet som begivenhed

Et udsagn er ifølge Foucault altid en begivenhed, som ikke kan udtømmes af sproget eller af meningen bag. Det er en begivenhed, der optræder på flere måder. Først opstår den som en

begivenhed tilknyttet selve handlingen, hvori udsagnet artikuleres. Derefter lever udsagnet videre i en igangværende eksistens i hukommelsens felt eller i hvilken som helst materialitet, der kan opfange udsagnet, som eksempelvis bøger. En begivenhed er ligeledes unik, men den kan *"gjetas, omdannes, reaktiveres"* (Foucault, 2009: 34). Derudover er et udsagn også forbundet til de udsagn, som går forud og følger efter og derved ikke kun forbundet til den situation, hvori de frembringes (Foucault, 2009). Den *"etablerer forbindelser på tværs af og igennem tid og rum. En begivenhed udmærker sig ved, at den er i stand til at overskride sine grænser"* (Raffnsøe, 2007: 87).

2.1.4 Udsagnet, diskurs og diskursfeltet

Udsagnet er for Foucault den mindste sproglige og analytiske bestanddel. Et udsagn er altid et udsagn indenfor en diskurs – det er den singulære bestanddel af det, som udgør diskursen (Foucault, 2009) (Åkerstrøm Andersen, 1999). Diskursen er en regularitet indenfor spredningen af et antal af udsagn, der er med til at danne bestemt formation mellem *"objektene, utsagnstypene, begrepe.."* (Foucault, 2009: 44). Denne regularitet indenfor spredningen er underlagt dannelsesregler, der fungerer som eksistensbetingelser. Udsagnet har derved en eksistensfrembringende funktion, som kommer til udtryk i dannelsen af fire forskellige aspekter: objekter, udsagnsmodaliteter (subjektpositioner), begrebsnetværk, og strategi (Foucault, 2009).

- **Objekt:** Udsagnene er med til at skabe de objekter *"de snakker om"* (Foucault, 2009: 55). Det påvirker de genstande, som der kan tales om i en given tidsperiode.
- **Udsagns modaliteter (subjektpositioner):** Udsagnet er ligeledes med til at bestemme, hvilke subjektpositioner- individet kan træde ind i, og i den forbindelse, hvilke ting og om hvad der kan tales om fra denne position, som udsagnet frembringer (Foucault, 2009).
- **Begrebsnetværk:** Et udsagn er altid med til at skabe forbindelser til begreber og er med til knytte sig an til tidligere fremstillede begreber og samtidigt åbne op for, at det kan blive efterfulgt af andre udsagn (Foucault, 2009).
- **Strategi:** Udsagnene er samtidigt med til at danne strategier for, hvor udsagnene kan blive videreført ved at søge støtte i den sammenhæng, som de dukker op i (Åkerstrøm Andersen, 1999). *"De diskursive praksisserne modificerer de områderne de setter i forbindelse med hverandre"* (Foucault, 2009: 79).

Udsagnet er således styret af bestemte regler for dannelse og evaluering, hvilket er med til at

definere indenfor nogle tematiske områder det, der må blive italesat af hvem og i hvilken kontekst og med hvilken effekt (Foucault et al., 1997a) (Foucault et al., 2000): *"Verden bliver så at sige til gennem udsagnet som begivenhed"*, (Åkerstrøm Andersen, 1999: 47).

Diskursen skal ifølge Foucault iagttages i det præcise moment, den opstår, og behandle *"den i dens inisterende inntredens spil"*, hvilket er i begivenheden (Foucault, 2009: 32). Ved den videnskæologiske metode skal der stilles spørgsmål ved, og der skal undres over diskursens konstruktion og grænser for at lade den fremstå i dens ikke sammensatte enheder af forskellige udsagn. Dette er med til åbne op for et stort felt, der består af alle de faktiske udsagn: *"i deres spredning som begivenheder og i den inntreden som er særegen for hver av dem"* (Foucault, 2009: 33). Spredningen af udsagn udgør et afsluttet felt af diskursive begivenheder, hvilket danner fundamentet for analysen af udsagnene.

Analysen af det diskursive felt drejer sig om at fastholde udsagnet i den unikke begivenhed, som det fremgår og opstår i, for derved at bestemme de eksistensbetingelser, der opstår og fastsætte dets grænser og synliggøre, hvilke forbindelser der bliver skabt til andre udsagn, samt vise, hvilke andre former for udsagn det er med til at udelukke: *"Hvordan har det seg at dette udsagnet oppsto , og ikke andet?"* (Foucault, 2009: 33). Det handler om at vise, hvad det er for en eksistens, som kommer til udtryk i udsagnet.

Ved at afsløre at givne enheder ikke er selvfølgeligheder og faste grupperinger, synliggøres de udsagn, som diskursen består af og derved *"å gjenopprette utsagnets særegenhet som begivenhed"* (Foucault, 2009: 34).

Udsagnet er i dets frembrud med til at markere en diskontinuitet ved at rette opmærksomheden på det indsnit, som det gør i dens historiske indtrængning. Ved at isolere udsagnet fra sproget og tanken for således at iagttage udsagnet i den begivenhed, hvor det indtræder, er det derved muligt at frigøre udsagnet for at kunne få øje på alle dets forbindelser og sammenhænge, som finder sted i og udenfor feltet, hvor de diskursive begivenheder finder sted (Foucault, 2009).

De diskursive formationer kan samtidigt være med til at forbinde og sammenkæde elementer indenfor forskellige områder og professioner, der normalt ikke har noget med hinanden at gøre (Foucault, 2002). Videnskæologien er derfor som metode optaget af at opløse begrebernes grupperinger ved at undersøge, hvilke diskurser og udsagn der er med til at skabe bestemte forbindelser, eksistensbetingelser, grænser og formationer.

Denne forståelse af det diskursive felt og udsagnet som en begivenhed betyder i forhold til dette speciales erkendelsesinteresse, at udsagnet og ytringen om mentoren og den ledige må fastholdes og synliggøres i den begivenhed, som de optræder i. Der skal ikke søges at forklares ved noget usynligt og bagvedliggende, det er kun udsagnet, som eksisterer og fremkommer. Udsagnet som begivenhed lader sig derved ikke reduceres alene til den diskursive felt eller de begrebsmæssige formationer, hvori den forekommer.

2.1.5 Genealogien

Hvor vidensarkæologien søger at fremvise, hvilke forbindelser og eksistensbetingelser de diskursive formationer skaber i deres fremkomst, adskiller genealogien sig ved historisk at undersøge tilblivelsessammenhængen for de forskellige udsagn. Genealogien fungerer som vidensarkæologiens historiske dimension. Med den genealogiske metode handler det ikke om at afdække fortiden og synliggøre, hvad der virkeligt skete: *"Det drejer sig om at opløse samtidens selvfølgeligheder ved hjælp af historien"* (Åkerstrøm Andersen, 1999: 56). Det bliver gjort ved at undersøge og problematisere et fænomens slægtskabshistorie, hvori dets tilblivelse og sammenhæng med opkomsten af andre fænomener, institutioner, herredømmeforhold og diskurser bliver fremstillet: *"... to arrive at an analysis which can account for the constitution of the subject within a historical framework. And this is what I would call genealogy, that is, a form of history which can account for the constitution of knowledges, discourses, domains of objects etc.,"* (Foucault and Gordon, 1980: 117). Ved at undersøge et fænomens tilblivelsessammenhænge og slægtskabslinjer er det derved muligt at lave en nutidshistorie, der er med til at opløse de forskellige selvfølgeligheder, der lader sig præsentere som værende en kontinuitet. Genealogien søger at fremvise, hvordan forskellige idéer er opstået og har etableret sig som løsninger på datidens problemer (Foucault et al., 1997b).

Med det genealogiske blik handler det om at lede efter brud der, hvor noget præsenterer sig som at være en kontinuitet af noget eksisterende og lede efter kontinuitet der, hvor noget præsenterer sig som noget nyt (Åkerstrøm Andersen, 1999: 56).

2.2 Teoretiske begreber

I forhold til konstruktionen af undersøgelsesdesignet er det nødvendigt at redegøre for et udvalg af relevante begreber, som vil blive anvendt i den kommende undersøgelse til at iagttage og åbne op for problemstillingen.

2.2.1 Magt, modstand og sandhedsspil

Foucaults magtbegreb er relationelt. Magten er dermed altid indlejret i forhold til andre: *"magten (er) altid tilstede: jeg mener hermed en relation, i hvilken én vil forsøge at dirigere en andens opførsel"* (Foucault, 1988: 35). Magtrelationerne er bevægelige, ustabile og omskiftelige. Dette betyder, at i det ene øjeblik kan den part, som påvirker den anden part, skifte plads og derved blive påvirket af den anden. (Foucault, 1988).

En magtrelation forudsætter altid en grad af frihed hos de to parter, så der kan forekomme en påvirkning af hinanden. Der skal således være en rest af frihed, hvori den ene part har mulighed for yde, modstand (Foucault, 1988).

Magten er allestedsnærværende. Den udspringer ikke fra en identitet, men findes overalt og skabes i hvert øjeblik (Foucault, 2002). Magt er således ikke længere kun knyttet en herskende institution, men forekommer bl.a. i den viden og hos eksperterne, der er med til at definere en bestemt opfattelse af, hvad sandheden om subjektet er gennem sandhedsspil: *"... it is a set of procedures that lead to a certain result, which, on the basis of its principles and rules of procedure, maybe considered valid or invalid, winning or losing."* (Foucault et al., 1997b: 297) (Foucault, 2002).

Disse procedurer og sandhedsspil er kontingente, det vil sige, de er opstået historisk og er kulturelt betingede. Sandhedsspillene er med til at danne bestemte opfattelser af, hvad sandheden er om subjektet, og hvilke meningsfulde måder, der er for subjektet at konstituere sig selv på. De er med til at binde individet til en bestemt identitet.

Magtrelationer, eksperter og kommunikationen har en særlig rolle, da de er med til etablere og objektivisere de forskellige sandheder, der kan være i et samfund, til viden: *"...mit problem har altid været forbindelsen mellem sandhed og subjektet: hvordan subjektet indgår i et vist sandhedsspil"* (Foucault, 2002, 1988: 33).

Subjektet kan aktivt bruge disse sandhedsspil på sig selv og gennem forskellige selvpraksisser konstituere sig selv (Foucault, 1988). Derfor er den viden, der etablerer sig som sandheden i en bestemt periode med til at producere subjektet på en særlig måde (Ibid.).

2.2.2 Etik - Subjektion og subjektivikation

Foucault definerer etik som: *“the kind of relationship you ought to have with yourself, rapport à soi, which I call ethics, and which determines how the individual is supposed to constitute himself as a moral subject of his own actions.”* (Foucault et al., 1997: 263). Dette forhold til sig selv er med til at bestemme, hvordan individet konstituerer sig som et subjekt. Ved indoptagelsen og arbejdet med et bestemt moralsk princip er man med til at skabe et andet forhold til sig selv. Moral forstås i denne undersøgelses sammenhæng bredt som de leveregler, forventninger, principper og adfærdskodekser, der på en given tid er med til at bestemme, hvad der er det rigtige at gøre.

I forhold til forståelsen af etik og subjektets forhold til sig selv er det nødvendigt at skelne mellem to begreber: subjektion og subjektivikation. Subjektion er de *“sociohistorical determinants, moral codes, norms etc. that produces a self”*, der bliver produceret gennem og kommer til udtryk i udsagnene og fænomenets slægtskabshistorie (Roach, 2012: 25). Subjektivikation er de forskellige øvelser og praksisser, hvor subjektet transformerer de ovennævnte subjektionskræfter for at producere *“an autonomous self...”* (Ibid.: 25). Subjektivikation kan derved forstås som den proces, hvori subjektet giver sig selv til sig selv og skaber et andet etisk forhold til sig selv.

Selvet er relationelt og opstår mellem og gennem subjektion og subjektivikation: *“... Subjectivity as radical self-constitution: The subject emerges at the interstices of subjection and subjectivation as the result of an immanent modulation of an extra-discursive force simultaneously within and without”* (Roach, 2012: 73). Derved subjektet ikke en substans, men en form og en relation: *“og denne form er ikke altid og ikke overalt identisk med sig selv”* (Foucault, 1988: 34). Et forhold til sig selv, som er forskelligt i forhold til, hvilke magtpraksisser og sandhedsspil der er på spil i den givne situation eller sammenhæng, og hvordan subjektet konstituerer sig på baggrund af disse. De forbindelser, som subjektet indtræder i, er med til at påvirke det: *“I hvert enkelt tilfælde spiller man, man etablerer forskellige forhold til sig selv”* (Foucault, 1988: 34). Subjektet er derved en effekt af magten og de udsagn, der bringer forskellige subjektpositioner til eksistens, men subjektet har samtidigt også muligheden for at forme sig selv ved at påvirke og udnytte magtens produktive karakter: *“De har, der hvor de spiller ind, en direkte producerende rolle”* (Foucault, 2002:100)

(Brinkmann, 2005).

Dette betyder også, at magten ikke lader sig afgrænse til det, der lader sig synliggøre i de diskursive formationer. Selve bearbejdningen af de ydre producerende magtforhold i mødet med individet lader sig ikke synliggøre og reducere til ydre diskursiv magtforhold. Derved er der ikke blot tale om en subjektion, men subjektivikation, en modstand mod magten, som altid er uafsluttet, og som bliver præget af mødet med magten i hver begivenhed. Dette møde kan således ikke blot reduceres til en diskurs. Der er noget mere på spil, og det er med til at producere noget nyt gennem subjektivikationen.

2.2.3 (Selv)Teknologier

Ifølge Foucault findes der fire typer af teknologier, der hver har sit område at virke på, og hver fungerer forskelligt. (1) Produktionsteknologier, der tillader os at producere genstande. (2) Tegnsystems-teknologier, der gør os i stand til at kommunikere gennem brugen af tegn, symboler osv. (3) Magt-teknologier, der er med til at bestemme individernes adfærd og undertvinger individet en objektivisering og (4) Selvteknologier (Foucault et al., 1988: 18).

Teknologierne fungerer ofte ikke separat, og derfor kan hver af teknologierne være forbundet med en særlig type af styring og dominering (Foucault et al., 1997d).

Selvteknologier er handlinger, værktøjer, metoder, der tillader individet af sig selv eller med hjælp fra andre at arbejde med egen krop, sjæl og tanker for derved at transformere sig selv *"in order to attain a certain state-of-happiness, purity, wisdom, perfection og immortality"* (Foucault et al., 1988: 18). En selvteknologi er derfor med til at give subjektet et andet forhold til sig selv, hvorved det hænger sammen med Foucaults begreb om etik.

Dette forhold til sig selv, som etikken udgør, kommer til udtryk i forhold til fire forskellige aspekter, der kendetegner en selvteknologi: 1) Objektivisering: den etiske substans, 2) Subjektivikations måden: underkastelsesmåden 3) Selvaktivierende aktivitet: udarbejdelsesformerne og 4) Telos - formålet (Foucault et al., 1997: 263).

1. Objektiviseringen: den etiske substans er den del af én selv, som man gør til genstand for sit etiske arbejde med sig selv ved anvendelsen af selvteknologien. Det kan eksempelvis være ens følelser, intentioner eller lyster.

2. Subjektivisations måden: er den måde, hvorpå individet bliver kaldet til at arbejde med sig selv på gennem selvteknologien. Er det gennem gruppepres, loven, gud m.m., eller er det gennem eget ønske om at arbejde med sig selv for det skønne og det godes skyld.
3. Selvaktiverende aktivitet: arbejdet med den etiske substans. Ved dette forstås måden, hvormed man arbejder med den etiske substans. De forskellige handlinger, som selvteknologien foreskriver at bruge til at ændre, moderere eller iagttage den del af sig selv, som man har gjort til genstand for ens etiske arbejde med sig selv. Disse handlinger er derved en selvformende aktivitet.
4. Telos: er formålet med ens etiske arbejde. Det kan være, at individet bruger selvteknologien - til at blive mere ren, udødelig, fri eller en mester over sig selv m.m. En selvteknologi har derudover et bestemt formål, der retter sig udover selve aktiviteten – arbejdet med den etiske substans (Foucault, 2004a).

Selvteknologier implicerer nogle specifikke forventninger til anvendelsen af sandheden, der er vigtige i forhold til individets transformation eller konstitution af sig selv. Eksempelvis indebærer selvteknologier, at individet: opdager sandheden, bliver oplyst af sandheden og fortæller sandheden (Foucault et al., 1997e). Denne sandhed kan være en værdi eller et bestemt dogma, som man lever sit liv efter, og som er med til at påvirke ens handlinger.

Der er to forhold ved selvteknologier, der ifølge Foucault gør dem svære at iagttage og analysere. For det første er selvteknologier ofte usynlige, og de har ikke behov for et bestemt fysisk materiale at manifestere sig og virke i, modsat produktionsteknologier. For det andet er selvteknologier ofte sammenblandet med magtteknologier, der bl.a. fungerer ved at vise retningen for individet, men samtidigt også lære individet at lede sig selv. Et eksempel kunne være uddannelsessystemet, hvori der bliver anvist en bestemt måde at være på, og samtidigt lærer man at styre sig selv (Foucault et al., 1997b). En selvteknologi er i sig selv neutral, den har muligheden for at undertrykke, men også muligheden for at frigøre ved at give individet et andet forhold til sig selv. Faren ved enhver selvteknologi er derfor, at den bliver tilknyttet til en særlig viden og sandhed i stedet for en form for æstetik, hvorved subjektet risikerer undertrykkelse. Derved bliver selvteknologien en måde, hvorpå individet indoptager en særlig viden om sig og konstituerer sig selv som subjekt ud fra denne viden (Brinkmann, 2005).

2.3 Operationalisering af begreber og metode

Operationaliseringen af undersøgelsen og iagttagelsesmulighederne af undersøgelsesgenstanden præges af fremstillingen af denne undersøgelses metodiske greb ved den vidensarkæologiske og genealogiske metode. Problematisering af tingenes og begrebernes selvfølgelighed og tilsyneladendehed vil således være gennemgående for undersøgelsen.

Det kommer til udtryk i forhold til dette speciales erkendelsesinteresse, der består i at problematisere opkomsten og brugen af mentorordninger i relation til ledige og iagttage dem, når de skiller sig ud som begivenheder. Der skal derfor stilles spørgsmålstejn ved forbindelserne og grupperingerne bag begreberne om mentoren og den ledige.

I relation til dette speciales erkendelsesinteresse foregår det ved, at undersøgelsen vil grave dybere ned i forhold til de områder hvor den nutidige mentor præsenterer sig-og søge tilbage til tilblivelsen af mentoren for at afdække, hvilke sammenhænge og begivenheder den er opstået i, og hvilke transformationer, den har gennemgået, og hvordan mentoren er påvirket af samfundets og institutionernes udvikling. Ligeledes vil tilblivelsessammenhænge med diskurserne om den ledige blive fremstillet til at belyse, hvordan den ledige er blevet formet og bliver knyttet an til forskellige sandhedsspil. Denne problematisering af diskurser, begreber og kontinuitet er gennemgående for den kommende anvendelse af metoden og de teoretiske begreber i forhold til at udfolde undersøgelsen.

2.3.1 Undersøgellesdesignet

På baggrund af den foregående fremstilling og overvejelser i forhold til metode og de teoretiske begreber synliggøres det, at der er en tæt forbindelse og relation mellem Foucaults begreber om magt, etik, teknologier, sandhedsspil og subjekt, hvilket vil blive anvendt i den kommende undersøgelse med udgangspunkt i den vidensarkæologiske og genealogiske metode til at iagttage opkomsten og brugen af mentorer i forhold til ledige: *"Maybe our problem is now to discover that the self is nothing else than the historical correlation of the technology built in our history. Maybe the problem is to change those technologies"* (Foucault et al., 2016: 222-223).

Undersøgelsen vil således bestå af tre forskellige snit og indgangsvinkler til at udfolde problemformuleringen, hvilket vil foregå i følgende tre tempi:

1. Vidensarkæologi og genealogi af mentorbegrebet og ledighed i Danmark

2. Teknologianalyse af mentorordninger
3. Undersøgelse og diskussion af potentialet ved mentorordninger

1): Diskursanalyse og genealogi af mentorbegrebet og ledighed i Danmark

Den vidensarkæologiske og genealogiske metode bruges til at fremvise mentorbegrebets slægtskabshistorie, og hvilke forbindelser det danner og trækker på ved at fremstille de forskellige udsagn, der kommer til udtryk for at kunne skrive en kritisk nutidshistorie om brugen af mentorordninger i dag. En lignende undersøgelse af genealogien af ledigheden og de lediges slægtskabshistorie vil også blive foretaget for at belyse sammenhængen, hvori mentorordninger har etableret sig som en teknologi, og hvilke sandhedsspil den ledige er blevet tvunget til at konstituere sig igennem. Dette bliver gjort for at kunne fremvise, hvordan mentorordninger er blevet en løsning på problemet med ledighed.

2): Teknologianalyse af mentorordninger

Den anden etape af undersøgelsen vil med udgangspunkt i den vidensarkæologiske metode anvendes til at synliggøre de diskurser og udsagn, der skaber bestemte objekter og subjektiveringer i forholdet mellem den ledige og mentoren ved at undersøge mentorordningens fremkomst i det offentlige i dag. Derefter vil disse udsagn blive brugt til at analysere, hvordan mentorrelationen fungerer som en teknologi, der opererer mellem magt og etik ud fra de fire aspekter, der kommer til udtryk ved selvteknologier.

Selvteknologianalysen søger at undersøge, hvordan og hvorvidt individet giver sig selv til sig selv som et subjekt ved brugen af mentorordninger, og hvorvidt der i den forbindelse bliver koblet nogle bestemte sandheder til den ledige, hvori de frembragte forbindelser fra den foregående genealogiske analyse vil blive inddraget.

3): Undersøgelse og diskussion af potentialet ved mentorordninger

Med udgangspunkt i de to foregående analyser vil undersøgelsens sidste kapitel fungere som en kritisk diskussion og undersøgelse af mentorordningens potentiale ved at belyse forholdet mellem magt og etik. Det sker ved at søge tilbage til den historiske brug af mentorer. I den forbindelse vil Foucaults Selvomsorgen og Venskabet som en etik af ubehag og politik af fremmedhed blive inddraget til udfolde nye og andre perspektiver ved mentorrollen.

Denne undersøgelse og diskussion af det kritiske potentiale vil udmunde i konkrete anbefalinger i forhold til anvendelsen af mentorordninger i relation til ledige.

2.4 Etableringen af undersøgelsens empiriske felt

På baggrund af gennemgangen af Foucaults vidensarkæologiske og genealogiske metode er det vigtigt ikke at konstruere et for snævert vidensarkiv, som udgør det empiriske felt, da det kan være begrænsende i forhold til at synliggøre begrebernes og de forskellige temaers mulige forbindelser. Man skal i stedet: *"velge et område der det er sjanser for at forbindelsene er mange, tette og relativt enkle å beskrive"* (Foucault, 2009: 36). Derfor er de i tråd med Foucaults overbevisning søgt tilbage til, hvor begreberne historisk første gang manifesterer sig, hvorefter det er blevet forsøgt at følge udsagnene, og selv henvisningernes henvisninger, og i den forbindelse også at læse institutionernes egne udsagn: *"de kan godt være utallige og i sin mengde overgå det som er mulig å registrere, huske og læse"* (Foucault, 2009: 33) (Åkerstrøm Andersen, 1999). Denne omfattende proces har ført til mange blindgyder, men samtidigt også været med til at synliggøre nye forbindelser, som er med til at stille spørgsmålstejn ved mentorbegrebets tilsyneladende. I den forbindelse er alt tilgængeligt materiale, der beskriver den offentlige brug af mentorordninger, blevet indsamlet.

I forhold til etableringen af undersøgelsens empiriske henblik har det indledningsvis været intentionen at foretage kvalitative interviews med udvalgte interviews, men grundet manglende tilbagemelding blev det droppet. I den forbindelse skal det også klargøres, at interviews ikke var en metode, som Foucault anvendte i sine undersøgelser. Med udgangspunkt i Foucaults vidensarkæologiske metode ville udtalelser fra et eventuelt interview således udgøre udsagn i et bestemt diskursfelt, der måske ville kunne synliggøre nye forbindelser eller blot bekræfte den overordnede diskurs.

I relation til undersøgelsen af brugen af mentorer i det offentlige afgrænser denne undersøgelse sig til kun at belyse brugen af sociale mentorer, da denne form for mentorer er mest udbredt i det offentlige. Sociale mentorer bliver primært anvendt over for socialt udsatte ledige, der skal hjælpe de ledige med at klare og overkomme deres hverdag, så de enten kan komme i uddannelse eller i arbejde (SFI, 2015).

2.5 Refleksion over undersøgelsen

På baggrund af undersøgelsesdesignet, den anvendte metode og det empiriske grundlag synliggøres nogle begrænsninger i forhold til iagttagelsesmulighederne af subjekternes subjektivitet i form af modstandsreaktionerne på magtens og udsagnetes producerende subjektioner. Der foregår mere i individets møde med de foreskrivende og producerende diskurser, end hvad der kommer til syne i udsagnet, som er det, undersøgelsen iagttager på baggrund af det empiriske felt. Der er altid en rest i relationen. En mulighed for, at individet kan gøre modstand i forhold til subjektionen og skabe et andet forhold til sig selv.

Dette betyder også, at dette speciale er afgrænset fra at kunne iagttage alle disse forskellige begivenheders fremkomst, og er reduceret til at kunne iagttage udsagnetes forekomst i de begivenheder, som kommer til syne og derved synliggøre de mulige måder, hvorpå subjektet kan konstituere sig selv.

Det er ligeledes ikke muligt at fremvise alle udsagnetes forbindelser, der gør sig gældende i forhold til dette speciales problematisering. I stedet udgør analysen en kondensering af de undersøgte relationer og sammenhænge, der gemmer sig i begreberne. Det kommer til udtryk i udvalgte nedslagspunkter i det empiriske materiale, der er med til at fremvise kontinuitet/diskontinuitet eller bestemte grupperinger af udsagn, hvilket er relevant i forhold til fremstillingen af mentorordninger i relation til ledige.

Den forekommende fremstilling af den videnskærlige og genealogiske analyse skal i tråd med Foucaults metode iagttages som en skitse, der er lavet på baggrund af flere tilnærmelser til det afgrænsede empiriske område: *"Det dreier seg om en første tilnærming, som må gjøre det mulig å avdekke relasjoner som kan komme til å viske ut grensene til denne første skissen"* (Foucault, 2009: 36) Det er altid muligt at undersøge og udvide undersøgelsesområdet, og derfor skal det ikke ses som et færdigt værk (Foucault, 2009). Ligeledes er undersøgelsesgenstanden - mentorordninger i

relation til ledige - stadigvæk et igangværende fænomen. Derfor er der en risiko for, at nogle af de mulige forbindelser først lader sig synliggøre i fremtiden, når fænomenet ikke længere er aktivt (Raffnsøe, 2007).

Disse aspekter ved metoden rejser således spørgsmålstejn ved undersøgelsens berettigelse, hvis værket skal betragtes som uafsluttet, og at der ved hver problematisering åbnes op for nye felter med andre forbindelser og historiske linjer, der skaber nye relationer. Denne undersøgelses berettigelse består netop i, at den søger at problematisere et udvalgt fænomen - brugen af mentorordninger i relation til ledige, der kan være med til at præge den etablerede opfattelse, synliggøre nye forbindelser til genstanden og vise, hvilket potentiale der er skjult i fænomenet, selvom det stadigvæk er igangværende. På samme måde skal denne undersøgelse ses som en begivenhed, hvori forbindelserne til undersøgelsesgenstanden bliver synliggjort i deres fremtræden ved at kigge retrospektivt tilbage i historien. Det vil være *"en tænkning der udarbejder og skaber begivenheder i den skrevne betydning"* (Raffnsøe, 2007: 88). Undersøgelsen har til hensigt at fremstå som et monument, der er med til at overskride de eksisterende betydninger for derved at fremvise nye og skjulte forbindelser og derved fungere som en kritik af fænomenets fremtræden. Dette betyder også, at undersøgelsesgenstanden bliver identisk med det, man undersøger i forhold til, hvordan den fremtræder og kommer til syne i begivenheden.

3 Genealogi af mentorbegrebet

Følgende afsnit har til formål at klarlægge mentorbegrebets slægtskabshistorie fra dets opståen frem til i dag og undersøge, hvordan begrebet er blevet formet og installeret i relation til ledige i Danmark ved at synliggøre mentorbegrebets rødder og de forskellige komponenter, det er blevet præget og samlet af.

I den forbindelse skal det klargøres, at undersøgelsen af mentorbegrebets fremtræden overskrider, der hvor selve ordet mentor kommer til udtryk og i tale ved udsagnet. Undersøgelsen vil således tage udgangspunkt i at undersøge, hvordan brugen af hjælp, rådgivningen og vejledning i mødet med et andet menneske historisk fremstilles, og hvordan det bliver koblet til mentorordninger.

Med udgangspunkt i det empiriske felt vil genealogien således fremstille fem mentorfigurer, der er med til præge og skabe forbindelser til det nutidige mentorbegreb i form af: den filosofiske mentor, den religiøse mentor, den instruerende mentor, den psykologiske mentor og den biopolitiske mentor.

Der er flere lighedstræk og overlap ved de fem mentorfigurer. Denne opdeling er med til at skabe bedre og kronologisk overblik over opkomstbetingelserne, og hvordan mentorfiguren udgør et sammensat begreb. Derudover vil brugen af ordet mentor blive anvendt om den, der hjælper, rådgiver og vejleder den anden, selvom det fremgår i den følgende undersøgelse, at mentorbegrebet først sent bliver koblet til ovennævnte funktioner.

3.1 Den filosofiske mentor

3.1.1 Mentor karakter fra Odysseen

Første gang ordet mentor optræder på skrift, er i Homers Odysseen fra ca. 700 f. Kr. Mentor var én af karaktererne i fortællingen: “.....*Mentor rose to speak. Mentor was an old friend of Odysseus, to whom the King had entrusted his whole household when he sailed, with orders to defer to the aged Laertes and keep everything intact.*” (Homer and Fagles, 1997: 43). De eneste gange, hvor det fremgik, at Mentor hjalp eller støttede hovedkaraktererne, var, da Athene, Zeus’ datter, tog Mentors form, hvilket hun gjorde to gange i Odysseen (Roberts, 1999): “*And yet you did not know me, Pallas Athene, Daughter of Zeus, who [will] always stand by your side and guard you through all your adventures.*” (Homer and Fagles, 1997: 210). Ifølge Klein (1971) kommer mentors etymologiske rødder fra ordet ’men’, der betyder én, der tænker. Tor er et maskulint suffix. Det er således fra Odysseen, at mentorbegrebet oprindeligt stammer fra.

3.1.2 Selvomsorgen

Dannelse og det at kunne kontrollere sig selv var et fast element i kulturen i det Antikke Grækenland. Det skete gennem udholdenhedsprøver, der skulle teste og styrke kroppen og ikke mindst tanken, hvor øvelserne var forbundet med bestemte principper, værdier og sandheder, som individet skulle påtage sig. Øvelser var med til at sikre, at individet kunne regere over sig selv og ikke blot var styret af lysterne og begæret. Ifølge Platon var det derfor nødvendigt, “... *at unge dels bringes i farefulde situationer, og dels lokkes med nydelser*” for at kunne teste dem og forme dem (Foucault, 2004: 78). Øvelserne fungerede som en selvpraksis, hvori individet var med til drage omsorg for sig selv ved selv at påtage eksempelvis et afkald af nydelserne for derved at kunne lære at få kontrol over sig selv.

I forbindelse med de forskellige øvelser og prøvelser var det almindeligt at opsøge hjælp fra et andet menneske, der besad mere erfaring og kunne rådgive og skubbe og drive eleven i den rigtige retning. Det andet menneske var en ven, en fortrolig, en læremester, en samtalepartner, en vejleder, en rådgiver eller en sjæleleder, der var med til at hjælpe personen med at drage omsorg for sig selv. (Foucault, 2004). I den forbindelse udgjorde dialogen et vigtigt værktøj til “*at vende (mennesket) mod*” sig selv, mod det, der var vigtigt – sandheden og værdierne (Larsen, 2012:1) (Kirkeby, 2009). Dette kommer til udtryk i filosofens Seneca brev til Kejser Nero,: “*At skrive om mildheden, Kejser Nero, Har jeg besluttet mig til, for i en vis forstand at være et spejl, og at vise dig dig selv som et menneske, der vil blive til den største glæde for alle mennesker*” (Kirkeby, 2008:151).

Læremesterens opgave var derved at tvinge eleven til at se sig selv i et andet lys og perspektiv, som ikke nødvendigvis bekræftede - ham i -sit eget selvbillede. Derved udgjorde parrhesia, som var en samtalepraksis, hvori man talte ærligt og sandt overfor eleven, en central del af læremesterens rolle. Denne ærlighed var nødvendig for, at eleven kunne forstå, hvordan han klarede sig i forhold til prøvelserne.

For at kunne praktisere parrhesia forudsatte det, at læreren selv havde lært og øvet sig på at kunne tale ærligt. Det krævede ligeledes, at mesteren havde frigjort sig selv fra ydre forventninger, så han ikke blot sagde det, den anden forventede af ham. Men samtidigt var denne samtalepraksis ved parrhesia med til at skabe en distance i forholdet, da formålet ikke var at bekræfte den anden, men at fortælle den nøgne sandhed om den anden.

Brugen af hjælp og støtte fra en læremester i antikken var en rettighed, og samtidigt var det en pligt for læremesteren, at han udnyttede sine evner til at hjælpe eleven (Foucault, 2004). Mentoren var derved forpligtet til at hjælpe, fordi han besad nogle evner, som kunne være til gavn for andre. Der eksisterede således en forventning om, at mentoren hjalp den anden ikke på grund af medlidenhed, men fordi det var en pligt. Mentorens hjælp var samtidigt også rettet mod sig selv, da det *"udgør en god øvelse for den selv samme person, som kalder sig vejleder, for han reaktualiserer dem således for sig"* (Foucault, 2004: 56).

Selvomsorgen var altid rettet mod den anden, idet den var med til at sikre, at man behandlede den anden på den rette måde: *"den tilsigter at forvalte magtens rum, som er tilstede i enhver relation, på en god måde, dvs. den tilsigter at forvalte magten i ikke-herredømmets forstand"* (Foucault, 1988: 30). Der var således et særligt ansvar forbundet med den, der hjalp den anden, da han var med til at skabe og forvalte vejledningen og rådgivningen, der kunne få indflydelse på den anden. Derfor var det ifølge filosofen Plutarch, der levede i antikken, at: *"man kan ikke regere, hvis man ikke selv er regeret"* (Foucault, 2004b).

Mentoren i antikken var således ofte ældre filosoffer, der havde opnået en bestemt viden og livserfaring – en autoritet. Dette betød, at lærer-elev forholdet ofte bestod af en ældre lærer og ung dreng, hvilket også gav en indledende frugtbar asymmetri i relationen: *"en mester og en lærling, en forløsende og en forløst"* (Kirkeby, 2008:45). Forholdet blev afsluttet, når den unge dreng havde realiseret sit potentiale og var blevet til en mand. Der var således indbygget en naturlig slutdato på disse forhold.

Mester/elev forholdet var en fast del af datidens græske kultur. Det var igennem mødet med den anden og dialogen, at det var muligt at kunne se sig selv - i et andet lys. Læreren havde et særligt ansvar, da han var med til at hjælpe eleven gennem prøvelser og udfordringer, der var nødvendige for at kunne forme de unge og adskille urenheder fra guldet (Foucault, 2004a). Derved var dannelse en central del af lærerens rolle, der skulle være med til at frigøre eleven ved, at han bl.a. kunne styre sine lyster og begær og eleven mod sandheden. Derfor var det nødvendigt, at der blev opretholdt en vis distance i lærer-elev forholdet for, at der var plads til, at læreren kunne tale ærligt om eleven. Læreren skulle undgå, at forholdet blev for venskabeligt, da det kunne medføre, at grænserne mellem lærer og elev blev udvisket.

3.2 Den religiøse mentor

3.2.1 Mentoren som navneord

Mester - elev relationen var ikke forbeholdt grækerne i antikken. Det kommer bl.a. til udtryk flere steder i Jødedommen og Kristendommen. Profeten Elias havde en lærling ved navn Elisa, som fulgte ham overalt og oplevede, hvordan Elias udrettede forskellige mirakler, som da han krydsede Jordan floden med tørre fødder. Elias og Elisa vidste godt, at de havde en begrænset tid sammen: *"Ved du, at Herren i dag vil tage din herre bort fra dig? Han svarede: Ja, jeg ved det, ti bare stille!"* (Anden Kongebog 2:3) (Bibelen, 1999). Gud hentede Elias op til himlen for øjnene af Elisa, men Elias efterlod sin kappe. Elisa tog den efterladte kappe og gentog derefter Elias' mirakel ved Jordan floden. Elisa havde fået sin læremesters kræfter: *"Da nu profeterne fra Jeriko så ham på afstand sagde de: Elias' ånd er kommet over Elisa!"* (Anden kongebog 2:15)(Bibelen, 1999).

Historien om Elias og Elisa kom igen til udtryk i år 1750 i Grev Philip Stanhope af Chesterfields den Fjerdes breve til sin søn: *"These are the resolutions which you must form, and steadily execute for yourself, whenever you lose the friendly care and assistance of your Mentor. In the meantime, make greedy use of him; exhaust him, if you can, of all his knowledge; and get the prophet's mantle from him, before he is taken away himself"* (Stanhope, 1838:331). Det fremgår, at forholdet mellem mester og elev har derved en spirituel og religiøs karakter ved referencen til Elias og Elisa. Mentorforholdet, der blev italesat i brevet, krævede desuden, at begge parter ønskede det. Brevet var samtidigt med til at markere den første registrerede brug af begrebet mentor som et navneord (Roberts, 1999).

3.2.2 Mesteren Jesus

Organiseringen i mester og lærling kom eksplicit til udtryk i Jesus forhold til sine disciple.

Discipel betyder bl.a. elev og lærling ("discipel | Gyldendal - Den Store Danske," n.d.). Jesus kaldte en broget flok, der talte bl.a. fiskere, toldere, frihedskæmpere, til at følge ham som disciple. Jesus sagde til dem: *"Kom følg mig, så vil jeg gøre jer til menneskefiskere"* (Markus-evangeliet 1:17).

De forlod alting med det samme - deres familie og erhverv. De levede, spiste og delte alt sammen, derfor var venskabet også en central del af relationen.

Jesus blev flere gange kaldt for mester af sine disciple i Det Nye Testamente, og ligeledes af de mennesker, som han mødte (*Bibelen*, 1999). Jesus - kaldte sig selv for mester i Johannes-evangeliet, men en mester, der var villig til at tjene andre (13:15): *"I kalder mig Mester og Herre, og med rette, for det er jeg. Når nu jeg, jeres Herre og Mester, har vasket jeres fødder så skylder I også at vaske hinandens fødder"*.

Jesus fremstod, som en karakter, der opførte sig som både ven, tjener og rådgiver for disciplene, men han udfordrede dem også ved blandt andet at forsøge at få dem til at gå på vandet (*Bibelen*, 1999).

Mentorfiguren i Det Nye Testamente var én, der var villig til at ofre sig selv for at tjene andre, så de kunne blive frie, hvilket manifesteres i korsfæstelsen af Jesus. En discipel, lærlingen, eleven var ham, som var villig til at lære og følge mesteren selv der ud, hvor man ikke før havde gået, eller hvor man kunne bunde. Jesus fortalte altid disciplene sandheden om dem, og derved bekræftede han dem ikke i det, som de ønskede at høre. Flere af disciplene var blot fiskere, men Jesus kaldte dem til at være noget andet. Mødet med det andet menneske var i den forbindelse med til at skabe en forvandling hos eleven, synderen, den lamme eller den 'ledige':

"... I det samme tog Peter den lamme mands højre hånd for at hjælpe ham op. Straks blev mandens fødder og ankler stærke, han rejste sig op og støttede på benene. Han begyndte at gå omkring, og derefter fulgte han med Peter og Johannes ind på tempelpladsen, hvor han sprang rundt og dansede og priste Gud." (Apostelenes Gerninger 3:7-8 i *Bibelen*, 1999).

Fortællingerne om Elias, Elisa og Jesus viser, at det var nødvendigt at følge og lære for senere at kunne lede og opnå de nødvendige evner for at kunne klare sig selv og gøre en forskel for andre.

Derudover synliggøres, der også at disse relationer er tidsmæssigt begrænset.

3.3.3 Kirken og bekendelsen

Efter Kristi himmelfart indtog kirken og pastoralen den tomme og efterladte plads og dermed blev bekendelsen central (Western, 2012). Med udgangspunkt i Jesus fortælling om fårene og hyrden positionerede pastoralen sig som den ”gode hyrde”, der ”kender mine får, og mine får kender mig” (Johannesevangeliet 10: 14-15). Dette bevirkede, at det var hyrden i form af pastoralen, som skulle tage sig af fårene for at sikre deres frelse. For at kende ens får var det nødvendigt at kende til deres hemmeligheder. Augustin udtrykte i sine bekendelser fra år 400 efter Kristi fødsel: ”Sandheden bor i det indre menneske” (Nielsen, 2005). Derfor blev det vigtigt at vende blikket indad og undersøge sig selv for, hvilke synder man havde begået, så man kunne bekende og modtage syndsforladelse. Ud fra dette udvikledes bekendelsen af synder som et værktøj for pastoralen til at styre fårene. Samtidigt blev bekendelse også et værktøj til at fastholde synderne i en bestemt identitet som ’fårene’, der bekendte, at de var syndere. Det var pastoralens funktion at tilgive folks syndere. Denne praksis var samtidig med til at installere en selvrefleksionsmekanisme hos individet. Har jeg begået en synd, som jeg skal bekende? Det var pastoralen, der var med til at forløse synderen. Derfor var bekendelsen med til at skabe et afhængighedsforhold til pastoralen, der var med til at bestemme, hvornår individet havde bekendt tilstrækkeligt, samt hvilke syndere der kunne tilgives (Nielsen, 2005).

Forholdet mester og lærling var derved i højere grad separeret, end det forhold Jesus havde til sine disciple. Dette kom til udtryk i den katolske kirkes brug af et specielt indrettet rum til syndernes forladelse. Præsten sad adskilt fra personen, der søgte tilgivelse, og der var mulighed for fuldstændig anonymitet. Pastoralen hjalp ikke synderen gennem prøvelser og ”sætter ikke (sit) liv til for fårene” (Johannesevangeliet 10:15). Mesteren var fraværende. Lærlingen var nødt til selv at reflektere, om hans handlinger havde brug for syndsforladelse. Derved kom lærlingen også automatisk til at selvdisciplinere sig selv for ikke at synde og afhængig af pastoralens syndsforladelse. Med brugen af bekendelsen skete der derved et brud, hvilket medførte at dannelsen gennem den anden blev til selvdannelse i kirken.

3.3 Den instruerende mentor

3.3.1 Mesterlære

Dannelse var stadigvæk en central del af mesterlæren på middelalderens værksteder. Lærlingene blev sendt til værkstederne for at lære et håndværk, således de senere kunne brødføde dem selv. På værkstederne var det almindeligt, at lærlingene boede sammen med mesteren og hans familie – en stor familie (Sennett, 2009).

Mesteren var en surrogat far, der stod for opdragelsen af de unge svende, en opdragelse, der kunne være hårdfør. Mesterlæren fungerede ved, at lærlingen prøvede at efterligne mesteren. I lærlingenes forsøg på at efterligne og kopiere mesteren begik de fejl. En del af det at lære bestod i at lave fejl og grunde sig over, hvordan ting blev skabt: *"Dårlige resultater får folk til at tænke om igen og således lære og forbedre sig"* (Sennett, 2009: 105). Mesterens viden var ofte en tavs viden, og det var derfor kun muligt at tilegne sig denne viden ved at forsøge at repetere, hvad mesteren udførte over en længere periode: *"Sproget er ikke i tilstrækkelig grad et 'spejlredskab' for kroppens fysiske bevægelser"* (Sennett, 2009: 104).

Det var mesteren, der skulle bestemme om svendestykket, lærlingens afsluttende prøve, var noget værd. Værdisættelsen skete gennem en anden og ikke af lærlingen selv. Mesterlæren krævede tid, tålmodighed og mod til at blive formet, at skabe erfaring og lave fejl, som mesteren kunne rette til. Tid til at fejle for, at eleven selv kunne lære, hvordan han skulle gøre det anderledes. Samtidigt forventedes det også, at mesteren var med til at irettesætte lærlingen og vurdere hans arbejde, hvis det, han havde udarbejdet, ikke levede op til mesterens betingelser og krav.

3.3.2 Den almene dannelse og mentoren som tutor

Disciplinen og dannelsen var ikke kun et fænomen i lærerrollen, der var forbeholdt middelalderens værksteder.

Biskoppen Fénelon udgav i 1699 bogen *Les Aventures de Telemaque*. Den blev hurtigt den mest populære samt mest trykte bog i det 18. århundrede. Bogen var en imitation af Homers *Odysseen*. I denne fortælling havde karakteren Mentor nu en anden rolle (Roberts, 1999). Mentoren fungerede mere som en tutor, der skulle undervise og hjælpe hovedkarakteren Telemachus: *"Oh happy Telemachus! you will never be bewildered as I have been bewildered, while you have such a guide and instructor! Mentor, you are the master!"* (Fénelon and Riley, 1994:136).

I Fénelons bog 'Adventures de Telemaque' kan derved iagttages, at ordet mentor knyttes sammen med tutorfunktionen. Mentoren hos Fénelon var den vise, ældre herre med livserfaring, der hjalp, instruerede og var med til at danne eleven gennem prøvelser.

Med stor inspiration fra Fénelon udgav Caraccioli (1760) teksten: "*The true mentor, or, an essay on the education of young people in fashion*", der søgte at stille strenge retningslinjer og deciderede ordensregler op for, hvordan særligt mentoren skulle agere for, at relationen blev frugtbar og sikre dannelsen af de unge. Det handlede om at danne de unge. Venskabet mellem mentor og elev ville udvikle sig naturligt, fordi de unge ville være taknemmelige over, hvad mentoren havde gjort for dem "*The friendship of the young gentleman we educate, ought to be regarded as the end and recompence of our cares*" (Caraccioli, 1760: 11) Eleven skulle styres med fast hånd. Caraccioli beskrev ned til mindste detalje, hvor mange lommepenge det var passende at give til eleven. "*Governor*", hvilket bl.a. betyder ham som styrer og leder, blev gentagne gange brugt af Carracciolo, som synonym for mentor (Caraccioli, 1760: 16, 95).

Det er "*The true Mentor*", som skulle lære at disciplinere sig selv, hvorved han kunne disciplinere og derved danne eleven (Caraccioli, 1760: 13). Hvis mentoren ikke formåede at styre sig selv, så risikerede mentoren, at han ikke kunne styre eleverne på den rette måde. "*But who is the Mentor who is endowed with these qualities? The true one: and not those mercenary hirelings, who regard the education of a young person only as it turns to their profit..*" (Caraccioli, 1760: 13).

Ligeledes ønskede Argyll, der i 1800-tallet skrev breve til sin søn, at han skulle blive formet af andet end almen uddannelse: "...for *'its business and actions that strengthens the brain, while contemplation weakneth it.*", udtrykte Argyll i 1800-tallet om brugen af mentorer i forhold til dannelse (Lee, 2010:139).

Mentoren kunne tilbyde noget andet, end hvad skolen kunne give, i form af dannelse, der var med til at styrke og forme eleven. Mentoren var den figur, der var med til at danne de unge gennem disciplin. Dette krævede derfor, at mentoren havde lært at styre sig selv.

3.4 Den psykologiske mentor

3.4.1 coachen og resultaterne

I 1800-tallet var ordet coach en almindelig betegnelse for en hestekaret i England, men med Thackerays novelle Pendennis fra 1849 fik det en anden betydning: *"I'm coaching there, ' said the other, with a nod. 'I'm come down with a coach from Oxford. A tutor, don't you see, old boy? He's coaching me, and some other men, for the little go"* (Garvey et al., 2009: 18). Coachen var en hjælper, tutor og træner særligt i relation til sport og atletik på universiteterne i England og især indenfor sejllads og roning (Garvey et al., 2009). En coach var en træner, som var med til at forbedre idrætsudøvernes præstationer. Dette kom til udtryk i følgende uddrag fra Manchester Guardians reportage fra 1885: *"A thoroughly clever coach was able to advise them from first to last. Under his careful tuition the crew have improved steadily"* (Garvey et al., 2009: 18).

I 1976 udgav tennisspilleren og træneren Timothy Gallwey (1997) bogen *"The inner Game of Tennis"*. Han havde opdaget gennem sin tid som tenniscoach, at det var psykologiske barrierer, der var med til at modarbejde elevernes selvværd og præstationer på tennisbanen. Han udviklede derfor en metode, der bl.a. bestod af meditation til bedre at kunne vurdere og forbedre atleternes præstationer. Coachen var med til at hjælpe individet med at realisere deres skjulte potentiale gennem træning for at kunne forbedre præstationerne.

Fremkomsten af coachen har været med til at skabe en sammenblanding af begreberne mentor og coach, der ofte i dag bliver brugt som synonymmer (Western, 2012). Fremkomsten af coachen markerer en forskel fra de tidligere mentorfigurer, hvormed dannelseselementet falder i baggrunden til fordel for realiseringselementet. Disciplinering bliver brugt til at forbedre ens præstationer i stedet for at kunne lære at bemestre sig selv. Et skift i fokus fra proces til præstationer.

3.4.2 Terapeuten

Denne vending mod det indre og det psykologiske opstod tidligere ved fremkomsten af psykoanalysen i starten af 1900-tallet, og var med til at skabe ord og sprog for et utal af psykiske sygdomme, der ikke umiddelbart kunne ses, og som kun behandleren kunne diagnosticere i mødet mellem patient og behandler. Det var samtidig med til at markere fremkomsten af en ny karakter, terapeuten, hvis funktion var at finde den rette behandling for den lidende patient. Terapeuten blev *"selvets tolk"*, der havde til opgave *"at 'massere' selvet, hjælpe til med (selv)realiseringen, bringe det i kontakt med sine følelser, frigøre det"* (Jensen, 2006: 143).

Med terapiens opkomst opstod en ny måde at håndtere personer i problemer på. Det skete gennem behandling frem for støtte og rådgivning. Denne forestilling vandt også indpas i Danmark. Dette kom blandt andet til udtryk i relation til behandlingen af ”vildfarende” børn i begyndelsen af 1960. Der skete et skift fra de mere patriarkalske metoder så som disciplin, arbejde og gruppeopdragelse til et fokus på genopretning af det enkelte barn gennem pædagogik og terapi (Bundesen et al., 2001: 177).

Dette betød samtidigt også, at personalet skulle have psykologiske og pædagogiske uddannelser for at kunne behandle. Derved blev dyder som almen dannelse, erfaring, disciplin og visdom ikke længere betragtet som vigtige karaktertræk hos personalet.

Freud skrev i 1912 om terapeutens rolle: ”*Terapeuten bør være uigennemsigtig for sine patienter og ligesom et spejl ikke vise dem andet end dét, der vises ham.*” (Rasmussen, 2010: 2). Terapeutens arbejde bestod i at vise og fortælle klienten, hvad han fejlede. Udviklingen af psykoanalysen indebar også derved en objektivisering af patienten, hans lidelser og psyken. Problemet og løsningen skulle findes i individet selv, hvori bekendelsen og terapeuten blev et værktøj til at forløse individet.

Behandlerens funktion og position adskiller sig derved på flere områder end den mentorkarakter, der er blevet fremstillet i de foregående afsnit. Rollefordelingen mellem behandler og patient er med til at gøre relationen mere asymmetrisk end mentorforholdet. Behandlerens rolle er ikke at støtte, rådgive og lære fra sig, men at behandle gennem bekendelsen. Der kan således iagttages referencer til den tidligere fremstillede religiøse mentorfigur i form af pastoralen, der anvendte bekendelsen til at kontrollere.

Behandlerens rolle er betydeligt anderledes fra de andre mentorfigurer, da mentoren søger at hjælpe den anden gennem dannelse – gennem rådgivning, disciplinering og prøvelser. Hvorimod behandleren er med til at ’frigøre’ og behandle klienten ud fra en diagnose, der bliver til på baggrund af klientens bekendelser. Klienten har ikke behov for dannelse. Faktisk har han nærmere behov for at frigøre sig fra den ’dannelse’, der undertrykker ham. Denne diagnosticering er dog med til at fastholde patienten i bestemte identiteter og subjektpositioner som pervers, borderline, deprimeret. Individet bliver derved til et objekt indenfor de diskurser, som diagnosen tilskriver (Roach, 2012). Klienten bliver således det, terapeuten afkoder og fortolker på baggrund af bekendelsen.

Denne bekendelsesdiskurs er med til at skabe illusionen om, at den frigør og forløser individet ved at tildele ham en ny selvforståelse, som han oplever som selvstændigt hans egen. Men terapeuten, pædagogen, jobkonsulenten eller mentoren, som han bekender overfor, optræder som medproducent på denne selvforståelse: *"Terapeuten/videnskabsmanden er sandhedens mester. Hvor det tidligere var den gejstlige, der vurderede og gav tilgivelse, så er det nu videnskabsmanden/terapeuten, der afkoder sandheden"* (Nielsen, 2005: 73). Der er med til at skabe et afhængighedsforhold til den anden, da han er medskabende på denne 'selvopfattelse' (Nielsen, 2005).

3.5) Den "biopolitiske" mentor

3.5.1 Uddannelse og vejledning

I 1905 blev den danske *"lov om Behandling af forbryderiske og forsømte Børn og unge Mennesker"* indført for at kontrollere børn i fare, men også for at kontrollere farlige børn (Egelund, 2012: 255). Loven medførte blandt andet, at vejledning og rådgivning blev et værktøj til at sikre og styre børnene den rette vej i stedet for afstraffelse og hårdt arbejde. Staten påtog sig derved et ansvar for at sikre opdragelsen af børn. Dette førte til oprettelsen af værgeråd, der skulle stå for tilsyn af bl.a. anbragte børn og rådgive forældre i forhold til manglende opdragelse (Direktoratet for Fængselsvæsenet, 1929).

Vejledning og rådgivning viste sig også at være effektivt i forhold til at nedbringe børnedødelighed. Det skete gennem etableringen af sundhedsplejerskeordning, der fik adgang til nybagte forældres hjem, hvor de rådgav og italesatte en ønsket adfærd ud fra de gennemgående principper *"Ro, Renlighed & Regelmæssighed"* (Buus, 2001: 41). Ud over vejledning af forældrene havde sundhedsplejerskerne fra starten indberetnings- og dokumentationskrav, hvormed staten kunne monitorere børnenes og derved befolkningens sundhed: *"Videnskabsmændene skal have Statistisk, der kan vise betydningen af Arbejdet"* ("Tidsskrift for Sygepleje," 1936: s. 129-138).

Denne dobbeltrolle som rådgiver og observant for staten kommer ligeledes til udtryk i socialrådgiverens arbejdsregler, der blev fremsat i 1960'erne. Socialrådgiveren skulle *"sikre klientens ret"* og *"undgå tvang"*, men samtidigt skulle socialrådgiveren også *"forstå samfundet og ... betingelser(ne) at arbejde under"* og *"utilsløret meddele omverdenen din opfattelse af den sociale virkelighed"* (Worning, 2002: 5)

Med Ungdomskommissionen i 1946 blev erhvervsvejledning et vigtigt værktøj, der skulle hjælpe unge med at træffe en beslutning i forhold til valg af uddannelse og erhverv. Det skulle være med til at forebygge frafald på uddannelser, erhverv og derved bekæmpe arbejdsløshed. Dette valg *"faar Betydning for deres Familieliv, sociale Stilling, Fritid, Arbejdsglæde og meget mere, vil med andre Ord blive afgørende for, hvorledes det enkelte Individ Liv vil komme til at forme sig"* (Ungdomskommissionen, 1946: 8).

Uddannelse og skole var et værktøj til at danne befolkningen og dermed med andre ord sikre dem mod ledighed – *"et hjælpende instrument"* (Ungdomskommissionen, 1946: IX). Derfor havde vejlederen et stort ansvar for den unges fremtid, men samtidigt skulle vejledning ikke blot blive en forlængelse af staten, som det fremgik af kommissionen: *"Det vil heraf fremgaa, at Erhvervsvejledningen ikke tilstræber en Beskæring af Ungdommens Frihed til selv at vælge Erhverv, ej heller skal optræde som et Redskab i Statsmagtens Haand"* (Ungdomskommissionen, 1946: IX).

Den vejlederrolle, der blev italesat i Ungdomskommissionen, ligner den mentor rolle, som Fénelon var med til at fremhæve. Mentoren skulle være en hjælper og skulle ikke presse den unge: *"Erhvervsvejlederen maa endvidere... i det hele taget være til Hjælp for den unge i saa at sige alle Problemer, der opstaar i Forbindelse med den unges Forhold til Arbejdsmarkedet"* (Ungdomskommissionen, 1946: 10). *"... (Vejlederen) maa aldrig lægge Pres paa den unge eller optræde paa en saadan Maade, at den unge føler sig bundet til hans Raad. Tværtimod maa Erhvervsvejlederen ... overlade selve Valget til dem, som Sagen mest angaar, nemlig den unge selv og hans Forældre."* (Ungdomskommissionen, 1946: IX).

I 1953 advarede Retsforbundets ordfører Kjeldgaard Iversen mod at gøre erhvervsvejledning til pligt, da statens rolle som vejleder og rådgiver allerede var voldsomt voksende: *"... endnu et udtryk for velfærdstanken, dette, at man tror at staten kan og bør ordne det hele for den enkelte borger... Skridtet fra rådgivning til henstilling er ikke stort, og skridtet fra henstilling til direktiv er heller ikke stort... Lysten fra det offentliges side til at være folkets barnepige, rådgiver og vejleder er meget stærkt udviklet."* (Iversen, 1953).

Den nuværende lov om vejledning hedder i dag: *"Lov om vejledning om uddannelse og erhverv samt pligt til uddannelse, beskæftigelse m.v."* (Undervisningsministeriet, 2014). Der er en pligt til at være beskæftiget. Det er blevet en pligt at blive rådgivet af staten. På samme måde er det også

blevet en pligt at modtage mentorstøtte: *"Aktivitetsparate har desuden ret og pligt til tilbud om mentorstøtte i seks måneder med mulighed for forlængelse, hvis borgeren grundet personlige forhold ikke kan deltage i et almindeligt tilbud"* (Ekspertgruppen om Udredning af den Aktive Beskæftigelsesindsats, 2015: 38). Det er blevet en pligt at modtage tilbud om mentorstøtte, og derved er det blevet en pligt at blive vejledt af staten. Fra VK-regeringens handlingsprogram fra 2006 *"Det fælles ansvar II"* fremgår det, at det for de frivillige organisationer ikke kun handler om at drage omsorg for de udsatte grupper, men om *"at støtte de socialt udsatte grupper i at tage de nødvendige skridt hen mod en form for beskæftigelse"* (Regeringen, 2006). Staten er med til at vejlede, hvordan de frivillige organisationer skal vejlede med henblik på at sikre beskæftigelse.

3.5.2 Dannelse som humankapital

Staten er blevet til en altomfavnende vejleder, der rådgiver i alle områder i livet, men særligt de steder, hvor det økonomisk kan betale sig at skabe en ændring i forhold til arbejdsløse og udsatte grupper.

Vejledning og uddannelse bliver et redskab til at forme og danne befolkningen for at sikre dem mod ledighed. Samtidigt giver vejledning også en mulighed for at overvåge befolkningen, selvom Ungdomskommissionen frarådede dette. Det samme gør sig gældende for socialrådgiverne og sundhedsplejerskerne som vist. Der opstår en forventning om, at der udover rådgivning også skal indsamles informationer om den, der bliver vejledt.

Dannelse i form af rådgivning og vejledning skal være med til at sikre produktive samfundsborgere, som ikke står ledige. Derved handler dannelsen af befolkningen blot om at sikre humankapital (Foucault, 2010).

Der sker et skift fra at vende mennesket mod sig selv ved den filosofiske mentorfigur til at vende mennesket mod det, der er væsentligt for statens overlevelse. Dette kommer blandt andet til udtryk i brugen af sundhedsplejersker, der er med til at sikre befolkningens overlevelse. Staten fremstår som en biopolitisk vejleder, der har til formål at styre og fremme liv, og den opererer gennem rådgivning og vejledning (Foucault, 2010). Brugen af vejledningen hænger derved sammen med fremkomsten af velfærdsstaten, hvilket bliver udfoldet i de følgende afsnit.

3.6 Delkonklusion

De fem forskellige figurer, som fremstillet i genealogien, markerer nogle forskellige forbindelser og træk ved mentorrollen. Begrebet bliver formet og gennemgår en stor udvikling fra første gang, at personen Mentor bliver fremstillet i Odysseen til den altomfattende vejledning, som staten i dag tilbyder indenfor alle livets områder.

Dannelse

De selvopofrende træk ved mentoren, som var kendetegnet ved den filosofiske, instruerende og religiøse mentor, forsvinder ved de senere mentorfigurer. Ligeledes i forhold til dannelseselementet, der var et centralt element helt indtil det 19. århundrede, hvor brugen af prøvelser og udfordringer var gennemgående, men med fremkomsten af terapeuten, coachen og den biopolitiske vejleder bliver vejledningen, realiseringen og forløsningen af individets potentiale mere vigtigt.

Disciplinen og selvdisciplineringen er vigtige aspekter i de historiske mentorforhold, der skal være med til at forme og danne eleverne. For at kunne lære den anden at evne styre sig selv er det nødvendigt, at mentoren først har lært at styre sig selv. Derved er dannelsen således et centralt element i forhold til mentorrelationen. Denne selvdisciplinering forsvinder ved den terapeutiske mentorfigur.

Distancering

Forholdet mellem mentor og elev optræder hos flere af de forskellige mentorfigurer konstant i et spændingsforhold mellem ven og mester, eksemplificeret i Jesus' forhold til disciplene. Denne afstand er med til at opretholde, at grænserne mellem forløst og forløsende består. På samme måde gør det sig gældende ved terapeuten, der fungerer som ekspert og forløser for individet.

Mentorforholdet bliver italesat som et tidsbegrænset forhold mellem en mester og elev. I alle mentorrelationer eksisterer der en indledende asymmetri i forholdet, da mentoren har en visdom og erfaring, som eleven efterstræber. Med den psykologiske mentorfigur sker der vending mod individet selv. Den viden, som han har brug for, er lokaliseret i ham selv, han har blot brug for at blive forløst gennem bekendelsen eller træning.

Spejling

Rollemodellen og muligheden for at kunne spejle sig i den anden er gennemgående ved de fem fremstillede mentorfigurer. De kommer til udtryk på forskellige måder. Ved mesterlæren er det en nødvendig del af selve læringsforløbet, at eleven kan se og kopiere mesteren. I den forbindelse optræder erfaring og ærlighed som et karaktertræk, der er nødvendige for mentoren at besidde, så mentoren kan rette på eleven og fortælle ham, hvad han skal gøre anderledes og ikke blot bekræfte eleven i det, han ønsker at høre. Anderledes forholder det sig med terapeuten, der blot spejler den anden og viser ham den, han er, og ikke, hvordan han skal danne sig selv.

Mødet med det andet menneske er dér, hvor der bliver skabt en forvandling, som beskrevet med fortællingen om disciplene og den lamme. Den forvandlende effekt ved mødet – med den anden forsvinder til fordel for terapi, vejledning og rådgivning med velfærdsstatens fremkomst, der skal være med til at sikre de rette råd på den rette tid. Ligeledes ved terapeutens fremkomst skal det forløsende element findes i individet og ikke i mødet med den anden.

Samme midler - Forskellige mål

Gennemgående ved de fremstillede mentorfigurer er, at de arbejder på at hjælpe den anden, men målet med deres hjælp adskiller sig. Den filosofiske og religiøse mentor ligner hinanden. De søger, at individet skal danne sig ud fra filosofiske eller guddommelige retningslinjer, hvori selvdisciplineringen spiller en vigtig rolle. Ligeledes udgør selvdisciplineringen en vigtig funktion i forhold til den instruerende mentor, der skal være med til at sikre kvaliteten af uddannelsen hos eleverne. Det psykologiske mentor ved coachen og terapeuten er med til at realisere og forløse individets indre potentiale. Den biopolitiske mentor vejleder og rådgiver for at sikre en produktiv og sund befolkning. Derfor er mentorforholdet ikke et neutralt redskab, da målet med relationen kan være forskelligt, og som følge -heraf ændrer forventningerne til mentoren og eleven sig også.

4 Genealogi af ledighed

Dette speciales erkendelsesinteresse er at undersøge brugen af mentorordninger i forhold til ledige. Derfor er det også nødvendigt at forstå slægtskabshistorien om de ledige for at vise, hvordan mentorordninger bliver sammenfiltret med forståelsen og behandlingen af de ledige i Danmark. Genealogien vil i den forbindelse have følgende nedslagspunkter: Eksklusion, autoriteternes forfald, markedsgørelsen af den ledige og selvrealisering, som er med til at markere brud eller kontinuitet i opfattelsen af den ledige.

4.1 Eksklusion

4.1.1 Daglejerne og de gale

Der har altid eksisteret folk uden fast tilknytning til et arbejde. Dette kunne skyldes faktorer som fattigdom, tørke og sygdom som f.eks. spedalskhed, der medførte, at de syge skulle isoleres fra resten af samfundet. I Det Gamle Testamente var der en opfattelse af, at ledighed skyldtes, at Gud straffede menneskene, fordi de havde syndet (*Bibelen*, 1999).

Daglejerne - blev hyret fra dag til dag afhængigt af, om arbejdsgiveren -havde opgaver, der -skulle løses. Dette var en usikker position, da daglejere kunne risikere at gå ledige i flere dage.

I Europa og Danmark blev det kirkens og klostrenes funktion med udgangspunkt i den kristne lære om næstekærlighed at tage sig af de syge og de fattige, der ikke kunne arbejde. De arbejdsløse var overladt til en skæbne, der afhang af diakoni, andres almisser og tiggeri ("Kristendommens omsorgshistorie | Religion.dk," n.d.).

Ledige og tiggere blev i middelalderen betragtet som værende tættere på Gud: *"Salige er I, som er fattige, for Guds rige er jeres..."*. (Lukasevangeliets 6:20). Derudover var ledige og tiggere i mange tilfælde psykisk syge og gale. De talte med sig selv og Gud, hvilket gjorde, at det var alment accepteret, at de var tættere på Gud. De gale og psykisk syge havde ofte rollen i teaterstykker som sandhedsbærere. De ledige og tiggere stod i kraft af deres position som værende udenfor 'samfundet', hvormed de kunne kritisere og sige sandheden, da de kunne iagttage tingene 'udefra' . (Foucault, 2003)

4.1.2 Værdigt og uværdigt trængende

I 1500-tallet skete der et skift i den måde, ledige blev iagttaget på. Tvangsarbejde var blevet almindeligt i Danmark. Tiggere blev indfanget og tvunget i arbejde. I 1600-tallet blev der oprettet kongelige arbejds- og fattighuse, hvor de ledige gennem hårdt arbejde blev modnet til at blive gode, arbejdsomme samfundsborgere (Myklebust, 2004).

Gennem forordning for betlere fra 1683 blev det lovligt at tigge, men det krævede, at der blev udstedt et "tryglebrev". Et dokument, der skulle sikre personer, som havde været ude for et uheld, retten til at tigge i en given periode og område (Christian d. 5., 1683).

Først i 1708 blev hjælpen til fattige lovmæssigt formaliseret ved Fattigloven, der skulle stoppe tiggeriet. Det var første gang, at staten anerkendte et ansvar i forhold til fattige og arbejdsløse (Frederik d. 4., 1708). Der blev skelnet mellem værdigt og uværdigt trængende i loven. En kategorisering, som blev bestemmende for statens hjælp. Derfor blev det forbudt for fuldt arbejdsdygtige at tigge og modtage hjælp fra staten. *"Alle Fattige, som kunde arbejde, enten de ville eller ej, skal til de Byer, hvor Manufacturer ere indrettede, henses til Arbejde."* (Frederik d. 4., 1708: st. 5)

Dette blev senere til *"arbejdsnormen"*, der var en del af grundloven i 1848. Alle, som kunne arbejde, skulle forsøge sig og sine egne. Det var en pligt at arbejde (Ebsen, 2012) (Frederik d. 4., 1708).

Modtagerne af fattighjælp havde ikke stemmeret og måtte heller ikke indgå ægteskab (Bundesen et al., 2001:). Ved at betale den fulde fattighjælp tilbage til staten var det muligt at erhverve sine borgerlige rettigheder tilbage (Bundesen et al., 2001). De fattige og tiggerne var afvigere i statens øjne, hvilket kommer til udtryk i den kommunale udvalgsbetænkning om fattigvæsenet fra 1869:

”At nyde offentlig Fattigunderstøttelse, ansees med rette for en Skam...” (Bundesen et al., 2001:71). Frem til det 20. århundrede blev der løst på disse principper, hvilket betød, at flere og større grupper af mennesker udenfor arbejdsmarkedet kunne modtage hjælp uden at miste deres borgerlige rettigheder (Bundesen et al., 2001).

Der iagttages på baggrund af skildringen mellem værdigt og uværdigt trængende i det foregående afsnit en påbegyndende italesættelse, der var med til at skabe specifikke normer og forventninger til de ledige. De ledige blev behandlet som syge og næsten vilde dyr, der skal indfanges og tæmmes, så de kunne være produktive. De ledige, som modtog fattighjælp, mistede deres borgerrettigheder. De blev derved ekskluderet fra deltagelse i samfundet. Identiteten blev knyttet sammen med beskæftigelse, og at man var noget i kraft af sit arbejde.

4.2 Autoriteternes forfald

4.2.1 Opgøret med faderfiguren

Med psykoanalysens fremkomst i starten af 1900-tallet kom faderfiguren i centrum. Ifølge Freud bliver vores billede af autoriteten dannet i vores barndom særligt i forhold til faderen. Disse tidlige oplevelser med autoriteten i barndommen er med til at overdeterminere i situationer senere i livet, i forhold til magt, ret og legitimitet (Jensen, 2006). Psykoanalysen skulle frigøre individet fra autoritetens undertrykkelse af bl.a. begæret. Psykoanalysen var et opgør med fadermyndigheden, autoriteten, og den var med til at placere individet i centrum (ibid.).

Det 20. århundrede markerede et omfattende skift i samfundets værdier som følge af de to verdenskrige (Jensen, 2006). Opdragelsen i familien havde altid været et foretagende, som staten og myndighederne ikke blandede sig i, men i takt med samfundets udvikling blev forældrenes sanktionsmuligheder overfor børnene begrænset for at sikre børnene mod unødige overgreb og vold (ibid.).

Dette har medført, at forældrene i dag ikke længere frit kan vælge, hvordan de skal opdrage deres børn: *”hvis forældre i dag forsøgte at spærre deres børn inde i en mørk stue med raslende fåreskind, ville de sandsynligvis hurtigt få med velfærdsstaten at bestille”* (Jensen, 2006: 158).

Derved er risikoen for sanktioner blevet reduceret, hvilket er med til underminere forældrenes autoritet, da *”Autoriteten er det, der uden tvang får os til at gøre det, vi ellers ikke ville. Men for at komme dertil, må man være bekendt med risikoen for sanktion ”* (ibid.: 157).

Der er sket en udvikling fra, at familien og opdragelsen var et lovlig autoritært og hierarkisk værk til nu, hvor familien er blevet lovlig egalitær: *"Vi har en antiautoritær og demokratisk familie. Forældrene bliver ven med barnet og opfatter sig som en del af barnets netværk på linie med venner"* (Jensen, 2006: 158). Alt er til drøftelse og diskussion, hvilket afspejler sig i pædagogikken, hvor forhandlings- og evalueringspædagogikken er blevet dominerende.

Det at kunne sætte faste grænser og rammer for barnet gennem opdragelsen er således ved at forsvinde fra pædagogikken, hvilket ellers var med til modne og fremhæve de gode sider i barnet samt styrke barnets modstandskraft gennem eksempelvis sanktioner og forbud (ibid.). I dag handler det om at kunne sikre barnets umiddelbare tilstand frem for den fremtidige dannelse og lykke. Ifølge Jensen har det medført en *"individualitisk forbrugskultur, en 'engangskultur', hvor den enkeltes personlige frihed og uafhængighed er blevet vigtigere ..."*, der består af en stigende andel af *"individer, der ikke føler sig særlig bundet af traditionelle institutioner som ægteskab, og familie, arbejde, skole, kirke, nation"* (ibid.: 160).

Denne udvikling har markeret et skift fra de traditionelle faderlige værdier som *"pligt, myndighed, hierarki, ansvar, skyld, behovsudsættelse, lydighed, selvbegrænsning, rationalitet, sublimering"* til, at de traditionelle moderlige værdier som *"omsorg, nærhed, behovstilfredsstillelse, inddragelse, følsomhed, kreativitet, terapi"* er kommet i centrum (Jensen, 2006: 201). Dette har bevirket, at faderfigurens autoritet og de værdier, der er forbundet dermed, er blevet nedbrudt til fordel for moderlige værdier. Derved forsvinder nogle af dannelseselementerne, der er forbundet med faderskikkelsen.

4.2.2 Velfærdsrettigheder

Med autoriteternes forfald og svækkelsen af faderfiguren skete der også et skift fra en verden af pligter til en verden af rettigheder (Jensen, 2006). Det var autoriteten, der var med til at bestemme pligten for individet. Pligten refererede til noget ydre eksempelvis fællesskabet eller en autoritet, som man frivilligt tilpassede sig. Pligten var derved med til at give individet en plads i forhold til helheden, men han måtte *"yde, før han kunne nyde"* (Jensen, 2006: 28). Arbejdet var ligeledes en pligt. Luther udtrykte det, at vi var kaldet til arbejde for Gud: *"Den enkeltes forpligtelse over for Gud til at virke i den gerning, som er anvist ham på jorden, ud fra hans evner og samfundets behov"*. (ibid.: 50).

I 1970'erne blev den obligatoriske sygesikring etableret, og samtidig trådte den første bistandslov i

kraft (Ebsen, 2012). Staten havde nu derved påtaget sig alt ansvar for at tage sig af de ledige. Der blev ikke skelnet mellem værdige og uværdigt trængende, da alle nu fik ret til de samme ydelser fra staten uanset deres problemer uden at miste deres borgerlige rettigheder. Staten var gået fra at være en faderlig autoritet til at blive en moderlig forsørger. : *"Det forventes i dag, at staten vil og kan puste på ethvert blå mærke, der måtte opstå hos hver enkelt af dens 'mindste små'"* (Jensen, 2006: 287).

Derved har denne udvikling været med til at tildele borgerne rettigheder som retten til at blive forsørget uden at skulle yde, før man kan nyde. (ibid.). Det påvirker individets forhold til fællesskabet. Det handler ikke længere om pligten, og om hvad man skylder samfundet og fællesskabet, men hvilke rettigheder og muligheder den enkelte har hvad samfundet skylder én (Jensen, 2006).

4.2.3 Fra skyld til skyldfølelse

Tabet af autoriteterne har medført, at individet ikke længere har en anden autoritet at stå til ansvar overfor, hvilket gør, at individet er overladt til sig selv og kun skal stå til ansvar for sig selv:

"Staten består ikke længere af borgere, der føler sig forpligtede til et vist ansvar for, hvad der foregår i samfundet som helhed, men af kunder og klienter, med ret urealistiske forventninger til tilværelsen" (Jensen, 2006: 424). Individets plads i samfundet skal findes i selve individet i dets undertrykte lyster, følelser og behov, og det er terapeutens rolle at hjælpe individet med at forløse dette og finde sandheden om sig selv: *"psykologien og selvet overtar henholdsvis religionen og Gud(enes) og autoriteten eller pliktens rolle, som det som fastsetter individets plass i samfundet"* (Madsen, 2010: 17).: Individet er derved overladt til sine egne valg, følelser og de rettigheder, som individet har fået tildelt: *"har jeg lyst, har jeg lov"* (Jensen, 2006: 428). Der er ikke længere nogle ydre referencepunkter, som er med til at bestemme over individet. Dette bevirker samtidigt en overgang fra skyld til skyldfølelse (ibid.).

Forklaringen på individets succes eller fiasko og derved også den lediges arbejdsløshed og håndtering skal således også findes i individet selv. Dette kommer til udtryk i *"Behandlingsideologien"*, som bliver dominerende i samfundet med terapeutens opkomst (Bundesen et al., 2001: 177). Det er indre og ydre problemer og traumer som miljøet, barndommen, og fortiden, der skal italesættes, forløses, løses og behandles. Et skift fra, at det er samfundets skyld til, at det er individets skyld, hvilket også kommer til udtryk i Ugebrevet A4's meningsmåling fra

2007, der viste, at 62 procent af de unge mente, at arbejdsløse selv er skyldig i deres situation (Madsen, 2007).

4.2.4 Psykologisering af samfundet

På baggrund af denne individualisering bevæger psykologien og terapien sig langsomt ud af terapiværelserne i løbet af det 20. århundrede. Det kommer blandt andet til udtryk i den påbegyndende brug af terapeuter i forbindelse i eliteidræt og sport, der skal være med til at sikre udøvernes præstationer. Derudover bliver psykologien også brugt til bl.a. at forklare, hvorfor forbrugerne opførte sig, som de gjorde under finanskrisen, der startede i 2008 (Madsen, 2010). Psykologien er blevet en videnskab, som bliver anvendt overalt, og det er blevet et alment accepteret værktøj til at sikre forløsning af individet. Psykoanalysen var derved med til at give individet værktøjer til at se sig selv som frit og uafhængigt (Jensen, 2006).

Denne terapeutisering af samfundet opstår samtidigt med en påbegyndende vækst i samfundets diskurser og institutioner, der tvinger individet til at italesætte og bekende sandheden om sig selv særligt i relation til seksualiteten. Det er gennem viden, at det bliver muligt at kunne styre, overvåge og kontrollere befolkningen (Foucault, 2002).

Derfor bliver viden særligt vigtigt for samfundets institutioner. Denne *"viljen til viden"*, som Foucault navngiver denne udvikling, kommer ligeledes til udtryk i relation til jobcentrenes arbejde med de ledige (Foucault, 2002). De arbejdsløses historie, problemer, skavanker, sygdomme og familiære baggrund bliver mere og mere relevante informationer for det offentliges håndtering af de ledige (SFI, 2015).

-Terapeutiseringen medfører, at selvet kommer i centrum, hvilket også bevirker, at samfundet fremstår som *"et terapeutisk samfund, hvis institutioner ikke længere er der for at disciplinere og regulere individet, men for at forløse det"* (Jensen, 2006: 137). I den forbindelse bliver det terapeuternes og eksperternes ansvar at hjælpe individet med at forløse og realisere sig selv, hvorfra selvrealiseringen bliver dominerende. Det ubevidste skal frem gennem patientens bekendelse, hvormed terapeuten kan klassificere hans lidelser og bestemme, hvad der var galt med ham. Årsagen til hans (u)lykke kan findes i ham selv, men den ledige kan ikke tage vare på sig selv, og derfor sørger staten for ham og vil hjælpe ham med hans forløsning.

4.3 Markedsgørelse af ledighed

4.3.1 Aktiveringsindsatsen

I løbet af 1990'erne blev bistandsloven, der sikrede velværdsydelser til alle, gradvist afløst af Loven om aktiv social politik med afsæt i Velfærdskommissionens undersøgelse, der påpegede, hvorvidt *"det øvrige samfund i det lange løb vil være indstillet på at betale de omkostninger, der er forbundet med det store antal modtagere af overførselsindkomster"* (Hornemann Møller and Elm Larsen, 2012: 27). Loven om aktiv social politik bevirkede, at retten til ydelser nu var betinget af, at man stod til rådighed for arbejdsmarkedet gennem aktivering og tilbud om job (Ebsen, 2012).

Aktiveringsindsatsen tog forskellige former; uddannelse, virksomhedspraktik og vejledning, der skulle være med til at sikre *"en reservearmé af (kvalificeret) arbejdskraft"*, der var klar til arbejde, når markedets konjunkturer efterspurgte det. (Hornemann Møller and Elm Larsen, 2012: 31).

Socialpolitikken skulle være i lighed med fremkomsten af socialpolitikken i andre europæiske lande være med til en sikre *"økonomisk vækst"* (Foucault, 2010: 171).

4.3.2 De dovne og de asociale

Med inspiration fra USA, hvor ordet "workfare", en sammensætning af work og welfare, opstod, sker der et skift i opfattelsen af, hvordan velfærden skal tildeles. Et forsøg på at ændre de lediges indstilling: de skal yde for at kunne nyde (Ebsen, 2012). Nytteaktivering bliver et redskab til at sikre, at de ledige er arbejdsparate. Det kan foregå ved at tvinge de ledige til f. eks. at slå græs på kommunens arealer for at kunne gøre sig fortjent til at modtage ydelser.

Fra begyndelsen af 2009 sker der et skift i beskrivelsen af ledige (Nielsen 2015). De bliver beskrevet som asociale, dovne og uden energi. Dovne Robert og Fattige Carina bliver to karakterer, der er dominerende i debatten om de ledige. Robert gider ikke arbejde, og kontanthjælpsmodtageren Carina synes selv, at hun er fattig, selvom det offentlige betaler for alle hendes 'fornøjelser' (Jensen Valdersdorf, 2013). Derfra er vejen banet for implementeringen af nytteaktivering, da de ledige har brug for at blive disciplinerede og blive en del af fællesskabet. Den socialdemokratiske beskæftigelsesminister udtaler i 2012 om nyttejobs: *"at det er rimeligt, at de unge kontanthjælpsmodtagere yder noget, til gengæld for den kontanthjælp, de får"* (Ritzau Bureau, 2012) Nytteaktivering iagttages, derved som en gentagelse af historiens tidligere brug af tvangsarbejde for tiggere i 1600-tallet.

4.3.3 Kontraktliggørelse

Markedets indtog i det offentlige kommer ligeledes til udtryk i en eksplosion af kontrakter mellem forvaltning og borgerne i form af skole/hjem-kontrakter, ungdomskontrakter til kriminelle m.m., (Myklebust, 2004) Borgerne bliver sanktioneret, hvis de ikke overholder kontrakten. Alle kontrakter skal være med til at sikre personlig udvikling, så borgerne kan tage ansvar for dem selv. De skal disciplinere sig selv i højere grad.

Der sker en kontraktliggørelse af borgeren, som Åkerstrøm Andersen (2007) fremstiller det. En bevægelse fra, at det var mennesker bl.a. gennem de kirkelige og frivillige organisationer, der tog sig af de ledige til, at det nu er et system, der skal tage sig af de arbejdsløse. (Åkerstrøm Andersen, 2007). Det offentlige skal kunne måle på og have noget ud af de ydelser, som de tildeler.

Implementeringen af mentorordningerne i forhold til ledige bliver ligeledes formaliseret gennem kontrakter, der skal være med til at præcisere mentorens opgaver (SFI, 2015).

Med markedsgørelsen synliggøres det, at de ledige bliver fremstillet inaktive, og de er nødt til at tilpasse sig de forskellige konjunkturer og være attraktive overfor markedet.

4.4 (Selv)Realisering

4.4.1 Selvrealiseringskulturen

I takt med markedets påvirkning af det offentlige og autoriteternes forfald bliver individet sat i centrum: *"det handler ikke længere om, hvad jeg skylder omgivelserne, men hvad omgivelserne (in casu velfærdsstaten) skylder mig"* (Jensen, 2006: 136). Dette medfører starten på en udviklings- og selvrealiseringskultur, der i dag er allestedsnærværende i samfundet og -i institutioner, som selv børnene møder. Af den danske folkeskolelovs første paragraf fra 1993 fremgår der således:

"Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at fremme elevernes tilegnelse af kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, der medvirker til den enkelte elevs alsidige personlig udvikling" (Brinkmann, 2005: 42).

Det er blevet til et krav og en rettighed, at alle skal kunne realisere deres drømme, men disse drømme er i stigende grad forbundet med arbejdet: *"Vi vil udvikle os personligt i arbejdet, og mener at blive rigere mennesker derigennem"* (Brinkmann, 2005: 42). Denne selvrealiseringskultur kommer ligeledes til udtryk i de frivillige organisationer. I størstedelen af alt hvervningsmateriale for frivillige organisationer bliver det i dag fremhævet: *"Hvad får jeg ud af at være frivillig?"* ("Få

svar på dine spørgsmål om at være frivillig her | Røde Kors,” n.d.) Denne logik gør sig ligeledes gældende i relation til mentorordninger i forbindelse med rekruttering af mentorer: *”Og så er et mentorskab også et plus på cv’et. Det viser initiativ, overskud og åbenhed fra din side, hvilket alt sammen efterspørges i erhvervslivet.”* (“Hvorfor blive mentor?,” n.d.). De selvopofrende karaktertræk, som var de gennemgående træk for de tidlige mentorer, er væk.

4.4.2 Det skjulte potentiale og det hele menneske

Der hersker en forestilling om, at individet har skjult noget, som skal italesættes og forløses, før han kan frigøres og udleve sit potentiale, som vist ved opkomsten af terapeuten. Derved bliver det også det hele menneske og hans problemer, som bliver interessante for arbejdsmarkedet.

Dette kommer ligeledes til udtryk i regeringens reform af førtidspensionen og fleksjob fra 2012, der skal være med til at sikre, at færre havner på førtidspension: *”det handler om mennesker, der ikke er en del af arbejdsfællesskabet. Det handler om mennesker, der ikke får mulighed for at realisere deres potentiale i et aktivt arbejdsliv”* (Regeringen, 2012: 3). Og fra kontanthjælpsreformen i 2013 lyder det: *”Mennesker, som lige nu ikke har en plads i arbejdsfællesskabet, som bliver fastholdt i passivitet og får slukket deres drømme.”* (Regeringen og Beskæftigelsesministeriet, 2013). De ledige fremstår passive og derved som værende afskåret fra fællesskabet. De mangler et netværk for at kunne realisere sig selv, som beskrevet i regeringens reformer. Fællesskabet får man adgang til gennem et arbejde. De ledige mangler at få øje på deres potentiale. Det er muligt for alle at realisere deres potentiale og drømme, hvilket er at arbejde. Dette betyder, at det er det hele menneske, der bliver interessant for det offentlige. Den hele ledige og hele hans liv. Det bevirker også, at det bliver sværere at adskille, hvori de skjulte ressourcer er: *”På et vis bliver livet umulig å skille fra arbejdet”* (Myklebust, 2004: 72). Dette bevirker, at mentorordningerne bliver relevante særligt i forhold til arbejdsmarkedet, da mentoren arbejder med hele mennesket. Det kommer blandt andet til udtryk i SFI’s (2015) undersøgelse fra 2015, der viste, at jobcentrene er glade for mentorordningerne, da ordningerne gav jobcentrene en mulighed for bedre at kunne forstå deres klienters situation, og hvorfor deres klienter havde svært ved at besidde et arbejde.

Forestillingen om, at individet besidder unikke ressourcer, der blot skal forløses, står i kontrast til den tidligere forståelse af, at individet blev dannet og formet i bl.a. mødet med den anden, som fremstillet tidligere.

4.5 Delkonklusion

I takt med samfundets udvikling har italesættelsen af ledighed og subjektiveringen af de ledige ændret sig. De ledige var tidligere ekskluderet fra samfundet, hvorefter staten tog sig ansvaret for at forsørge dem, men den ledige skulle derfor give afkald på sine rettigheder.

Opkomsten af velfærdsstaten har bevirket, at den ledige fik tildelt rettigheder, hvormed det tog det fulde ansvaret for den lediges situation. De behøver ikke længere at yde, før de kan nyde, selvom forskellige aktiveringsindsatser prøver at ændre denne opfattelse ved at markedsføre den ledige, så den ledige fremstår som passiv og asocial.

På baggrund af den opblomstrende selvudviklingskultur bliver den ledige tvunget til og forventet at ville realisere sig selv gennem beskæftigelse for at kunne forløse sig selv.

Der sker et brud i opfattelsen af de ledige fra, at det er samfundets ansvar og skyld, at de ledige står uden arbejde til, at skylden herfor, som følge af autoriteternes forfald, kun kan placeres på den ledige selv. Dette kommer ligeledes til udtryk i forhold til den måde, de ledige bliver håndteret på fra hård disciplinering gennem opdragelseshjem til terapeutisk behandling og kontrakter, der regulerer mødet mellem den ledige og den anden. Samtidigt sker der et skred fra faderlige til mere moderlige værdier, hvori dannelse forsvinder til fordel for omsorg.

Realiseringstvungen kommer til udtryk ved, at løsningen på den lediges problemer skal findes ved at opdage de skjulte ressourcer, som gemmer sig i alle. For at staten kan hjælpe med at indfri den lediges potentiale og forstå de problemer, som hindrer forløsningen, bliver viden om den ledige og hele hans liv relevant. Dermed forventes det også, at den ledige 'bekender' sin situation for, at staten kan behandle primært gennem vejledning og rådgivning.

5 Den moderne mentor – mentoren i det offentlige

Det følgende afsnit vil med udgangspunkt i fremstillingen af mentorbegrebets opkomst og subjektivering af den ledige undersøge den mentorfigur, der skal møde den ledige. I den forbindelse undersøges, hvordan mentoren har etableret sig som en løsning på ledighed. Dette afsnit vil kun fremvise den mentor, der bliver til på baggrund af det offentliges materiale, der skal hjælpe udsatte ledige.

5.1 Mellem mentor og ledig

Forholdet mellem mentoren og den ledige bliver i relation til jobcentrenes indsats formaliseret og organiseret gennem flere forskellige krav og institutioner. Lovgivningen om mentorstøtte kræver, at der skal udarbejdes en mentorkontrakt *”mellem jobcentret og den person, der får støtte”* og hvori der blandt andet skal fremgå *”hvilke opgaver mentoren skal bistå ved,”*.

(Beskæftigelsesministeriet, 2015: § 31 c.). Udover, at mentoren skal hjælpe den ledige med en lang række opgaver rettet mod borgerens liv, skal mentoren også *”... hjælpe borgeren med at få fokus på ressourcer og udviklingsbehov og videreformidle dem til den koordinerende sagsbehandler.*

Mentorens opgaver kan fx være: At understøtte synliggørelse af ressourcer, udvikling og succeser i dialogen med borgeren. At give input til den koordinerende sagsbehandler om borgerens ressourcer og udvikling – sammen med borgeren “ (Arbejdsmarkedskontor Øst et al., 2014: 20).

Der iagttages derved en særlig interesse fra det offentlige i den ledige, hans problemer og ’hemmeligheder’. Dette kommer ligeledes til udtryk i henvisningsskemaet til den ledige om mentorforløb: *”Borgeren er indforstået med kontrakten og med, at den henvisende myndighed og mentoren udveksler relevante oplysninger i forbindelse med mentorforløbet.- ja, nej“*

(Arbejdsmarkedskontor Øst et al., 2014c: 2). Borgeren er involveret, men passiv i den forstand, at han ikke kan påvirke denne udveksling af viden. Han kan blot tilkendegive, om han er indforstået eller ikke indforstået med, at der udveksles relevante oplysninger om ham. Det fremgår gennemgående i materialet om mentorstøtte, at al viden om borgeren kunne potentielt være vigtig og relevant:

”Mentoren har ofte det tætteste samarbejde med borgeren og vil få et meget nært kendskab til borgerens udfordringer og behov. Mentorens kendskab til borgeren går på tværs af

aktiviteter i borgerens forløb og kan bl.a. omhandle: • Borgerens overblik over og forståelse af formålet med sin plan • Borgerens eget arbejdsmarkedsperspektiv og vurdering af egne kompetencer • Borgerens motivation for sit forløb og de opsatte mål • Borgerens evne til at håndtere eventuel sygdom • Borgerens evne og vilje til at håndtere hverdagen • Borgerens evne til at opsøge fagpersoner eller ressourcepersoner i netværket.

Dette er vigtig viden for den koordinerende sagsbehandler i forhold til tilrettelæggelse af den fremadrettede indsats. ...

... ” (Arbejdsmarkedskontor Øst et al., 2014: 22).

5. 2 Statens forlængede arm

Det forventes ligeledes, at der skal opbygges en tillidsfyldt relation mellem mentoren og den ledige, der skal bruges til afdække og afsløre, hvad der holder borgeren tilbage i ledighed: *”En væsentlig del af mentorindsatsen består i at etablere en tæt personlig relation mellem mentor og borger, hvilket nærmest er en forudsætning for, at mentor kan komme i gang med sin vejledende og rådgivende indsats over for borgeren Ved sit virke uden for jobcenteret kan mentoren også være med til at afdække, hvad der hindrer borgeren i at komme videre med beskæftigelse eller uddannelse, og hvilke færdigheder og erfaringer borgeren i øvrigt er i besiddelse af. Det er derfor let at forstå, at sagsbehandlere i jobcentrene er glade for mentorordningen, fordi mentorer virker som sagsbehandlerens forlængelse over for de borgere, som er allerlængst væk fra arbejdsmarkedet” (SFI, 2015: 11).*

Mentorordningen i relation til de ledige adskiller sig fra tidligere mentorfigurer ved at være formaliseret gennem kontrakter, og ved , at jobcentret aktivt lytter med på selve relationen. Den altomfavnende biopolitiske rådgiver i form af staten er derved også til stede i mentorforholdet (jf. Genealogien). Mentoren skal både være trofast overfor borgeren, men samtidigt også overfor jobcentret, der forventer, at mentoren deler alt og bruger det tillidsfyldte forhold til at afdække borgerens problemer.

5.3 Personlig vejleder og støtte

Det forventes, at mentoren skal være en hjælper for borgeren, hvilket skal være med til at sikre, at den ledige kan få sin hverdag til at hænge sammen, så han senere vil kunne bedrive et arbejde. (Arbejdsmarkedskontor Øst et al., 2014: 16). Mentoren kan hjælpe den ledige med praktiske udfordringer, men samtidigt også med støtte og rådgivning i forhold til personlige problemstillinger, der står i vejen i forhold til målet om aktiv beskæftigelse: *"Opgaverne i forhold til denne rolle retter sig mod tre forhold i borgerens liv: • Krop og sind – fx besøg hos læge, psykiater og misbrugsvejledning, udvikling af vaner til regelmæssig motion, bedre spisevaner, en stabil døgnrytme og planlægning af sin dag • Sociale relationer – fx forsoning med familie, opbygning af gode relationer til "nøglepersoner" i borgerens liv og håndtering af temperament og social angst • Husholdning – fx finde bolig, lægge budget, besøg i banken eller fogedretten og orden i hjemmet"* (Ibid.: 16). Samtidigt skal mentoren også fungere som brobygger til uddannelse og job, samt være systemguide og hjælpe bl.a. med *"Mægling og oversættelse – fx oversætte mellem borger og system, mægle mellem borger og embedspersoner og vende borgers negative indstilling til systemet"* (Ibid.: 17). I den forbindelse må mentoren gerne *"hjælpe"* borgeren, så længe det er knyttet direkte til mål om at komme i job eller uddannelse, derimod må mentoren ikke være *"en ven"* eller *"overtage"* opgaverne fra borgeren, men *"det kan være svært for jobcentret præcist at definere, hvor grænsen går for, hvilke opgaver som mentor kan/må løse."* (Ibid.: 20) (Arbejdsmarkedskontor Øst et al., 2014c). Derved er der også indbygget en distancering i mentorrelationen i det offentlige, der skal være med til at sikre, at den ledige lærer at klare udfordringerne selv.

For at kunne hjælpe den ledige er det nødvendigt, at mentoren ikke alene besidder: *"Menneskelige kvaliteter • Faglige evner •"* og er *"vedholdende"* (Arbejdsmarkedskontor Øst et al., 2014: 30). *"Mentoren skal have empati og skal kunne sætte sig i borgerens sted og prøve at forstå, hvorfor borgeren reagerer, som han/hun gør"* (Ibid.: 22). Derudover skal mentoren have *"netværk, lovkendskab, arbejdsmarkedskendskab"* og kendskab til *"målgruppen"*, og ligeledes skal kunne agere som *"rollemodel"*, hvilket fremgår af guiden *"Mentorer til udsatte ledige"* (Foreningen Nydansker and Væksthuset, 2010).

5.4 Motiverende coach

Jeg har tidligere fremstillet i genealogien, hvordan der er sket en sammenblanding af figurene coach og mentor som følge af samfundets udvikling, hvor coachen bliver den dominerende figur,

der hjælper med realisering af individet (jf. Genealogien). Denne udvikling kommer ligeledes til syne i Mentorhåndbogen, hvor mentorens rolle eksplicit er at være en motiverende coach for den ledige: *"Mentoren varetager rollen som motiverende coach ved at arbejde med borgerens motivation samt ejerskab og ansvar for sit forløb. Det handler om at styrke borgeren i troen på at kunne udvikle sig og blive i stand til at mestre sit liv for derved at komme tættere på målet om uddannelse eller job.... Det handler også om at styrke borgerens mod, evne og vilje til selv at handle i forhold til eksempelvis udfordringer, som borgeren støder på i forløbet."*

(Arbejdsmarkedskontor Øst et al., 2014: 16). Denne sammenblanding af mentor og coach kommer også til udtryk i SFI's undersøgelser *"...vi (har) derfor søgt på ordene mentor og coach eller ord, som de er en del af, idet de to ord til en vis grad dækker over det samme på dette område"* (SFI et al., 2012: 7). Coachen som fremstillet i genealogien fungerer som en træner, der arbejder målrettet mod opnåelse af bestemte resultater. Coachen skal arbejde mod, at borgeren kan mestre sit eget liv. Dette sker gennem udvikling og ved, at borgeren får øje på sine egne ressourcer. Det handler derved om en form af selvrealisering af den ledige som en ressource, hvilket bliver behandlet i et senere afsnit.

5.5. Den uerfarne mentor

I Det Nationale Forskningscenter For Velfærd, SFI undersøgelser om brugen af mentorordninger i Danmark i relation til ledige bliver den historiske mentor beskrevet som værende en *"erfaren, ofte ældre person"* (SFI et al., 2012: 7). Disse træk bliver ikke fremhævet eller nævnt i forbindelse med, hvem mentoren er i Mentorhåndbogen som jobcentre anvender: *"Et sted er en mentor en kollega på arbejdspladsen, som har afsat et par timer om ugen for at støtte op omkring en ny kollega. Andre steder er der barrierer uden for arbejdspladsen, som kræver, at en anden type mentor kommer "i spil" ..."* (Arbejdsmarkedskontor Øst et al., 2014: 11). Mentoren kan blive uddannet og oplært på blot 1-3 måneder til at have de rette kompetencer og kende de forskellige roller og opgaver, der er nødvendige for at kunne hjælpe borgeren mod aktiv beskæftigelse (MPLOY, 2015: 12). Nødvendigheden af erfaring, der var et vigtigt træk ved den historiske mentor, er heller ikke synlig i lovgivningen: *"Mentorfunktionen kan efter loven varetages af en medarbejder i en virksomhed, en medarbejder ansat i en uddannelsesinstitution, en ekstern konsulent, en medarbejder i kommunen."* (SFI et al., 2012: 24).

5.6 Delkonklusion og opsamling af den moderne mentorfigur

På baggrund af fremstillingen af brugen af mentorordninger i det offentlige synliggøres en række forbindelser tilbage til de relationer og opkomstbetingelser, der blev synliggjort ved det genealogiske arbejde med mentorbegrebet og ledighed.

På baggrund af genealogien fremstår det, hvordan vejlederrollen mere og mere er blevet dominerende i samfundet. Denne udvikling har medført, at staten kan iagttages som en altomfavnende vejleder og coach, der er særligt interesseret i at realisere borgernes og de lediges potentiale og ressourcer i forhold til arbejdsmarkedet, og i den forbindelse er al viden om den lediges problemer og personlige historie vigtig.

Den rolle går igen i den moderne mentor, der søger at hjælpe og rådgive den ledige på alle områder, mens han samtidigt skal opbygge tillid i relationen for, at den ledige kan 'bekende' sine problemer. Disse 'relevante' oplysninger indsamles for, at mentoren senere skal bekende dem for jobcentret. Dette medfører, at jobcentret bliver en central del af mentorrelationen, hvorved jobcentret optræder nærmest som et skyggemedlem i relationen mellem mentor og den ledige. Dette står til kontrast til de tætte mentorforhold, der blev synliggjort i genealogien. Det er mentoren, der skal være med til at sikre, at der sker en udvikling for borgeren, og at borgeren får øje på egne ressourcer osv. Derved bliver det resultatorienterede fokus ved mentoren fremhævet i form af coachrollen, der skal være med til at sikre, at den ledige kan tage ansvar for sit eget liv. For at kunne indfri dette bliver det forventet, at mentoren besidder mange forskellige kompetencer, men ikke erfaring, der kan bringes i spil på det rette tidspunkt for at kunne hjælpe den ledige med forskellige opgaver.

Mentoren fremstår således som et universalværktøj, der passer ind over det hele, og som skabt til at forløse den ledige, der skal realisere sit potentiale og opdage sine skjulte ressourcer, som en konsulent fra et jobcenter udtrykker det: *"Det er den eneste ordning, der går helt på tværs af alle de instanser, siloer, forvaltning osv., som der er i det danske samfund. Den går ind i forhold til sundhedssystemet, eller bare de andre centre inden for vores forvaltning, og ind i borgerens eget hjem i forhold til at få åbnet et brev eller få støvsuget. Den går på tværs af det hele, både lodrette niveauer og på tværs. Som mentor kan du komme ind alle steder og være mere neutral."* (SFI, 2015: 69). Der kan derved trækkes direkte paralleller til sygeplejerskernes og socialrådgivernes rolle, der ligeledes fik adgang direkte til folks stuer, hvorfra de kunne vejlede og rådgive. Udover at det forventes, at den moderne mentor hjælper og støtter den ledige i forhold til alle de områder, der kan være en hindring for at få den ledige i arbejde, så træder dannelseselementet, der

var i centrum ved den ældre autoritative mentorfigurer i baggrunden som følge af blandt opgøret med fadermyndigheden. Den moderne mentor skal være med til at sikre den lediges muligheder for beskæftigelse, ikke hvordan han skal dannes. Dette afspejler sig også i den måde, hvorpå staten anvender rådgivning og vejledning, som vist i genealogien i forhold til etablering af normer, krav og forventninger, alt sammen med henblik på at sikre befolkningens sundhed og arbejdsduelighed. Formaliseringen af mentorrelationen gennem kontrakter og mentorhåndbog gør, at der opstår forventninger til mødet for både den ledige og mentoren, hvorved den forvandlende kraft, der lå i det umiddelbare møde med den anden ikke tilskrives betydning. Dette kommer ligeledes til udtryk i, at den ledige har fået halveret sine møder og kontakt med mentoren på baggrund af finansloven for 2016 (Friis, 2015).

6 Mentorordninger som selvteknologi

Følgende afsnit vil afdække, hvordan mentorordninger i det offentlige fungerer som en teknologi, der bliver anvendt på og af den ledige. I den forbindelse vil mentorordninger blive analyseret på baggrund af Foucaults definition af selvteknologi. Der er fire kriterier, der gør sig gældende ved en selvteknologi. Disse kriterier anvendes til at skabe fire forskellige snit i analysen og vil omfatte:

- 1) Objektivisering: den etiske substans
- 2) Subjektivisationsmåden: underkastelsesmåden,
- 3) Selvaktivering: hvorledes man selv arbejder med den etiske substans
- 4) Telos: formålet med ens etiske arbejde (Foucault et al., 1997: 263).

6.1 Objektivisering: Den etiske substans

Den etiske substans er den del af én selv, som man gør til genstand for sit etiske arbejde med sig selv og derved skaber et andet forhold til. I den forbindelse handler det om at undersøge, hvilken del skal objektivere og mestre sig selv som (Foucault, 2004a).

6.1.1 Selvet som en ressource

De forskellige regerings fokus på de ledige fra starten af år 2000 medvirkede til indførelsen af forskellige initiativer, der skulle være med til at sikre aktivering og beskæftigelse (jf. Genealogien). Fra førtidsreformen *"En del af fællesskabet"* blev ressourceforløb italesat som en gennemgående indsats, der skulle være med til at få de ledige til at *"realisere deres potentiale i et aktivt arbejdsliv"* (Regeringen, 2012: 3). I den forbindelse *"... kan mentorstøtte være med til at sikre, at den planlagte indsats i ressourceforløbene bliver realiseret i praksis. Mentorer kan være den praktiske hjælp i hverdagen, der støtter den enkelte i at gennemføre forløbet."* (Regeringen, 2012: 12).

Med "Brug For Alle" initiativet fra 2012 blev det nødvendigt at udarbejde et forberedende skema for borgerne, før deres plan for beskæftigelse kunne blive iværksat. I relation til skemaet skal borgeren selv iagttage og bestemme, hvilke ressourcer han besidder. Det er afgørende i forhold til, at borgeren kan komme i arbejde eller i uddannelse: *"Det forberedende skema indeholder således: • Borgerens egen beskrivelse af uddannelse, erhvervserfaring, andre kompetencer og tidligere*

succesoplevelser • Borgerens egen beskrivelse af mål og ønsker til fremtidig beskæftigelse eller uddannelse • Borgerens og jobcentermedarbejderens fælles beskrivelse af de sociale og helbredsmæssige ressourcer og barrierer, der har betydning for, om borgeren kan nå målet og det videre forløb (fx økonomi, boligforhold, børn/familie, fysisk og psykisk helbred) ”
(Arbejdsmarkedsstyrelsen, 2012: 4).

Denne fremhævelse af ressourcer går igen i materialet om mentorordninger i relation til ledige. Dette kommer bl.a. til udtryk i guiden *”mentorer til udsatte ledige – en guide til jobcentret”*, der er publiceret før regeringens kontanthjælpsreform: *”Afklaring af ressourcer. Hermed får mentoren et unikt indblik i den lediges personlige, sociale og faglige kompetencer i forhold til arbejdsmarkedet. Mentors første opgave er her at gøre den ledige opmærksom på hans eller hendes kompetencer - dernæst at formidle dem videre til jobkonsulenter og virksomheder.”* (Foreningen Nydansker and Væksthuset, 2010). Det fremgår derved på baggrund af de ovenstående uddrag fra mentormaterialet, at mentorens opgave også består i at afklare og synliggøre de lediges ressourcer. Dette sker ved at hjælpe borgeren med at få fokus eller opdage de ressourcer, som han har. For at kunne dette skal mentoren se den ledige som en ressource og samtidigt henlede den ledige til at iagttage sig selv på en særlig måde for at kunne opdage nye eller skjulte talenter ved sig selv. Det medfører, at den ledige skal iagttage sig selv som en ressource og derved producere sin egen subjektivitet i sammenspil med mentoren som en ressource. Derved bliver den ledige på samme tid også mere attraktiv for arbejdslivet. Denne ressourcegørelse af den ledige er også med til at objektivisere borgeren. Han bliver de ressourcer, som han har, eller som han opdager, han har eller de ressourcer, som mentoren opdager for ham.

Borgeren skal mestre sig selv og objektivisere se sig selv som en ressource, der kan bringes i spil til at *”bryde uhensigtsmæssige mønstre og mekanismer - og gennem nyt indblik og ny viden medvirke til at skabe udvikling og nå opstillede mål.”* (Arbejdsmarkedskontor Øst et al., 2014: 30). Den ledige skal samtidigt bemestre sig selv som en genstand, der skal udvikles og forbedres. Den ledige bliver blot en ressource og intet andet gennem denne selvteknologi. Mentorordningerne og ressourceforløbene handler om at sikre aktiv beskæftigelse for borgerne. Borgeren skal iagttage og producere sig selv som en ressource, der er attraktiv for arbejdsmarkedet.

6.2 Subjektivikations måden: Underkastelsesmåden

Subjektivikations måden er den måde, hvorpå individet bliver kaldet til at arbejde med sig selv som en ressource. Er det gennem gruppepres, loven, gud m.m. eller er det gennem eget ønske om at arbejde med sig selv for det skønne og det godes skyld (Foucault, 2004a).

Det handler om at synliggøre, hvordan og på hvilken måde individet forholder sig til det pågældende adfærdskodeks, som selvteknologien foreskriver og 'vælger' at udføre det i livet. Det kunne eksempelvis være, at man har 'valgt', at underkaste sig en bestemt forskrift, fordi andre grupper gør det, og det er forventet af én. Eller er det noget, man frivilligt vælger at underlægge sig, fordi det er med til "*at give sit personlige liv en form, der lever op til nogle kriterier for pragt, skønhed, ædelhed eller perfektion*" (Foucault, 2004b: 36). Derved handler det om at undersøge, hvordan individet bliver subjektiveret til at påtage sig at anvende selvteknologien.

6.2.1 Målgruppen og mentorpligten

I 2012 blev initiativet "*Brug For Alle*" iværksat for at få kontanthjælpsmodtagere ud af deres "*passiv(e) offentlige forsøgelse*" (Arbejdsmarkedsstyrelsen, 2012: 1). Dette blev realiseret ved, at borgerne i samarbejde med jobcentre på et møde skulle udarbejde en plan, der skulle sikre, at de kom nærmere arbejdsmarkedet og beskæftigelse. I relation hertil blev mentorstøtte fremhævet som en form for hjælper med planen: "*Mentoren skal som hovedregel tilknyttes hvis: a) hvis der er betydelig usikkerhed om, hvorvidt borgeren kan gennemføre planen alene med støtte og opfølgning fra jobcentermedarbejderen, eller b) borgeren er så udsat, at det ikke er realistisk at igangsætte beskæftigelsesrettede tilbud. I disse situationer skal en mentor etablere en støttende og motiverende kontakt til borgeren med henblik på at igangsætte aktive tilbud*" (Ibid.: 3). I relation til initiativet "*Brug For Alle*" blev mentoren italesat som en hjælper, der administrativt blev tildelt den ledige i forhold til at kunne realisere planen for borgeren.

Målgrupperne for mentorstøtte blev senere udvidet i 2014 med ændringen i arbejdsmarkedslovgivningen, der bevirkede, at alle: "*Aktivitetsparate ... desuden (har) ret og pligt til tilbud om mentorstøtte i seks måneder med mulighed for forlængelse, hvis borgeren grundet personlige forhold ikke kan deltage i et almindeligt tilbud*" (Ekspertgruppen om Udredning af den Aktive Beskæftigelsesindsats, 2015: 38). Indførelsen af mentorordninger som en pligt var allerede anvendt i forbindelse med arbejdet med unge uden uddannelse tilbage i 2012 med stor succes. Rationalet bag denne indførelse af pligt i forhold til mentorordninger med unge var, at mentorstøtte

var med til at skabe en positiv forandring, og derfor skulle *"Mentorer ... tildeles de unge, ikke tilbydes"* (Beskæftigelsesregion Hovedstaden & Sjælland and Arbejdsmarkedsstyrelsen, 2013: 26).

Indførelsen af mentorordninger som en ret og pligt for de ledige har bevirket, at der er sket en vækst i antallet af borgere, som modtager mentorstøtte. De ledige kan ikke selv tage skridtet mod aktivering eller tage skridtet mod at modtage mentorstøtte, da de fremstår asociale, passive og isolerede (jf. genealogien). Derfor bliver mentorstøtte en pligt for de ledige at modtage.

Den pålagte mentorpligt fremstår til dels paradoks, da denne pligt, som skal få de ledige ud af deres passivitet, samtidigt er med til gøre dem mere passive, da de ikke længere kan vælge mentorstøtte aktivt til eller fra. Dette kommer til udtryk i SFI's rapport *"Evaluerings af mentorordninger"*, hvor mange borgere giver udtryk for, at de er utilfredse med, at de ikke har noget at skulle have sagt i forhold til valget af mentor, og om hvorvidt de skal have en mentor (SFI, 2015): *"... en væsentlig del af borgerne som nævnt ikke mener, at de havde brug for en mentor....."* (Ibid.: 19). I forbindelse med opbygningen af vidensarkivet har det ligeledes ikke været muligt at finde noget materiale, der beskriver, hvorfor den ledige skal vælge at have en mentor. Derimod eksisterer der omfattende materiale om rekruttering og opbygning af *"mentorkorps"* i forhold til ledige (Ibid.).

Mentorrelationen som fremstillet i genealogien var oftest et gensidigt forhold, hvor begge parter aktivt ønskede at indgå i relationen for at lære, blive dannet, udvikle sig eller blive forløst. Modsat fremstår mentorordningen i forhold til de ledige. Den ledige har ikke noget at skulle have sagt, og ligeledes forekommer den lediges deltagelse ikke relevant i forhold til selve gennemførelsen af ordningen. Dette kommer til udtryk i følgende eksempel på, hvordan nogle kommuner bestemmer og planlægger de lediges forløb uden de ledige: *"I nogle kommuner har man således afholdt mødet uden borgeren allerede ved første udeblivelse, i andre kommuner har man forsøgt at genindkalde borgeren én eller flere gange, og endelig er der kommuner, som slet ikke har afholdt og registreret et møde, i de tilfælde hvor borgeren udebliver."* (Rambøll, 2014: 16).

Implementeringen af denne mentorpligt er sammenfaldende med nytteaktiveringen, der var påbegyndt i kommunerne et par år forinden (jf. Genealogien). Derved iagttages, at indførelsen af mentorordninger hænger sammen med udviklingen i samfundet, og hvordan de ledige bliver fremstillet, behandlet og søgt aktiveret i beskæftigelse på forskellige måder – fra fattighuse og nytteaktivering til mentorforløb.

I genealogien bliver den ledige bl.a. subjektiveret som passiv, asocial og isoleret fra arbejdsfællesskabet samt mere og mere afhængig af det offentlige. Ved at deltage i ressourceforløbene med den dertil tilknyttede mentor bliver der italesat en mulighed for, at borgeren kan træde ud af den ovennævnte subjektion som passiv, asocial og isoleret. Den ledige bliver umiddelbart subjektiveret til at kunne tage ansvar for sit eget liv og realisere sine ressourcer og drømme i forhold til arbejdsfællesskabet ved at deltage i ressourceforløbene og få tilknyttet en mentor. Den ledige bliver derved subjektiveret til at krydse grænsen fra subjektion til subjektivikation og til at give sig selv til sig selv, som aktiv og en ressource. Derved er borgeren ikke længere passiv. Den ledige går således fra at være passiv passiv til at være aktiv passiv, da han stadigvæk ikke er i beskæftigelse, men nu trods alt er aktiv i et udviklingsorienteret ressourceforløb. Selvom denne subjektivering kan iagttages som en subjektivikation, så fungerer den blot som en maskeret subjektion af borgeren. Det bliver fremstillet, at den ledige aktivt kan vælge at krydse grænsen mellem subjektion og subjektivaktion, men borgeren har ikke mulighed for aktivt selv at give sig selv til sig selv og derved krydse grænsen mellem subjektion og subjektivikation. Mentorpligten er netop med til at gøre mentorstøtte et påtvunget redskab, der skal være med til at realisere borgerens ressourcer i forhold til den overordnede beskæftigelsesplan og ressourceforløb, som alle ledige også er underlagt. Selvom borgeren bliver subjektiveret til at give sig selv til systemet, er det systemet, der giver borgeren til sig selv.

6.3 Selvaktiverende aktivitet: Udarbejdelsesformerne

Den ledige skal objektivisere, bemestre og udvikle sig selv som en ressource i forhold til arbejdsmarkedet. Dette udgør som fremvist den etiske substans ved mentorordninger i relation til ledige. Dette afsnit søger at fremvise, hvordan den ledige og sammen med mentoren arbejder med den etiske substans gennem forskellige handlinger, der kan være med til at ændre, moderere eller iagttage den del af sig selv, som man har gjort til genstand for ens etiske arbejde med sig selv. Disse handlinger er derved en selvformende aktivitet (Foucault, 2004a).

I forhold til det etiske arbejde har mentoren en vigtig rolle, da det blandt andet er ham, som skal hjælpe den ledige med at bemestre sig selv og derved aktivere ham, men dette arbejde må ikke tage overhånd: *"Dermed er det heller ikke givet, at mentorindsatsen bidrager til borgerens empowerment, dvs. at borgeren bliver bedre til selv at tage ansvar, idet dette i høj grad afhænger af*

mentorens evne til at aktivere borgerens egne ressourcer. Der er således tale om en hårfin balancegang i relationen mellem borger og mentor, hvor mentoren skal støtte op om borgeren uden at tage over.” (SFI, 2015: 18).

Mentoren skal være med til at aktivere borgeren ved at hjælpe ham til at ”overkomme udfordringer og fx møde op til aktiviteter, sikre kontakt til de forskellige myndigheder og for borgeren skabe mening med og medejerskab til forløbet.” (Arbejdsmarkedskontor Øst et al., 2014: 11).

Derudover kan mentoren hjælpe den ledige med almindelige hverdagsproblemer, hvor mentoren kan være med til at disciplinere den ledige til at få mere struktur i hverdagen, ”så borgeren kan komme op om morgenen og deltage aktivt i sit forløb, eller om at lære at bruge offentlig transport til og fra en aktivitet.” samt hjælpe borgeren med personlige problemer. Alt med udgangspunkt i, at den ledige skal se sig selv som en ressource. (Ibid.: 16).

6.3.1 Mentorens og den lediges værktøjer

I Mentorhåndbogen, som er en guide til alle landets jobcentre om brugen af mentorordninger, fremgår der flere værktøjer, som er tilgængelige for mentoren i hans relation til den ledige. Værktøjerne tæller blandt andet logbogen og et progressionsskema. Fælles for dem er, at de alle er orienteret mod udvikling af den lediges evner og ressourcer.

Logbogen fører mentoren sammen med den ledige, og den er et værktøj til at notere forskellige hændelser i mentorforløbet i forhold til delmålene på vej mod beskæftigelse. Det foregår ved en ”Kort hændelsesbeskrivelse”, efterfulgt af en ”Ressourcebeskrivelse” og afsluttet med ”Muligheder for udviklingen” (Arbejdsmarkedskontor Øst et al., 2014b: 2). Fra logbogsværktøjet fremgår følgende eksempel på, hvordan logbogen kan udfyldes:

Logbog

Dato	Kort hændelsesbeskrivelse	Ressourcebeskrivelse	Muligheder for udvikling
	Mentor har sammen med Thomas hentet en cykel hjemme hos hans forældre	Thomas havde energi til en times cykeltur. Thomas mødte efter to afbud op og gennemførte turen	Bruge cyklen i forbindelse med deltagelse i kostvejledningskurset på sundhedscentret
	Mentor har sammen med Thomas været hos egen læge og fået en henvisning til psykologisk klinik	Thomas fortalte med hjælp fra mentoren om sine udfordringer med at koncentrere sig og huske korte beskeder. Thomas fortalte, om hvordan angsttilfælde konkret kan komme til udtryk	Mentoren kan være med til at forberede kommende møder med lægen eller den koordinerende sagsbehandler for at træne Thomas' evne til at kunne forklare hans dagligdagsudfordringer

Figur fra (Arbejdsmarkedskontor Øst et al., 2014b: 2)

Logbogen muliggør, at borgeren kan iagttage sig selv fra en distance og iagttage de ressourcer, som mentoren har iagttaget i forløbet. Det fungerer som et ressourcespejl. Borgeren kan derved reflektere over sig selv og egne ressourcer. Derved er logbogen med til at hjælpe borgeren med at se sig selv som en ressource. Denne selvrefleksion og distancering sker også for mentoren, hvor mentoren får mulighed for at kunne valorisere og vurdere borgerens ressourcer.

Mentorens rolle er som tidligere fremstillet at hjælpe borgeren med at få øje på eller udvikle egne ressourcer. Redskaberne er blot med til at understøtte dette. Derved fungerer mentoren også som et spejl for den ledige. Dette spejl fungerer dog som en tur i spejlkabinettet i Tivoli, hvor spejlene enten fremhæver eller forvrænger motivet. I relation til de ledige fungerer mentoren som et ressourcespejl, der tvinger borgeren til at iagttage sig selv som en ressource. Alt kan potentielt være en ressource, og derfor bliver alting fremhævet som en ressource.

6.3.2 Selvaktivering af mentoren

De forskellige redskaber er ligeledes med til at aktivere mentoren i forhold til at få øje på den lediges ressourcer, hvilket særligt kommer til udtryk i progressionsskemaet. Mentoren skal udfylde det for at kunne dokumentere, hvordan den lediges udvikling forløber i forhold til de delmål, der er blevet etableret i fokuspunktlisten. Denne udvikling bliver bedømt ud fra en tildeling af point fra minus fem til plus fem, hvor målet er nået. På baggrund af, hvordan den samlede score i forhold til progressionen er på de forskellige delmål, bliver der dannet en graf i excel, hvorved der kan måles,

hvor godt den ledige klarer i forhold til tre overordnede parametre: *"samlet vurdering sundhed"*, *"samlet vurdering beskæftigelse"* og *"samlet vurdering social"* (Arbejdsmarkedskontor Øst et al., 2014b).

På baggrund af fremstillingen af de ovennævnte redskaber bliver det synligt, hvordan den ledige bliver gjort til et objekt og en ressource, der kan kvalificeres og måles på med mulighed for videreudvikling, så den er mere attraktiv og parat til arbejdsmarkedet. Samtidigt kommer det ligeledes til udtryk, at alt potentielt set kan iagttages som ressourcer, og det handler om *"... at få bragt de ressourcer i spil..."* (Arbejdsmarkedskontor Øst et al., 2014: 30).

Det handler om at sørge for, at borgeren fastholdes på *"'vejen' mod en øget tilknytning til arbejdsmarkedet"* (Ibid.: 33). Borgeren skal fastholdes i den aktivitet, han er i gang med, så aktiveringsgraden stiger. Denne udviklingsorientering, hvor det handler om progression i forhold til målet om aktiv beskæftigelse, muliggør derved ikke plads og tid til at stoppe op eller fejle. Det er i disse afbrydelser og pauser i et forløb, der ligger mulighed for erkendelse og dannelse, som kan være med til at skabe en bedre forståelse af, hvad man kan gøre anderledes, som det eksempelvis kunne ses ved mesterlæren på middelalderens værksteder (jf. Genealogien).

Mentorordningen og de forskellige redskaber fungerer som en selvaktiverende aktivitet, der er med til at tvinge den ledige til at kunne iagttage sig selv på andre og nye måder i forhold til ressourceforløbet. Redskaberne og særligt logbogen er med til at distancere borgeren fra sig selv og giver mulighed for at kunne få øje skjulte ressourcer. Mentorens funktion er at støtte, vejlede og derved igennem aktivere borgerens ressourcer. I den forbindelse skal mentoren også iagttage og synliggøre de ressourcer, som han får øje på hos borgeren.

6.4 Telos: Formålet med mentorordningen

Telos er formålet ved ens etiske arbejde. Overholder man bestemte retningslinier for at blive mere ren, udødelig, fri eller en mester over sig selv m.m. Hvordan giver selvteknologien individet et bestemt telos (formål) for livet? Det er nødvendigt, at en selvteknologi har et bestemt formål, der retter sig udover selve aktiviteten (Foucault, 2004a).

Derfor er en handling ikke kun rettet mod selve overholdelsen af en specifik lov eller adfærdskodeks. Handlingen er samtidigt rettet mod én selv og ens forhold til én selv, hvormed den er med til at konstituere selvet som et subjekt.

Med mentorordningerne er det erhvervsmæssige formål tydeligt og meget eksplicit. Dette kommer til udtryk allerede i den første beskrivelse af mentorordninger i Danmark. Brobyggerordningen brugte mentorer til at sikre integrationen af indvandrere på arbejdsmarkedet: *"Dette er rationalet eller missionen for projektet. Projektet skal have en beskæftigelsesmæssig effekt."* (CABI et al., 2004: 10). Ordlyden fra arbejdsmarkedsloven fra 2015 fremviser også det beskæftigelsesmæssige sigte med mentorordninger: *"Med henblik på at fremme, at personer kan opnå eller fastholde aktiviteter, tilbud, ordinær uddannelse, ansættelse i fleksjob eller ordinær ansættelse, kan der gives tilbud om mentorstøtte."* (Beskæftigelsesministeriet, 2015: § 31 b.).

I Mentorhåndbogen bliver *"Mentorens primære opgave"* fremhævet, hvilket *"er at hjælpe borgeren med at få øje på egne ressourcer. Mentoren skal derved støtte borgeren i at få bragt de ressourcer i spil, der kan bryde uhensigtsmæssige mønstre og mekanismer - og gennem nyt indblik og ny viden medvirke til at skabe udvikling og nå opstillede mål."* (Arbejdsmarkedskontor Øst et al., 2014: 30). I den forbindelse er det vigtigt, at mentoren samtidigt skal være med til at *"hjælpe borgere i ressourceforløb til at overkomme udfordringer og fx møde op til aktiviteter, sikre kontakt til de forskellige myndigheder og for borgeren skabe mening med og medejerskab til forløbet."* (Ibid.: 11). Formålet med denne empowerment er, *"... at borgeren bliver bedre til selv at tage ansvar"* (SFI, 2015: 18)

Mentorordningen i forhold til ledige har således to overordnede formål, der kommer til syne i det erhvervsmæssige aspekt og i ansvarliggørelsen af borgeren gennem empowerment, hvor den ledige hjælpes til - at få øje på egne ressourcer, og samtidigt skal mentorordningen være med til at skabe mening og medejerskab over forløbet for den ledige.

6.5 Opsamling – Hvordan virker mentorordninger som en (selv)teknologi

På baggrund af analysen af mentorordninger ud fra de fire forskellige kriterier for selvteknologi synliggøres der, at mentorordninger fungerer som en teknologi, der er med til at påvirke den lediges forhold til sig selv.

Teknologien søger at objektivisere den ledige som en ressource, hvilket ligeledes kommer til udtryk i de forskellige selvaktiverende aktiviteter, hvori mentoren forsøger at få borgeren til at se selv som en ressource. Den ledige skal danne et andet forhold til sig selv gennem brugen af mentoren. Formålet med mentorforløbet for den ledige er en empowerment og ansvarliggørelse, men kan den ledige tage ansvar for sit eget liv, når han skal subjektivere sig gennem ressourceforløbene, som mentorordningen foreskriver? Ressourceforløbene og mentorordningen er en pligt, der tvinger de ledige til at subjektivere sig på en bestemt måde. Den ledige kan ved at subjektivisere sig gennem mentorforholdet og ressourceforløbene gå fra at være passiv og isoleret til at være aktiv i sin passivitet, men i en relation til en mentor.

Med mentorordningen synliggøres det, at den ledige blive subjektiveret til at skulle give sig til sig selv som en ressource. Ressourceliggørelsen tvinger individet til at se sig selv på en måde, som er knyttet op til statens forventning til de ledige. Derved er der igennem mentorforløbene en særlig sandhed og viden om sig selv, som den ledige skal konstituere sig igennem. Der er således et bestemt sandhedsspil, der kommer til udtryk ligeledes i mentorordningen. Individet bliver således bundet til dette identitetsprojekt, hvori det skal realisere sig selv som en ressource. Derfor passer selvteknologien godt ind i selvrealiseringskulturen og kan iagttages som blot en videreførelse af de sandhedsspil, der kommer til udtryk i genealogien. På lignende måde kommer der en forståelse til udtryk, at ressourcerne skal findes og opdages i individet, hvorved det skal forløses. Derfor bliver al viden om den ledige relevant for ham at bekende, da der kan gemme sig skjulte ressourcer der i.

På baggrund af undersøgelsen af mentorordningen som en teknologi fremgår det, at den opererer mellem magt og etik. Mentorordningen fungerer både som en selvteknologi og en magtteknologi, da den ledige bliver tvunget til en bestemt opfattelse af sig selv, hvorigennem den ledige samtidigt får et andet forhold til sig selv – som ressource. For den ledige fremstår mentorordningen som en selvteknologi til øget empowerment, men for det offentlige er mentorordningen et værktøj til at sikre tættere tilknytning for den ledige til beskæftigelse ved at få den ledige til at subjektivere sig på en bestemt måde og knytte sig til en viden om sig selv som en ressource. Denne forudbestemthed gør, at den ledige ikke kan opdage andre sider ved sig selv end dem, som kan være en ressource. Derved kan mentorordningen iagttages som et skjult styringsværktøj, der opererer mellem magt og etik.

7 Undersøgelse og diskussion af mentorordningernes potentiale

Med udgangspunkt i undersøgelsen af opkomsten af mentorordningen synliggøres der, at den moderne mentor adskiller sig på nogle punkter i forhold til, hvordan forholdet til den anden kom til udtryk tidligere historisk.

Derfor vil den forekommende undersøgelse således vende blikket tilbage mod antikken og den filosofiske mentor som fremstillet i genealogien. Det bliver gjort for at undersøge, om der er et særligt etisk potentiale i selvomsorgen og mentorordninger, der kan være med til at give individet et andet forhold til sig selv, og som kan have en forvandlende effekt på individet. Denne efterforskning vil munde ud i anbefalinger på baggrund af en kritisk diskussion i forhold til, hvordan mentorordninger i relation til ledige kan udfoldes.

Denne undersøgelse og diskussion af mentorordningernes potentiale og etiske dimension vil således have to nedslagspunkter, hvori der er visse overlap og forbindelser: Omsorgen for sig selv og Den anden.

7.1 OMSORGEN FOR SIG SELV – Mellem magt og etik

Følgende afsnit søger at klarlægge og belyse, hvordan Foucault's Omsorgen for sig selv rummer en etisk dimension, samt hvilket kritisk potentiale der er i denne livspraksis i forhold til mentorrelationen og mentorordninger.

7.1.2 En måde at leve på

Omsorgen for sig selv var en bestemt måde at leve på, der udsprang i Antikkens Grækenland, som vist i genealogien. Det var en måde, hvorpå man tog sit liv alvorligt ved at *”gøre sig umage med sig selv, tage sig af sig selv...”* og bekymre sig om sin sjæl (Foucault, 2004: 51). Det var en levemåde, hvori man aktivt engagerede sig i sig selv, og den måde man levede på ved *”at omdanne livet til en form for permanent øvelse, og selvom det er godt at begynde tidligt, så er det vigtigt aldrig at sløje af på den”* (Ibid.: 56). At arbejde med sig selv var ikke noget, der var forbeholdt alle. Der fandtes ikke en universel sandhed, der krævede, at man indgik i sådan en praksis (Foucault et al., 1997d). Det var et personligt valg, hvori man søgte at gøre tilværelsen til en æstetik – livet til et kunstværk (Foucault et al., 1997c: 255).

7.1.3 Askesis - livet som en praksis

Denne måde at leve og opføre sig på prægede levemåden i antikken, hvori der blev udviklet ”*nogle procedurer, praksisser og fremgangsmåder, som man tænkte over, udviklede, perfektionerede og underviste i.*” (Foucault, 2004: 52).

Omsorgen for sig selv udviklede sig således til en praksis, hvori hele livet blev omdannet til en øvelse. Disse øvelser var både rettet mod handlingen og tænkningen, der skulle være med til at skabe en selverkendelse i form af en bedre forståelse af sig selv. Selverkendelsen var derfor rettet mod, udover noget andet end selve handlingen, for eksempel afkaldet på en nydelse. Det handlede om at bemestre sig selv og derved drage omsorg for sig selv. Derved havde omsorgen for sig selv et bestemt telos, et formål, der drejede sig om mere end de pågældende aktiviteter: ”*men i de aktiviteter, som man skal have, må man holde sig for øje, at det vigtigste mål, som man bør sætte sig, skal søges i en selv ; i ens forhold til sig selv*” (Ibid.: 72). Selvpraksissen handlede om, hvordan man brugte øvelserne i forhold til at drage omsorg for sig selv. Det skete ved at vende sig mod sig selv, hvilket var et gennemgående princip for alle de forskellige aktiviteter. Der herskede i Antikken en forestilling om, at individet var skrøbeligt og let lod sig påvirke. Derfor kunne udviklingen og anvendelsen af forskellige øvelser og praksisser i form af askesis være med til at give individet et andet forhold til sig selv .

De asketiske handlinger var med til at påvirke individets forhold til sig selv. Den følgende undersøgelse vil afdække potentialet i relation til afkaldet på nydelserne, selvransagelsen og arbejdet med værdierne og sandheden.

7.1.4 Afkaldet på nydelserne

De forskellige prøvelser bestod i, at man gav afkald på alt det, som ikke var uundværligt og væsentligt. Det var med til at synliggøre, hvilke behov der var elementære, og hvilke behov der var overflødige og med til at begrænse subjektets handlemuligheder: ”*Man lider ikke et momentant afsavn for at få bedre smag for de fremtidige raffinementer, men for at overbevise sig om, at den værste ulykke ikke fratager én det uundværlige, og at man kunne tåle for altid det, som man engang imellem er i stand til at udholde*” (Foucault, 2004: 61).

Dette kom til udtryk i forhold til brugen af nydelserne. Ved at give afkald på de seksuelle nydelser lærte man i højere grad at kunne styre sig selv og ”*Regere over nydelserne og begæret i sig selv*” (Foucault, 2004b: 85).

Afkaldet på nydelserne var en vending mod sig selv og gjorde, at man kun tilhørte sig selv. Gennem de forskellige selvbeherskelses øvelser var man med til udøve en magt over sig selv, der ikke lod sig begrænse udefra. Relationen til sig selv gjorde, at man kunne nyde godt af sig selv, *”som en ting, som man på en gang har i sin besiddelse og foran sine øjne”* (Foucault, 2004: 73). Ved at vende sig mod sig selv var man derved med til at vende sig væk fra ydre forestillinger, bekymringer, krav. Ligeledes var det muligt at skabe et særligt forhold til ens fortid. Erindringerne var noget, der fuldstændig var ens egne og ikke lod sig forstyrre af udefrakommende ting. Minderne kunne ikke berøves eller ødelægges. Denne oplevelse af sig selv var en nydelse, der var frembragt af én selv og derved ikke afhang af noget ydre eller var uden for ens handlerum. Ifølge Foucault er *”Den, som endelig er nået frem til at have adgang til sig selv, er for sig selv en genstand for nydelse. Ikke alene stiller man sig tilfreds med det, som man er, og man accepterer at holde sig til det, men man ’nyder’ sig selv”* (Ibid.: 73). Denne tilstand er derved uforanderlig og ikke opdelt, hvormed, når den først er opnået gennem omsorgen for sig, kan den ikke ændres eller påvirkes af ydre omstændigheder. Dette står i kontrast til de nydelser, hvis udgangspunkt er udenfor os selv. Disse nydelser er usikre, da de kan være forbundet med bestemte objekter, hvilket kan medføre bekymringer, unødigt begær og frygt for afsavn.

Afkaldet på nydelserne gennem øvelserne er samtidigt med til at intensivere nydelserne. Afkaldet gør, at individet finder og opdager nye nydelser i sig selv og i kroppen i stedet for tildelte forudbestemte nydelser som begæret, og de udefrakommende forventninger, der tilskriver individet bestemte måder at nyde på.

7.1.5 Selvransagelsen – selvreflektionen

Ved siden af de praktiske prøver var selvransagelse også et centralt element i forhold til selverkendelsen. Dette foregik i Antikken ved, at man på bestemte tidspunkter henholdsvis morgenen og aftenen søgte at forbedre sig på dagens arbejde og for derefter senere tage tid til at reflektere over dagens strabadser. Denne måde at leve på krævede, at man tog tid til sig selv, så man kunne reservere øjeblikke til at stoppe op og afbryde de aktiviteter, man var i gang med for at tænke og *”undersøge hvad man skal gøre; lære vise nyttige principper udenad og ransage den forløbne dag”* (Foucault, 2004: 56).

Det er en permanent tilgang og øvelse, hvori man søger at kontrollere, hvor de forskellige tanker og forestillinger kommer fra for at sikre, at man ikke knytter sig til noget ydre og noget udenfor

individets magt: *"Det er at måle relationen mellem sig selv og det, som er forestillet, for kun at acceptere det i forholdet til sig selv, som beror på subjektets frie og fornuftige valg"* (Ibid.: 71).

Det er samtidigt en måde at måle, hvor langt man er kommet i forhold til erhvervelsen af den ønskede dyd, da man kan registrere, hvor let eller svært man har det ved den pågældende øvelse, hvorved man skal gøre sig til dommer og inspektør over sine handlinger og tanker. Erkendelsen af manglende succes skal ikke føre til fordømmelse af sig selv, men blot være med til at styrke den rationelle *"udrustning"* i forhold til sig selv, hvilket kan være med til at sikre, at det lykkedes næste gang (Foucault, 2004a: 70). Dette er således en konstant kritisk, undersøgende og selvreflekterende tilgang til sig selv i forhold til den måde, at man lever på, man tænker på, man nyder på, og man erfarer på. Det er en praksis, hvor man tager sit eget liv alvorligt ved at forholde sig kritisk til sit eget liv og ens værdier.

7.1.6 Arbejdet med sandheden og værdierne

Selverkendelsen og handlingen i øvelserne er også forbundet til en praksis, hvor man prøver sig at efterleve et specifikt moralsk kodeks, en bestemt sandhed, logos om, hvad der er det gode og det rigtige at gøre og efterstræbe: *"... det er at påtage sig disse sandheder: det er her, etikken er knyttet til sandhedens spil"* (Foucault, 1988: 29). Denne iførelse af bestemte sandheder og værdier medfører en transformation af individets værdier gennem selvpraksissen. Ved at handle efter værdierne er man samtidigt også med til at tilegne sig disse værdier. Derved er sandheden således indlejret i selv øvelserne: *"Her finder man idéen om et logos (sandheden), der er på en måde fungerer, uden at man har gjort noget; man vil være blevet til logos eller logos er blevet en selv"* (Foucault, 1988: 30). Samtidigt fungerer reglerne og principperne også som en rettesnor og en hjælper i øvelsen. Sandheden skal lede én tilbage på rette vej, hvis éns lyster var ved at hive én ud på et sidespor. Således udtrykte den antikke filosof Plutarch: *"Du må have lært principperne på en så konstant måde, at når dine lyster og begær, din appetit, din frygt vågner som hunde, der gør, så vil logos tale som herrens stemme, der med et enkelt udråb får hundene til at tie"* (Foucault, 1988: 30). Derved er arbejdet med sandheden et dialektisk forhold. Sandheden, som man forsøger at indoptage, påvirker både tanke og handling, der er med til at påvirke, hvordan værdierne bliver indoptaget.

Disse praksisser, sandheder og værdier bliver anvist, givet eller påduttet af kulturen, samfundet, institutioner eller sociale grupper (Ibid.). Der kan derfor være et bestemt herredømmeforhold, der

påvirker, hvordan individet skal forholde sig til sig selv, og som er med til at bestemme, hvilke sandheder og principper individet skal indoptage og arbejde med sig selv på. Det er værdierne, der skal styre individet, ikke dets lyster. I antikken handlede det bl.a. om at kunne styre sit begær. Der var i den forbindelse mange regler og principper for, hvordan og hvor seksualiteten skulle udfolde sig, hvilket var med til at sikre, at man kunne regere over sit begær (Foucault, 2004a).

Derved er sandheden noget ydre, der bliver gjort til en indre sandhed hos individet, aktivt gennem selvpraksissen og øvelserne, hvor målet er at skabe et smukkere jeg, hvori der er harmoni mellem tanke og handling: *"The goal of these exercises lies in linking self-knowledge with self-transformation: ascetics relies on philosophy and spirituality to work together to create a new, more beautiful self in which actions and words harmonize"* (Roach, 2012: 31). Arbejdet med værdierne og sandheden gennem selvpraksissen er derved med til at give individet et andet forhold til sig selv.

7.1.7 Opsamling- mellem magt og etik

Selverkendelsen, der kommer til udtryk i blandt andet afkaldet på nydelserne, selvransagelsen og arbejdet med værdier og principper, er med til at synliggøre sandheden *"om det, som man er; om det, som man gør; og det, som man er i stand til at gøre"* (Foucault, 2004: 75).

Gennemførelsen af bestemte øvelser har ikke kun til formål at sikre, at individet kan efterleve et bestemt princip, en moral- eller adfærdskodeks. Øvelserne er samtidig med til at påvirke, hvordan man ser og bemestrer sig selv, hvorigennem individet får et andet forhold til sig selv. Derved er de forskellige praksisser med til at påvirke, hvordan individet konstitueres som et moralsk subjekt ved at drage omsorg for sig selv.

Individet er derfor med til at konstituere sig selv som et subjekt gennem selverkendelsen og de forskellige praksisser, hvilket er en måde, hvorpå man kan kæmpe imod magten, *"hvorover subjektet bør sørge for at herske"* (Ibid.: 75).

Ved at indgå i denne selvpraksis ved at drage omsorg for selv er det derved muligt at undersøge, teste, vurdere og afprøve, hvordan man forholder sig til bestemte krav, nydelser, forventninger, værdier, anbefalinger og fristelser, hvormed man er med til at konstituere sig selv som et subjekt, der ikke blot lader sig underkaste og styre af de ovennævnte faktorer. Dermed er det muligt at give sig selv til sig selv gennem selvomsorgen, hvori man bliver suveræn over sig selv, men man opnår

også en nydelse ved sig selv, som ikke lader sig styre udefra – et andet forhold til sig selv (Ibid.: 75).

Frihed er derved et etisk problem, der skal 'løses' gennem den måde, hvorpå man behandler sig selv. Selvomsorgen er således en praksis, hvor man arbejder med sig og magtens tilstedeværelse i ens liv, hvori man søger at regulere magten, og hvordan den påvirker én gennem etikken.

Der eksisterer derfor i omsorgen for sig selv et stort frigørende og forvandlende potentiale, der muliggør, at individet ved at vende sig mod sig gennem omsorgen for sig selv og de dertilhørende praksisser kan frigøre sig ydre omstændigheder og derved magten, der prøver at definere, hvem individet er. Magten er altomsluttende og optræder overalt, men ved at vende sig mod sig selv opstår der en vej ud og en anden vej for erkendelsen af sig selv, som ikke bliver styret eller lader sig påvirke ude fra. Omsorgen for sig selv er derved en måde at tage sit eget liv alvorligt og *"to create ourselves as a work of art"* (Foucault et al., 1997: 262).

7.2 Den anden – mellem magt og etik

Det følgende afsnit søger at belyse, hvordan mødet med den anden i form af en mentor kan være med til at påvirke individets forhold til sig selv, hvilket udspiller sig mellem viden, identitet, etik og begivenheden.

Det blev ligefrem tilrådet i antikken, at den, som ville pleje sig selv, skulle søge hjælp hos en anden (Foucault, 2004). I den forbindelse spillede mødet med den anden en vigtig rolle. Potentialet ved den anden i form af en mentor bestod ikke kun i den hjælp og rådgivning, som den anden kunne tilbyde, og hvordan mentoren kunne være med til at sørge for, at individet gennemførte de forskellige øvelser. Der skete noget andet i selve mødet med et andet menneske.

Dette kommer til udtryk i Foucaults tanker om venskabet som en særlig måde at leve på. I den forbindelse vil også Tom Roachs udlægning af Foucaults forståelse af venskabet og selvomsorgen blive inddraget til at belyse og diskutere det kritiske potentiale i venskabet og mentorordninger.

7.2.1 Venskabet som en politik af fremmedhed og en etik af ubehag

Foucault beskriver i interviewet *"The friendship as way of life"*, hvordan venskabet blandt homoseksuelle bør være en eftertragtet relation, da der i dette venskab gemmer sig muligheder for

at skabe helt nye alliancer og formationer, der ikke forudgående er blevet bestemt gennem forskellige institutioner som det traditionsbundne heteroseksuelle ægteskab (Foucault et al., 1997d).

Denne praksis kræver, at man skal være fuldstændig nøgen overfor hinanden, hvormed man ikke kan gemme sig bag de etablerede institutionaliserede relationer. Dette indebærer et ønske om træde ind i et forhold af ubehag, da det ikke på forhånd er defineret, hvordan man skal opføre sig og agere. Alt i denne relation skal opfindes og bygges op fra bunden af i mødet med den anden: *"it's desire, an uneasiness, a desire-in-uneasiness..."* (Ibid.: 136). Ubegagat bliver genereret i kærligheden, omheden, venskabet, troskaben. Det er gennem udforskningen af disse ting, at der er mulighed for, at der bliver skabt nye måder at være sammen på i venskabet og nye måder at forholde sig til sig selv på.

Denne måde at leve på kan karakteriseres som en etik af ubegagat. I tilknytning hertil er askesen en del af denne levemåde, hvori man giver afkald på eksempelvis de seksuelle nydelser for at kunne frigøre sig fra begæret og de præfabrikerede forestillinger om, hvordan man skal indgå i relationer på for at kunne opfinde en ny måde at være sammen på. Dette sker bl.a. ved at dyrke og intensivere nydelserne og det kropslige, da disse er forankret i individet og derved ikke kan styres og påvirkes fra udefrakommende installationer på samme måde som begæret, der er med til at foreskrive en bestemt måde at nyde på. Venskabet er derfor en chance for at genåbne og undersøge mulighederne i de affektive relationer (Ibid.).

7.2.2 Venskabet

Venskabet er et forhold. To mødes i en begivenhed, hvori der opstår noget helt tredje – venskabet. Der er ingen, der ejer dette forhold. Det består af potentialiteten af begge parter. Dette udvikler sig til et fælles koncept i form af relationen i venskabet, der er grobunden for intimitet af tanker og følelser mellem parterne. Samtidigt kræver venskabet, at parterne modsætter sig at blive til en fælles identitet, hvormed de opretholder deres indledende forskelligheder. Venskabet er derfor en foranderlig og vekselvirkende relation, hvori man skifter mellem at skubbe hinanden væk og holde hinanden tæt på for derigennem - at søge og undersøge ens egne kræfter og evner, men også undersøge, hvilke fælles kræfter og evner, der opstår i relationen (Roach, 2012). Dette kalder Roach (2012:2): *"Friendship as shared estrangement"*, hvilket jeg oversætter som venskab som en politik for fælles fremmedhed.

7.2.3 Fra pastoral til parrhesia

I Seksualitetens Historie bind 1 "Viljen viden" viser Foucault, hvordan seksualiteten bliver knyttet til sandheden i moderniteten. I den forbindelse optræder konfessionen som et værktøj, hvormed individet søges at bekende sin seksualitet og derved sandheden om sig selv, der skaber en bestemt produktion af subjektivitet (Foucault, 2002). Bekendelsen er med til at tildele subjektet en bestemt identitet, 'sandheden om sig selv', som individet kan styre og kontrollere. Samtidigt fungerer konfessionen som et normaliserende ritual, hvormed individet ved at bekende bliver placeret indenfor en bestemt diskurs, der er med til at regulere subjektet gennem forskellige forventninger til den pågældende identitet (Roach, 2012). Pastoralen eller den anden, som man bekender sig overfor, er med til at sikre individet frelse og forløsning ved at fortælle, hvem man er, og hvad man har gjort. Derved binder individet sig også til den, som han bekender sig overfor.

Parrhesia er en samtalepraksis, hvori man siger alt og ærligt til den anden. Den adskiller fra bekendelsen ved, at man ikke søger bekræftelse på sandheden om sig selv eller binder sig til den anden gennem talen. Ved at tale åbent og ærligt om alting er parrhesia som en samtalepraksis med til at skabe "*a subject of silence*" (Ibid.: 24). For at kunne tale ærligt og åbent om tingene kræver dette, at man udvikler et særligt forhold til sig selv gennem selvomsorgen, hvori man frigør sig fra forventninger ude fra om at bekende, hvem man er. Derfor kræver det indledningsvis en periode af stilhed og opmærksomhed rettet mod ens læremester, der har opnået denne tilstand af ærlighed og erfaring om sig selv, der er nødvendig for, at man kan tale lige ud af posen: "*Its goals remains consistent: to aid the listener satisfying relationship to himself*" (Ibid.: 24). Derfor er mentoren i Antikken ikke "*en tekniker, der kendt for sin kompetence og viden, men simpelthen en velansat mand, hvis kompromisløse oprigtighed man kan nyde godt af*" (Foucault, 2004: 60). Det at kunne sige sandheden om den, som søger hjælp, er et vigtigt karaktertræk ved mentoren. Det er igennem sandheden, at man lærer, hvor langt man er i selvpraksissen med sig selv.

Bekendelsen adskiller sig fra omsorgen for sig selv ved, at den har fokus på selverkendelse frem for selvtransformation (Roach, 2012). Man er og bliver det, man bekender, hvorimod i omsorgen for sig selv forsøger man at undgå at italesætte, hvem man er. I stedet undersøger man, hvem man kan blive ved at opnå et andet forhold til sig selv gennem selvomsorgen og dertil forbundne praksisser som fx parrhesia.

Bekendelsen skaber afhængighedsforhold til den anden, som man bekender sig overfor, hvormed den anden skal agere dommer overfor den anden. Derudover er denne praksis også med til at objektivisere subjektet, da han bliver tvunget til at fortælle sandheden om sig selv. Denne sandhed bliver objektiviseret og placeret i forhold til prædefinerede forventninger og normer i relation til den bekendte sandhed (ibid.).

Parrhesia adskiller sig også på disse aspekter fra konfessionen som praksis. Ved at tale ærligt og sandt til den anden er man med til at subjektivere individet: *"the self becomes the subject of true discourse and is transformed in the truth's enunciation"* (Ibid.: 28). Denne praksis er samtidigt med til at skabe en produktiv spænding og distance i relationen, da man ved at tale sandt til den anden er med til at kritisere og påpege fejl ved den anden, hvormed man risikerer, at vennen bliver irriteret eller vred, hvilket i værste fald kan medføre, at venskabet ophører: *"Danger is thus involved in parrhesiatic friendship: encouraging the friend to become selv-sufficient through criticism runs the risk of losing him"* (ibid.: 28). Derved er Parrhesia også kendetegnet ved en etik af ubehag.

7.2.4 Forræderi

En anden måde, hvorpå man kan frigøre sig fra en forudbestemt og tildelt identitet, er igennem forræderiet, der er med til at sikre, at de to parter i relationen ikke fusionerer "it... provokes a productive tension between friends. In short, betrayal demands a rethinking of the traditional ethical terms of friendship" (Roach, 2012: 7). Forræderiet består i, at man afslører og deler hemmeligheder om den anden, hvilket har en frigørende og skabende effekt i relationen. Hemmeligheder har deres værdi i at kunne afsløre noget om den anden. Uden dette er hemmelighederne værdiløse. I den forbindelse er hemmeligheder blevet konstrueret som værende med til at fortælle sandheden om individet, hvilket er med til at skabe en bestemt forudbestemt identitet for individet "it instigates an ethical relation that cares little for historical determined identity" (Roach, 2012: 9). Derfor ved at afsløre dem mister hemmelighederne deres værdi, og samtidigt kan subjektet således frigøre sig de identitetsskabende sandhedsspil og tildelte subjektioner, der omslutter den ledige. Forræderiet er således med til at frigøre samt skabe en produktiv distance i relationen.

7.2.5 Fremmedhed, upersonlighed og rollespil

I processen i forhold til at kunne frigøre sig selv fra forudbestemte, tildelte roller og identiteter giver anonymitet og fjernelsen af identitet én mulighed for desubjektivering og subjektivering i selve venskabsrelationen. Ved at bevare en anonymitet og ikke tilkendegive sin identitet er det muligt at befri sig fra socialt determinerende roller og i stedet udforske og skabe nye. Dette kommer til udtryk i mødet med den anden, hvor man sammen kan udforske, hvem den anden kan blive, og hvilke muligheder der er i relationen, der ikke lader sig begrænse af prædefinerede identiteter. Derved er fremmedheden med til at være en produktiv og frigørende indstilling. Denne fælles fremmedgørelse i venskabet indebærer derved også en accept af, at der er nogle ting, som ikke kan deles, hvilket igen er med til at sikre, at der er en distance mellem de to venner.

I relation til omsorgen for sig selv er dette forhold til sig selv også et forhold til en fremmed. Med andre ord en fremmed del af sig selv som man prøver at opdage og udfolde, mens man bevarer en distance til dette ukendte selv. Man søger ikke at finde sandheden om sig selv ved at finde det autentiske i sig selv, da selvet ikke har en substans, men er relationelt. Derimod søger man at finde ud af, hvad der gemmer sig i én gennem selvpraksissen. Dette kræver derfor en indstilling til sig selv, hvori man giver slip på sig selv for, at man kan undersøge og opdage det fremmede for senere at konstituere sig selv i det. I den forbindelse kan brugen af roller og forskellige spil være med til at hjælpe individet med at frigøre sig selv for sig selv og de prædeterminerede socialt skabte identiteter (Roach, 2012).

Derfor er en fremmedgørelse af sig selv nødvendig for at kunne skabe et andet forhold til sig selv gennem selvomsorgen og dertilhørende praksisser. Det kræver, at man giver slip på sig selv for så at kunne opdage, udforske og transformere sig selv gennem de forskellige øvelser, man gennemgår samt de forskellige sandheder, som man ifører sig. Der sker derved noget i mødet med den anden, den fremmede, som ikke lader sig reducere til tale og handling, og som kan have en forvandlende effekt på individet.

Denne hjælp til den anden, der bidrager til omsorgen for sig selv, er samtidigt også med til at skabe stærkere relationer imellem parterne i relationen. *”Omsorgen for sig selv – eller den omsorg, som man drager for den omsorg, som de andre bør have for sig selv – fremtræder da som en intensivering af de sociale relationer ”* (Foucault, 2004: 60). Der kan derved være en mulighed for i relationen, at vejledningen og rådgivningen mellem mentor og eleven kan gøres til en fælles

erfaring, som begge kan drage nytte af. Selvom relationen intensiveres, skal den produktive fremmedhed bevares.

7.2.6 Potentiale og uden fremtid

Lærer-elev forholdet i Antikken bestod af en ældre i form af en lærer og en dreng, som var eleven. Det var potentialiteten i den unge dreng, som endnu ikke var realiseret, som den ældre elskede ved eleven. Derfor var der automatisk indbygget en slutdato på forholdet, som var accepteret af begge parter. Når drengen var blevet til en mand, så havde han indfriet sit potentiale, og den ældre var ikke længere interesseret i ham (Roach, 2012). Dette mentorforhold er derved naturligt omgivet af grænser, men samtidigt også et uforløst aspekt. Relationen ophører, da eleven har indfriet sit potentiale og blevet til en mand. Mentoren får således ikke mulighed for at opleve, hvad eleven -er blevet til, da forholdet er ophørt.

Denne slutdato i relationen er samtidigt med til at skabe et naturligt fælles samlingspunkt i relationen, hvilket gør, at begge parter har en forventning om, at relationen er tidsbestemt. Hermed kan der opstå et incitament til at bruge relationen, inden den forgår, da man ikke vil være bundet til den anden eller behøver at opbygge en almindelig relation, hvori man er tvunget til at identificere sig selv (ibid.).

7.3 Diskussion: Mellem magt og etik: Subjektion og Subjektivikation

Ifølge Foucault er selvet ikke en substans, men en relation. Derfor er selvet noget, der opstår mellem subjektion og subjektivikation. Ved subjektion (magt) forstås selvets relation til ydre determinerende faktorer så som moralkodekser, historiske tildelte identiteter, normer etc. Ved subjektivikation (etik) forstås selvets relation til sig selv, at man gennem forskellige praksisser transformerer de ovennævnte subjektiverende elementer for derved at kunne skabe en selvstændig relation til sig selv (Roach, 2012). Følgende afsnit søger at diskutere forholdet mellem magt og etik, og hvordan det kommer til udtryk i forhold til selvomsorgen og venskabet som en etik af ubehag og politik af fremmedhed.

7.3.1 Parrhesia og pastoralmagt

Bekendelsen er, som vist, med til at bekræfte og placere individet i en bestemt diskurs, hvormed selvet bliver underkastet ydre bestemmende faktorer. Derved er bekendelsen og pastoralmagten med til at skabe en subjektion af individet.

Parrhesia adskiller sig derimod fra pastoralmagten. Gennem ærlig og sand tale er parrhesia med til at påpege, hvilke områder den anden burde drage omsorg for. Derfor er denne samtalepraksis med til at vende individet fra de ydre relationer mod individets forhold til sig selv.

De to samtalepraksisser er tæt forbundet og ligner til dels hinanden, da de på forskellige måder beskæftiger sig med sandheden. I konfessionen bekender man sandheden om den, man er, hvilket er med til at konstituere sandheden om individet – man er og bliver det, man bekender. I parrhesia siger man sandheden om den anden ved eksempelvis at påpege 'fejlene' ved den anden, hvilket skaber en bevidsthed hos den anden om de områder, han skal arbejde videre på eller skal skabe et andet forhold til.

Selvom samtalepraksisserne på hver deres måde opererer med sandheden, så fungerer de to samtalepraksisser forskelligt og er med til at påvirke individets relation til sig selv og ydre omstændigheder på hver deres måde. Derfor er det vigtigt, at man er bevidst om, hvilken samtalepraksis man anvender i relation til den anden. Opfordrer man den anden til at bekende, hvem han er? Bekræfter man den anden i den, som han bekender, han er? Eller taler man ærligt og sandt om den anden?

7.3.2 Disciplin som magt og frigørende

Med udgangspunkt i fremstillingen af askesen og de dertilhørende øvelser synliggøres det, at disciplinen spiller en afgørende rolle i relation til selvpraksissen (Foucault, 2004a). Disciplin kan være med til at sætte én fri. Ved at være selvdisciplineret og modstå er man med til at frigøre sig fra begærets og lysternes tvang, hvilket transformerer individet. Samtidigt kan disciplin være med til at styre én, såfremt man retter sig til kun på grund af en ydre forventning.

Derfor optræder disciplinen både som et potentielt, frigørende og transformerende værktøj samt en magtform, hvilket både kan være med til at skabe subjektion og subjektivikation af individet. Det er således vigtigt, hvordan disciplinen kommer til udtryk og bliver anvendt, hvis det skal være med til at krydse grænsen mellem subjektion og subjektivikation. I den forbindelse handler det om at

undersøge, hvorvidt disciplinen er noget, man underkaster sig ude fra, eller det er noget, man vælger til for at kunne få et andet forhold til sig selv. For at kunne passere denne opdeling forudsætter det en særlig indstilling til sig selv, hvori man undersøger, hvordan man konstituerer sig selv som et subjekt gennem omsorgen for sig selv. I selvomsorgen er selvdisciplinen en ydre forventning til individet, som man påtager sig, ikke for at styre sig selv, men for at skabe et andet forholdt til sig selv. Mentoren kan i relation hertil - både være en hjælper og en styrer. Er mentoren med til at presse og skubbe den anden til at indgå i en selvpraksis, hvor disciplinen er en af øvelserne, der har et højere formål? Eller er mentoren med til at underkaste den anden, hvormed den anden disciplinerer sig selv, fordi det bliver forventet af institutionerne ?

7.4 Overvejelser og opsamling

Med udgangspunkt i det forgangne afsnits fremstilling og undersøgelse af selvomsorgen og venskabet som en etik af ubehag vil det kritiske potentiale ved denne tilgang blive fremhævet, synliggjort og diskuteret i forhold til mentorordninger. Dette vil munde sig ud i konkrete anbefalinger og overvejelser om brugen af mentorordninger i relation til ledige.

Omsorgen for sig selv er en måde at leve på, der kræver en særlig indstilling til sig selv i forhold til, hvordan man arbejder med sig selv. Derfor forudsætter denne livspraksis et aktivt valg fra individet om indgå i sådan en selvpraksis for at kunne skabe et andet forhold til sig selv. Hvordan får man individet til at tage hånd om og drage omsorg for sig selv, hvis personen ikke ønsker det, eller aldrig har gjort det før? Dette kan ske gennem opfordringer ude fra. Denne indstilling til sig selv er kernen i denne livspraksis, ellers er der blot tale om en subjektivering af et passiv individ, hvormed det frigørende potentiale og det etiske aspekt ved denne praksis forsvinder. Det bliver en praksis, hvor man forsøger at disciplinere sig selv efter nogle bestemte krav og forventninger, men disse handlinger er ikke længere rettet mod en selv – fra selvpraksis til praksis.

I relation til denne selvpraksis kan mentorrelationen fungere som en støttende relation på flere måder, der er med til at hjælpe individet til at drage omsorg for sig. Mentorrelationen deler flere ligheder med venskab som en etik af ubehag og politik af fremmedhed, som Foucault (1997) og Roach (2012) fremstiller. Relationen er tidsmæssigt begrænset, parterne deler ikke en fælles fortid eller er bundet til en fælles fremtid. De er fremmede over for hinanden. Deres identitet og fortid er ikke det, som binder dem sammen eller er nødvendige at kende for, at forholdet kan bestå. Mentorforholdet kan derfor være en anden måde at være sammen på og leve på.

Mentorrelationen er som en levemåde en særlig relation, hvori parterne ikke lader sig fusionere til en fællesidentitet. Dette sker, fordi der er en naturlig distance og fremmedhed indbygget i forholdet, da man bl.a. ikke deler en historie og fortid sammen. Derudover er relationen begrænset tidsmæssigt. Disse faktorer ved mentorforholdet muliggør også en større chance for, at man tør tale ærligt til den anden, da relationen alligevel ophører på et givent tidspunkt. Dette er nødvendigt for at kunne hjælpe og skubbe den anden til at drage omsorg for sig selv, selvom man i denne praksis risikerer venskabet. Der kan i den forbindelse stilles spørgsmålstejn ved om denne kompromisløse oprigtighed, der er nødvendig, er mulig i den offentlige mentorrelation, da mentoren står til ansvar overfor den ledige og jobcentret.

Derudover kan mentorrelationen, som emergerende og tidsmæssigt afgrænset, være et forhold, hvori der sammen skal opfindes nye måder, hvorpå man skal være sammen, og hvordan man skal hjælpe den anden. Dette giver en mulighed for, at begge parter kan eksperimentere med, hvilke roller der kan indtages. Det afhænger igen også af, hvor mange foreskrivende og prædefinerede roller og institutioner, som omslutter denne relation. Derved er mødet med den anden, den fremmede med til skabe noget nyt og påvirke individets relation til sig selv. Mødets umiddelbarhed med til at overskride de kontrakter og institutioner, som regulerer mentorordninger i relation til ledige .

På baggrund af genealogien og analysen af mentorordninger som selvteknologi synliggøres det, at de lediges identitet kobles til deres position og relation til arbejdsmarkedet, hvorved der sker sammenkædning af ledighed og sandheden om de ledige.

Manglen på en fælles fortid og historie i mentorrelationen kan være med til at frigøre parterne fra disse sammenkædninger. Der eksisterer ikke nogen forventninger eller tidligere tildelte roller, som kan være begrænsende i forhold til at skulle undersøge, transformere sig selv, men også i forhold til at kunne give slip på sit tidligere liv, hvilket kan være nødvendigt. Derved er fremmedheden ved at undgå, at man identificerer hinanden i mentorrelationen, en positiv faktor, hvilket kan være med til at sikre, at forholdet udvikler sig gunstigt for begge parter, da man kan forholde sig åbent overfor andre realiteter og muligheder for at skabe et andet forhold til sig selv.

I den forbindelse kan forræderi være en praksis, hvori man afslører hemmeligheden og derved 'sandheden' om den anden. Gennem denne handling mister sandheden sin magt over individet, hvorved individet kan frigøre sig fra denne sandhed og den dertilhørende begrænsende diskurs og

subjektpositionering. Samtidigt er det med til at opretholde den nødvendige distance i forholdet, hvilket muliggør, at der eksisterer en form for fremmedhed og ubehag i relationen.

Denne vending mod sig selv gennem de forskellige øvelser og forholdet til den anden kan derved være med til at give den ledige et andet forhold til sig som sit eget og som ikke er afhængigt af ydre omstændigheder. Individet får en nydelse ved at have etableret et andet forhold til sig selv.

På baggrund af den ovennævnte fremstilling af venskabet som en måde at leve på fremstår ønsket og villigheden til at indgå i ubehag som en vigtig del i forhold til at kunne drage omsorg for sig selv. Derfor skal individet være klar til indgå i en relation til sig og mentoren, hvor individet giver slip på sit eget liv for at kunne transformere sig selv og konstituere sig selv som et subjekt. Derfor er etikken af ubehag i form af et fælles ønske om fremmedhed en nødvendighed for at kunne drage omsorg for sig selv og andre. Derved har mentorrelationen, som en måde at leve på, et kritisk og frigørende potentiale som en form for venskab i forhold til den anden, men også i forholdet til sig selv. Det betyder også, at vennen er ham, som hjælper den anden med at få et andet forhold til sig selv og udvide den andens potentiale.

Denne selvpraksis og venskabsrelation harmonerer derfor ikke sammen med de bestemte udefrakommende formål og forventninger til mentorforløbet i form af en tættere relation til arbejdsmarkedet, da selvomsorgen og venskabet som en etik af ubehag netop kan være med til at frigøre individet fra ydre omstændigheder og skabe en anden relation til sig selv.

7.5 anbefalinger

På baggrund af undersøgelsen af mentorordninger i relation til ledige frembringes herved følgende anbefalinger i forhold til den fremtidige brug af mentorordninger indenfor de rammer, der gør sig gældende i dag:

- ***Fremmedhed:*** Mentoren skal være en fremmed. Mentoren og den ledige skal derfor ikke have en fælles fortid eller fremtid sammen. Derfor er det ikke optimalt, at konsulenten på landets jobcentre i mange tilfælde også agerer mentor for de ledige (SFI, 2015).

- **Ærlighed:** Mentoren skal være kompromisløs ærlig i sit virke overfor den ledige og ikke blot bekræfte ham i det, han ønsker at høre, for at den ledige kan få et andet forhold til sig selv.
- **Aktivt "valg":** Den lediges motivation for at indgå i sådan en praksis skal fremhæves i mentormaterialet, så den ledige aktivt selv ønsker at indgå i en mentorrelation for at kunne skabe et andet forhold til sig selv, selvom mentorordningerne er en pligt.
- **Frisk start:** Mentoren skal ikke indledende briefes om den lediges situation, således de kan møde hinanden fri for forud tildelte og begrænsende identiteter og historier.
- **Mere end ressourcer:** Udover at borgeren skal have et forhold til sig selv som en ressource, kan der være andre aspekter som almen dannelse, der også kan give den ledige et andet forhold til sig selv og som på senere sigt være gunstig for den lediges tilknytning til arbejdsmarkedet.
- **Mindre og anden dokumentation** Dokumentation ved logbogen er med til at skabe fokus på ressourcer og den lediges præstationer. Den nuværende dokumentation kan virke begrænsende i forhold til at undersøge, om den ledige har opnået et andet forhold til sig selv eller til at indfange det, der sker i selve mødet med mentoren (jf. *Progressionsskemaet og logbogen*).
- **Distance:** Det er nødvendigt med en konstant distance i relationen, så parterne ikke fusionerer til en fælles-identitet, hvorved mentorens rolle forsvinder.
- **Krav:** Udover, at mentoren skal hjælpe den ledige, skal mentoren også kunne stille krav til den ledige om, at den ledige kan opretholde de øvelser, som han er i gang med.

8 Konklusion

Denne undersøgelse har problematiseret opkomsten af fænomenet mentorordninger og mentorbegrebet, som indenfor de sidste 10 år har etableret sig som en relevant teknologi i forhold til behandling af ledighed. Dette er blevet gjort ved at anvende Foucaults vidensarkæologiske og genealogiske metode til at fremvise, hvordan mentorens og den lediges slægtskabshistorie har udviklet sig og er blevet præget af forskellige forbindelser. Herved synliggøres det, at mentorbegrebet har rødder i flere forskellige figurer, der er med til at udgøre den nutidige mentorforståelse og påvirker, hvordan mentorrelationen fungerer overfor den ledige. Mødet med den anden i mentorrelationen var tidligere præget af gensidighed, og det var en autoritærskikkelse, der var med til at forvandle og danne individet gennem øvelser og blandt andet ved ikke at bekræfte individet i hans eget selvbillede. Derved kunne individet få et andet forhold til sig selv. Med fremkomsten af den psykologiske mentorfigur bliver denne forståelse flyttet til, at sandheden om individet skal findes i ham selv.

Samfundets udvikling i form af autoriteternes forfald, opkomsten af selvudviklingskulturen og markedsførelsen af den ledige har medført, at den ledige fremstår ekskluderet, passiv, asocial og overladt til sig selv. Derfor har han brug for en hjælper til at forløse sit skjulte potentiale, så han kan realisere sig selv og blive en del af arbejdsfællesskabet. Denne forestilling er samtidigt med til at knytte en bestemt sandhed til den ledige om, at svaret og løsningen på hans situation skal findes i ham selv. Derfor er det en anden mentorfigur, der vinder frem og dominerer nu. Inspireret af terapeuten og coachens metoder træder den biopolitiske vejleder frem med henblik på at træne, vejlede, rådgive og forløse individet i forhold til alle livets områder på baggrund af den viden, som den ledige bekender om sin situation, fortid og problemer.

Dannelseselementet, der var dominerende ved de tidligere mentorfigurer, forsvinder til fordel for et instrumentelt fokus på ressourcer, og hvordan de kan bringes i spil i forhold til arbejdsmarkedet. Dette kommer til udtryk i, hvordan mentorordningerne fungerer som en teknologi, der opererer mellem magt og etik med vægtning på magtaspektet på grund af den måde, hvorpå den ledige bliver subjektiveret til at deltage i mentorforløbene - den ledige kan ikke aktivt vælge mentorforløbet til eller fra. Han bliver derved underlagt at blive vejledt og rådgivet af mentoren for at danne et nyt forhold til sig selv som en ressource med henblik på empowerment og ansvarliggørelse for at opnå beskæftigelse på senere sigt. Mentorordningen og mentoren skal være med til at synliggøre de ressourcer, som er gemt i individet for at kunne realisere den ledige. Teknologien bliver derved

også brugt til at få den ledige i tale og aktivere hans 'ressourcer', hvilket udgør relevant viden for jobcentrene i forhold til, hvordan den fremtidige indsats skal tilrettelægges. Mentoren og mentorordningerne søger at give den ledige et andet forhold til sig selv, men det fremstår samtidigt som en forlængelse af staten og systemet, der søger mere information og nye områder, hvor der kan rådgives og vejledes. Mentorordninger fremstår derved både som selvteknologi og en magtteknologi som et styringsværktøj for både den ledige og mentoren, der er begrænsende i forhold til, at den ledige aktivt kan få et andet eller andre forhold til sig selv.

På baggrund af den genealogiske undersøgelse synliggøres der, at mentorordningen anvendes anderledes særligt i antikken og rummer et frigørende potentiale, der kommer til udtryk i selvomsorgen og i mødet med den anden. Ved at drage omsorg for sig selv og aktivt indgå i en selvpraksis, hvori mentoren hjælper den anden med forskellige øvelser, er det muligt for individet at få et andet forhold til selv, der ikke er afhængigt af udefra kommende elementer. En frigørende selvstændighed og glæde ved sig selv. Dette kræver en aktiv indstilling til denne selvpraksis fra individet, hvilket ikke harmonerer med den nutidige opfattelse af den ledige, og hvordan mentoren og mentorordningerne virker.

Det er i mødet med den anden, den fremmede, mentoren, at der er et forvandlende potentiale, hvormed individet kan frigøre sig fra historisk forud tildelte roller og skabe et andet forhold til sig. Den frigørende og skabende mulighed i mentoren består således ikke kun i vejledningen og øvelserne, men i mødet og fremmedheden, hvilket er nødvendigt at opretholde. Derfor er distance og parrhesia nødvendige elementer i forhold til, at individet ikke bliver bekræftet i sit eget selvbillede.

Mentorordninger er således på baggrund af dets opkomstbetingelser i forhold til slægtskabslinjerne og udviklingen af mentorbegrebet og forståelsen af den ledige og ledighed blevet en relevant teknologi i forhold til behandling af ledighed. Teknologien opererer mellem magt og etik, og hvori der gemmer sig et potentiale i forhold til dannelse, der er blevet forsømt i den moderne mentor. Dette dannelsespotentiale kan være med til at udvikle den ledige og være med til at overskride historisk tildelte roller og subjektiveringer, der kan være hindrende i forhold til, at den ledige kan få et andet og nyt forhold til sig selv. Derfor er mentorordninger ikke en uegnet praksis i forhold til behandling af ledighed. Udfaldet afhænger af, hvordan de bliver anvendt.

9 litteraturliste

- Åkerstrøm Andersen, N., 2007. Borgerens kontraktliggørelse. Hans Reitzel.
- Åkerstrøm Andersen, N., 1999. Diskursive analysestrategier: Foucault, Koselleck, Laclau, Luhmann. Nyt fra Samfundsvidenskaberne, Kbh.
- Arbejdsmarkedskontor Øst, Arbejdsmarkedskontor Syd, Arbejdsmarkedskontor Midt- og Nordjylland, 2014a. Redskab 5 Samarbejde med mentor om rehabiliteringsplanen via fokuspunktliste. Danmark.
- Arbejdsmarkedskontor Øst, Arbejdsmarkedskontor Syd, Arbejdsmarkedskontor Midt- og Nordjylland, 2014b. Redskab 2 Henvisningsskema. Danmark.
- Arbejdsmarkedskontor Øst, Arbejdsmarkedskontor Syd, Arbejdsmarkedskontor Midt- og Nordjylland, 2014c. Case 5 Mentors opgaver – hvilke opgaver løser mentor, og hvilke opgaver løser mentor ikke? Danmark.
- Arbejdsmarkedskontor Øst, Arbejdsmarkedskontor Syd, Arbejdsmarkedskontor Midt- og Nordjylland, 2014d. Redskab 1 Logbog. Danmark.
- Arbejdsmarkedsstyrelsen, 2012. Brug for alle – indsats til udsatte kontanthjælpsmodtagere (No. J.nr. 2012-0000313 2.). Arbejdsmarkedsstyrelsen.
- Beskæftigelsesministeriet, 2015. Bekendtgørelse af lov om en aktiv beskæftigelsesindsats.
- Beskæftigelsesregion Hovedstaden & sjælland, Arbejdsmarkedsstyrelsen, 2013. Erfaringer og læringspunkter fra udviklingsprojekter. Beskæftigelsesregion hovedstaden & sjælland, Ny Østergade 7.
- Bibelen: den hellige skrifs kanoniske bøger, 1999. . Det Danske Bibelselskab, Kbh.
- Brinkmann, S., 2005. Selvrealiseringens etik. Selvrealisering Krit. Diskuss. Af En Grænsel. Udviklingskultur.
- Bundesen, P., Henriksen, L.S., Jørgensen, A., 2001. Filantropi, selvhjælp og interesseorganisering: frivillige organisationer i dansk socialpolitik 1849-1990'erne. Odense Universitetsforlag, Odense.
- Buus, H., 2001. Sundhedsplejerske-institutionens dannelse: en kulturteoretisk og kulturhistorisk analyse af velfærdsstatens embedsværk, Stats- og livsformer. Museum Tusculanums Forlag, København.
- CABI, Eriksen, M., Niels, A., Marit, S., 2004. Evaluering af Brobyggerordningen. CABI, Danmark.

- Caraccioli, L.A. de M., 1760. *Le Véritable Mentor. The True Mentor; or, an Essay on the education of young people of fashion. Translated from the French, etc.* J.Coote at the King's Arms in Parter-nofter-Row, London.
- Christian d. 5., 1683. *Forordning Om Betlere, Kongel. Forordninger og Aabne Breve (...) 1670-1683, Chr. den 5. bd. I, forordninger fra 1683. til 1684. s. 932-937.* Sal. Cancellie-Raad Wielandts Bogtrykkerie, København.
- Direktoratet for Fængselsvæsenet, 1929. *Værgeraadsloven.* Direktoratet for Fængselsvæsenet, København.
- discipel | Gyldendal - Den Store Danske [WWW Document], n.d. URL http://denstoredanske.dk/Sprog,_religion_og_filosofi/Religion_og_mystik/Ny_testamente/discipel (accessed 5.4.16).
- Ebsen, F., 2012. Kommuner i social- og beskæftigelsespolitikken, in: *Socialpolitik.* Hans Reitzel.
- Egelund, T., 2012. Beskyttelse af børn, in: *Socialpolitik.* Hans Reitzel.
- Ekspertgruppen om Udredning af den Aktive Beskæftigelsesindsats, 2015. *Nye veje mod job - for borgere i udkanten af arbejdsmarkedet. Ekspertgruppen om udredning af den aktive beskæftigelsesindsats, [S.l.].*
- Få svar på dine spørgsmål om at være frivillig her | Røde Kors [WWW Document], n.d. URL <https://www.rodekors.dk/bliv-frivillig/spoergsmaal-og-svar> (accessed 1.13.16).
- Fénelon, F. de S. de L.M.-, Riley, P., 1994. *Telemachus, son of Ulysses, Cambridge texts in the history of political thought.* Cambridge University Press, Cambridge [England] ; New York.
- Foreningen Nydansker, Væksthuset, 2010. *Mentorer til udsatte ledige - En guide til Jobcentre.* Foreningen Nydansker.
- Foucault, M., 2010. *Biopolitikens fødsel: forelæsninger på Collège De France, 1978-1979.* Gyldendals Bogklubber, [Kbh.].
- Foucault, M., 2009. *Vitensarkeologien: De diskursive regelmessighetene.* AGORA 2009.
- Foucault, M., 2004a. *Brugen af nydelserne.* Det lille Forlag, Frederiksberg.
- Foucault, M., 2004b. *Seksualitetens historie. Omsorgen for sig selv Bd. 3 Bd. 3.*
- Foucault, M., 2003. *Galskabens historie i den klassiske periode.* Det lille Forlag, Frederiksberg.
- Foucault, M., 2002. *Seksualitetens historie. 1 1.*
- Foucault, M., 1988. *Selvomsorgens etik som frihedspraksis.* UNDR Nyt Nord. Forum.
- Foucault, M., Faubion, J.D., Foucault, M., 2000. *Power, Essential works of Foucault 1954-1984.* New Press, New York.

- Foucault, M., Fruchaud, H.-P., Lorenzini, D., Cremonesi, L., Davidson, A.I., Irrera, O., Tazzioli, M., 2016. About the beginning of the hermeneutics of the self: lectures at Dartmouth College, 1980. The University of Chicago Press, Chicago ; London.
- Foucault, M., Gordon, C., 1980. Power/knowledge: selected interviews and other writings, 1972-1977, 1st American ed. ed. Pantheon Books, New York.
- Foucault, M., Martin, L.H., Gutman, H., Hutton, P.H. (Eds.), 1988. Technologies of the self: a seminar with Michel Foucault. University of Massachusetts Press, Amherst.
- Foucault, M., Rabinow, P., Faubion, J.D., 1997a. The essential works of Foucault, 1954-1984. New Press, New York.
- Foucault, M., Rabinow, P., Faubion, J.D., 1997b. On the genealogy of ethics an overview of work in progress, in: The Essential Works of Foucault, 1954-1984. New Press, New York.
- Foucault, M., Rabinow, P., Faubion, J.D., 1997c. "The ethics of the concern of the self as a practice of freedom." Interview with H. Becker, R. Fornet-Betancourt, & A. Gomez-Miller, 1984., in: The Essential Works of Foucault, 1954-1984. New Press, New York.
- Foucault, M., Rabinow, P., Faubion, J.D., 1997d. Technologies of the Self, in: The Essential Works of Foucault, 1954-1984. New Press, New York.
- Foucault, M., Rabinow, P., Faubion, J.D., 1997e. Sexuality and Solitude, in: The Essential Works of Foucault, 1954-1984. New Press, New York.
- Frederik d. 4., 1708. VIII. Forordning Om Betlere i Danmark, saavel paa Landet som i Kjøbstæderne, Kiøbenhavn undtagen: Forordning fra 1699 til 1710 Frederik d. 4. bd. 1, Kong Friderich den Fierdes Allernaadigste Forordninger og Aabne Breve fra Aar 1708. til 1709. Kiøbenhavn,.
- Friis, S.E., 2015. Finansloven skærer 400 millioner i hjælp til ledige. Altinget.
- Gallwey, W.T., 1997. The inner game of tennis, Rev. ed. ed. Random House, New York.
- Garvey, B., Stokes, P., Megginson, D., 2009. Coaching and mentoring: theory and practice. SAGE, Los Angeles.
- Gunge, U., 2011. »Min mentor skærper min karrierebevidsthed«. Berlingske Bus.
- Homer, Fagles, R., 1997. The Odyssey. Penguin, London.
- Hvorfor blive mentor? [WWW Document], n.d. URL <https://www.prosa.dk/raadgivning/karriere/mentorordning-oest/hvorfor-blive-mentor/> (accessed 1.13.16).
- Iversen, K., 1953. Folketingets forhandlinger.
- Jensen, H., 2006. Det faderløse samfund. People's Press, Kbh.
- Jensen Valdersdorf, N., 2013. Skal Carina og Robert på fattiggården?

- Jobcentre har succes med mentor-ordning - HK [WWW Document], n.d. URL <http://www.hk.dk/aktuelt/nyheder/2013/09/25/jobcentre-har-succes-med-mentor-ordning> (accessed 4.28.16).
- Johannesen, S., 2014. Ingen ved, om regeringens mentorordninger virker. Information.
- Kirkeby, O.F., 2009. The new protreptic: the concept and the art, 1st ed. ed. Copenhagen Bussiness School Press ; Distribution, International Specialized Book Services, [Copenhagen, Denmark] : Portland, OR.
- Kirkeby, O.F., 2008. Protreptik - filosofisk coaching i ledelse. Samfundslitteratur, Frederiksberg.
- Klein, E., 1971. A comprehensive etymological dictionary of the English language; dealing with the origin of words and their sense development thus illustrating the history of civilization and culture, Unabridged, one ed. ed. Elsevier Pub. Co, Amsterdam, New York.
- Kristendommens omsorgshistorie | Religion.dk [WWW Document], n.d. URL <http://www.religion.dk/nyheder/2007-04-26/kristendommens-omsorgshistorie> (accessed 1.15.16).
- Larsen, P., 2012. Det Protreptiske Lederskab 2012.
- Lee, A.W. (Ed.), 2010. Mentoring in eighteenth-century British literature and culture. Ashgate, Farnham, England ; Burlington, VT.
- Madsen, O.J., 2010. Den terapeutiske kultur: kritiske essays. Universitetsforlaget, Oslo.
- Madsen, P., 2007. Unge: Arbejdsløse er selv skyld i ledighed. Ugebrevet A4.
- MPLOY, 2015. Undersøgelse af mentorområdet i Beskæftigelses- og Integrationsforvaltningen. Borgernes oplevelse af mentorforløbet og mentorernes baggrund og forudsætninger. GOTHERSGADE 103, STUEN 1123 KØBENHAVN K.
- Myklebust, R., 2004. Marx, Foucault, Spinoza. Om biopolitisk produksjon og affektverdi hos Michael Hardt og Antonio Negri. AGORA.
- Nielsen, H.N., 2015. Nytteaktiveringens retfærdiggørelse. Et pragmatisk sociologisk blik på aktivering af arbejdsløse. Dan. Sociol. 2015.
- Nielsen, K., 2005. Frelserpædagogik og selvrealisering - moderne bekendelsesformer i dansk pædagogik. Selvrealisering Krit. Diskuss. Af En Grænsel. Udviklingskultur.
- Nissen, L.S., Dahlgård, M., 2015. Den sommer Ahmed blev radikaliseret. Berlingske.
- Ostrynski, N., 2013. Skal vi alle have en mentor? Berlingske.
- Raffnsøe, S., 2007. Begivenhedens implikationer, in: Nepper Larsen, S., Kirkeby, O.F. (Eds.), Filosofiske stemmer: festskrift til Ole Fogh Kirkeby på 60-årsdagen d. 9. februar 2007. Forl. Samfundslitteratur, Frederiksberg, pp. 79–98.

- Rambøll, 2014. BRUG FOR ALLE KVALITATIV EVALUERING.
- Rasmussen, G., 2010. Terapeut-åbenhed - Vi bliver et selv når den anden fremstår som subjekt. Psykoterapeuten 2010.
- Regeringen, 2012. En del af fællesskabet Reform af førtidspension og fleksjob. Regeringen.
- Regeringen, 2006. Det fælles ansvar II: Regeringens 2. handlingsprogram for de svageste grupper. Socialministeriet, Kbh.
- Regeringen, Beskæftigelsesministeriet, 2013. Alle kan gøre nytte: udspil til en kontanthjælpsreform. Kbh.
- Ritzau Bureau, 2012. Bredt flertal kræver at unge arbejder for kontanthjælp.
- Roach, T., 2012. Friendship as a way of life: Foucault, AIDS, and the politics of shared estrangement. State University of New York Press, Albany.
- Roberts, A., 1999. Homer's Mentor. Duties Fulfilled Misconstrued.
- Sennett, R., 2009. Håndværkeren: arbejdets kulturhistorie: Hånd og ånd. Hovedland, [Højbjerg].
- SFI, 2015. Evaluering af mentorordningen.
- SFI, Albæk, K., Bach, H.B., Jensen, S., 2012. Effekter af mentorstøtte for udsatte ledige. SFI.
- Stanhope, P.D.C. (Earl of), 1838. The works of Lord Chesterfield, including his letters to his son, &c: Harper & Brothers, Cliff-Street, New York.
- Tidsskrift for Sygepleje, 1936. 1936, 129–138.
- Undervisningsministeriet, 2014. Bekendtgørelse af lov om vejledning om uddannelse og erhverv samt pligt til uddannelse, beskæftigelse m.v.
- Ungdomskommisionen, 1946. Udtalelse: Etablering af en offentlig erhvervsvejledning. J. H. Schultz A/S, København.
- Western, S., 2012. Coaching and mentoring: a critical text. SAGE, London.
- Worning, A., 2002. 75 års socialpolitik set igennem Dansk Socialrådgiverforenings briller. Socialrådgiveren 3.